

ಮದಪ್ಪೆರಾವಂದಿ ತುಳುವೆರ್ ಮಾಅಕೆ - 48

ಅಮರ ಸುಳ್ಯೊದ ಕ್ರಾಂತಿ ವೀರೆ

ಕೆದಂಬಾಡಿ ರಾಮನೊಡಿರಾ

ಡಾ. ಪಾಲ್ಟಾಡಿ ರಾಮಕೃಷ್ಣ ಆಚಾರ್

ಕರ್ನಾಟಕ ತುಳು ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ

ಮಹಾನಗರ ಪಾಲಿಕೆ ಕಟ್ಟಡ, ಲಾಲ್‌ಬಾಗ್, ಮಂಗಳೂರು 575003, ದ.ಕ. ಜಿಲ್ಲೆ

ಅಮರ ಸುಖೋದ ಕ್ರಾಂತಿವೀರ ಕೆದಂಬಾಡಿ ರಾಮಗೌಡೆರ್

ಡಾ. ಪಾಲ್ಟಾಡಿ ರಾಮಕೃಷ್ಣ ಆಚಾರ್

ಕರ್ನಾಟಕ ತುಳು ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ
ಮಹಾನಗರ ಪಾಲಿಕಾ ಕಟ್ಟಡ ಲಾಲ್‌ಬಾಗ್
ಮಂಗಳೂರು

AMARA SULYODA KRANTHI VEERE KEDAMBADY RAMA GOWDER

(Kedambady Rama Gowda – The revolutionary hero of Amara Sullia)

By: Dr. Palthady Ramakrishna Achar, 'Nele' P O Nari mogaru, Puttur – 574202, D. K

Author

Dr. Palthady Ramakrishna Achar

Chief Editor

President, Karnataka Tulu Sahithya Academy

Publisher

Chandrasaha Rai B

Registrar

Karnataka Tulu Sahithya Academy

First Edition: 2013

©: Karnataka Tulu Sahithya Academy

Pages : viii + 39

Price : ₹ 45/-

Cover Design: **Diganta Mudrana Limited**

Designed & Printed at:

Diganta Mudrana Limited

Yeyyadi, Mangalooru - 575 008

ಬೊಲ್ಡು ತೋಜವುನೆಗ್ ದುಂಬು

ಸುಮಾರ್ ಮುನ್ನೂದು ವರ್ಸೊಡ್ಲಾ ಎಚ್ಚಕಾಲ ನಮ್ಮ ಭಾರತದೇಶ ಪರ್ದೇಶಿಲೆನ ಆಡಳಿತೆಡ್ಲಿ ಸಂಗತಿ ಮಾತೆರೆಗ್ಲಾ ತೆರಿನವು. ಪೋರ್ಚುಗೀಸರ್, ಡಚ್ಚೆರ್, ಫ್ರೆಂಚೆರ್, ಬ್ರಿಟಿಷೆರ್ ಇಂಚ ದಿಂಜ ವಿಲಾಯತಿಡಕುಲು ನಮ್ಮ ದೇಶೊಗು ಆಕ್ರಮಣ ಮಲ್ತ್ ಆಡಳ್ಳಿ ಮಲ್ತೆರ್. ಮೊಕ್ಲೆನ ಆಡಳಿತೊದ ಕಾಲೊಡು ದೇಶೀಯ ರಾಜೆರ್ಕುಲು ಮಾತ್ರ ಅತ್ತ್ ಬುದ್ಧಿತೆರಿನ ಭಾರತದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನೊಕುಲುಲಾ ಅಕ್ಲೆನ ಆಡಳಿತೆನ್ ಎದ್ಸದ್ ಅಕುಲೆನ್ ಮುಲ್ಪಡ್ಲಿ ಗಿಡರ್ಯೆ ಪೊರ್ಂಬಾಟ ಮಲ್ತೊಂದಿತ್ತೆರ್. ಅಯಿಟ್ ಸುರುಕು ಹೋರಾಟೊದ ಕಳಕ ಜತ್ತಿನಾರ್ ರಾಣಿ ಅಬ್ಬಕ್ಕ ಪನ್ನಿ ವಿಚಾರ ಮಾತೆರೆಗ್ಲಾ ಗೊತ್ತುಂಡು.

ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆನ ಆಡಳಿತ ಕಾಲೊಡು ಮಹಾತ್ಮಾ ಗಾಂಧ್ಯೆರ್ ಮುತಾಲಿಕೆರಾದ್ ಅಕುಲೆನ್ ಬೆರಿಪತ್ತರೆ ಅಹಿಂಸಾತ್ಮಕ ಚಳವಳಿ ನಡಪಯೆರ್ ಆ ಚಳವಳಿಡ್ ನಮ್ಮ ತುಳುನಾಡ್‌ದಲಾ ದಿಂಜ ಜನ ಆರೆನ ತೈನಾತಿ ಲಾಯೆರ್. ಕ್ರಿ. ಶ 1857 ಡ್ ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆನ ವಿರುದ್ಧ ಮಲ್ಲ ಒಂಜಿ ಕ್ರಾಂತಿ ನಡತ್ಂಡ್. ಅವು ಭಾರತೊದ ಪ್ರಥಮ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಂಗ್ರಾಮ ಪನ್ನಿ ಪುದರ್‌ಡ್ ಚರಿತ್ರೆಡ್ ದಾಕ್ಲಾಂಡ್. ಆಂಡ ಅಯಿಡ್ಲಾ 20 ವರ್ಸೊಗು ದುಂಬು ಪಂಡ 1837 ಡ್ ತುಳುನಾಡ್ಲ ಅಮರ ಸುಳ್ಳ ಮಾಗಣೆ ಡೊಂಜಿ ಮಲ್ಲ ಮಟ್ಟ್ಲ ಬೆನ್ನಿದ ಜನೊಕುಲೆನ ಕ್ರಾಂತಿ ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆ ವಿರುದ್ಧ ನಡತಿ ಸಂಗತಿನ್ ಇತಿಹಾಸಕಾರೆರ್ ಬೊಲ್ಡುಗು ಪಾಡ್ಲಾಚೆರ್.

ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪ ಪನ್ನಿ ನಕಲಿ ರಾಜನೊರೈನ್ ಎದ್ ಉಂತವೊಂದು ಸುಳ್ಳೊದ ಕೆದಂಬಾಡಿ ರಾಮಗೌಡನ ಮುತಾಲಿಕೆಡ್ ನಡತಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟ ಬಾರಿ ಮಲ್ಲ ಹೋರಾಟ. ಈ ಹೋರಾಟೊಡು ವಿಟ್ಟಿದ ಅರಸು ಡೊಂಬ ಹೆಗ್ಗೆ, ನಂದಾವರದ ಲಕ್ಷ್ಮಪ್ಪ ಬಂಗರಸು, ಕುಂಬಳೆದ ಸುಬ್ರಾಯ ಹೆಗ್ಗೆ ಇಂಚಿನಕುಲು ಮಾತ ಪಾಲ್ ಪಡೆತೆರ್. ಧರ್ಮಸ್ಥಳದ ಕುಮಾರಯ್ಯ ಹೆಗ್ಗೆರೆ ಬೆರಿಸಾಯಿ ಕೊರ್ತೆರ್. ತುಳುನಾಡ್ಲ ಪತ್ತ್ ಸಾರೊ ಜನ ಈ ಪೊರ್ಂಬಾಟೊಡು ಪಾಲ್ ಪಡೆತೆರ್.

ಈ ಲಡಾಯಿಡ್ ತುಳುನಾಡ್ಲ ಬೆನ್ನಿದ ಜನೊಕುಲು ಒರತ ಮಟ್ಟಿಗಾಂಡಲಾ ಗೆಲ್ಕಾಯಿ ಪಡೆತೆರ್. ತುಳುನಾಡ್ಲ ಗಡಿ ಸಂಪಾಜೆಡ್ಲಿ ಕುಡ್ಲ ಮುಟ್ಟಿ ದಂಡಯಾತ್ರೆ ನಡಪದ್ ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆನ್ ಒರೊಕು ತುಳುನಾಡ್ಲ ಬೆರಿಪತ್ತ್ 13 ದಿನೊತ ಮಟ್ಟಿಗಾಂಡಲಾ ತುಳುನಾಡ್ಲ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಕೊರ್ಪದೆರ್. ಉಂದು ತುಳುವೆರೆಗ್ ಒಂಜಿ ಪೆರ್ಮೆದ ಸಂಗತಿ. ಬ್ರಿಟಿಷೆರ್ ಮಾತ್ರ ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ ಕಾಟ್‌ಕಾಯಿಂದ್ ಪುಸ್ತು ಮಲ್ತೆರ್. ಆಯೆ ಒರಿ

ದರೋಡೆ ಕೋರೆಂದ್ ಪ್ರಚಾರ ಮಲ್ತದ್ ಜನೊಕುಲೆನ್ ನಂಬಯೆರ್. ಚರಿತ್ರಕಾರೆಲ್ಲಾ ಈ ಘಟನೆನ್ ಮಲ್ಲ ಸಂಗತಿ ಮಲ್ತಚೆರ್.

ಈ ಅಮರ ಸುಳ್ಳೊದ ಕ್ರಾಂತಿದ ಮುತಾಲಿಕೆ ಕೆದಂಬಾಡಿ ರಾಮಗೌಡನ ವಿಚಾರೊಡು ಡಾ. ಪಾಲ್ಟಾಡಿ ರಾಮಕೃಷ್ಣ ಆಚಾರ್ ಈ ಬೂಕು ಬರೆತೆರ್. ಈ ಬೂಕು ಕಟ್ಟ ಕತೆತ ಬೂಕತ್ತ್. ಪ್ರತಿಯೊಂಜಿ ಸಂಗತಿಗ್ಲಾ ಬೂಕುಡು ಆಧಾರ ಉಂಡು ಅವು ನಡತಿನ ವಾ ವರ್ಸೊಡ ಪನ್ನಿ ವಿಚಾರೊನು ಸೋದನೆ ಮಲ್ತ ಬರೆತೆರ್. ಆಯಿಕ್ ಬೊಡ್ಡಿ ದಾಕ್ಲೆನ್ ಆರ್ ತೂತೆರ್.

ಡಾ ಪಾಲ್ಟಾಡಿದಾರ್ ಒರಿ ಸಾಹಿತಿ ಮಾತ್ರ ಅತ್ತ್ ಒರಿ ಮಲ್ಲ ಸಂಶೋಧಕೆ ಸಾಹಿತ್ಯ ಇತಿಹಾಸೊದ ನಿಲೆಟ್ತ್ ತುಳುನಾಡ್ ಬಗಟ್ ದಿಂಜ ಸೋದನೆಲೆನ್ ಮಲ್ತದ್ ಪುಗರೆ ಪಡೆಯಿನಾರ್, ತುಳು ಅಕಾಡೆಮಿದ ಗುರ್ಕಾರದಾದ್ ಮಲ್ಲ ಸಾಧನೆ ಮಲ್ತಿನಾರ್. ಆರ್ ಬರೆತಿನ ಈ ಬೂಕುನು ಬಾರಿ ಕುಶಿಟ್ ಕರ್ನಾಟಕ ತುಳು ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ 'ಮದಪ್ಪೆರಾವಂದಿ ತುಳುವೆರ ಮಾಲಿಕೆಡ್ ಬೊಲ್ವುಗು ಕನರೊಂದುಂಡು. ಕೆದಂಬಾಡಿ ರಾಮಗೌಡನ ಮುತಾಲಿಕೆಡ್ ನಡತಿ ಅಮರ ಸುಳ್ಳೊದ ಕ್ರಾಂತಿ ಬೂಕುನು ಓದುನಗ ನಿಜವಾಯಿನ ದೇಶ ಭಕ್ತಿಗೆ ರೋಮೊ ಕೊಕ್ಕಿರುಂಡು. ತುಳುವೆರನ ಉಡಲ್ಡ್ ದೇಶಭಕ್ತಿ ಉರ್ಕರುಂಡು. ಇಂಚಿತ್ತಿ ಇತಿಹಾಸ ಬೂಕು ಬರೆದ್ ಎಂಕ್ಲೆಗ್ ಅಚ್ಚಿ ಮಲ್ಪುರೆ ಅನು ಮಲ್ತ್ ಕೊರ್ನ್ ಡಾ ಪಾಲ್ಟಾಡಿದಾರೆಗ್ ಸೊಲ್ಯೊತ್ತ್ದ್ ಸೊಲ್ಮೆ ಸಂದಾಬೆ.

ಈ ಬೂಕುನು ಬೊಲ್ವುಗು ಪಾಡ್ಯರೆ ಅಪ್ಪಣೆ ಕೊರ್ನ್ ಅಕಾಡೆಮಿದ ಗುರ್ಕಾರೆಗ್ ಅಂಚನೆ ಸಮಿತಿದ ಮಾತ ಸದಸ್ಯರೆಗ್ಲಾ ಸೊಲ್ಮೆಲು. ಬಾರಿ ಪೊರ್ಲುಡು ಅಚ್ಚಿ ಮಲ್ತ್ ಕೊರ್ನ್ ದಿಗಂತ ಮುದ್ರಣ ಕುಡ್ಲ ಮೊಕ್ಲೆಗ್ಲಾ ದಿಂಜಿ ಉಡಲ್ಮ ಸೊಲ್ಮೆಲು.

ಚಂದ್ರಹಾಸ ರೈ ಬಿ

ರಿಜಿಸ್ಟ್ರಾರ್

ಕರ್ನಾಟಕ ತುಳು ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ

ಬರೆತಿನಾಯನ ಪಾತೆರ

ಕ್ರಿ.ಶ 1857ಡ್ ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆಗ್ ಎದುರುಂತುದು ಭಾರತೀಯೆರ್ ಮಲ್ಲ ಒಂಜಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟ ನಡಪಯೆರ್. ಅಯಿಟ್ ದೇಶೀಯ ರಾಜೆರ್ದಕುಲು, ದೇಶೀಯ ಸಿಪಾಯಿಲು, ರಾಜ್ಯಾಧಿಕಾರ ಕಳೆವೊನ್ನ ರಾಜಕುಮಾರೆರ್ ಮಾತ ಸೇರ್ದಿತ್ತೆರ್, ಇತಿಹಾಸಕಾರೆರ್ ನೆನ್ನ ಪ್ರಥಮ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಂಗ್ರಾಮಂದ್ ಪಂಡ್ಂಡ ಬ್ರಿಟಿಷೆರ್ ನೆನ್ನ ಸಿಪಾಯಿದಂಗೆಂದ್ ಪುಸ್ತ ಮಲ್ತೆರ್.

ಚರಿತ್ರೆ ಬರೆಪುನಕುಲು ನೆನ್ನ ಸುರುತ ಸಂಗ್ರಾಮಂದ್ ಪಂಡೆರಂಡಲಾ ಉಂದು ದಾಲ ಸುರುತ ಲಡಾಯಿ ಅತ್ತ್. ಬಡಕಾಯಿ ಭಾರತೊಡು ಇಂಚಿನ ಹೋರಾಟೊಲು ನಡಪುನೆಗ್ ದುಂಬೇ ತೆನ್ನಾಯಿ ಬಾಗೂಡು ಏತೋ ಹೋರಾಟೊಲು ನಡತ್‌ದೊ. 16ನೇ ಶತಮಾನೊಡು ಉಳ್ಳಾಲೊದ ರಾಣಿ ಅಬ್ಬಕ್ಕ ಪೋರ್ಚುಗೀಸೆರೆನ ಎದುರುಂತುದು ಹೋರಾಟ ಮಲ್ಪುನಗ ಆಲೆಗೆ ಬೆರಿ ಸಾಯೊಕೊರ್ದಕುಲು ಈ ತುಳುನಾಡ್ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಪ್ರೇಮಿ ಜನೊಕುಲು.

ಅಂಚಿನ ಸಂಗತಿ ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆನ ಆಡಳಿತ ಕಾಲೊಡ್ಲಾ ತುಳುನಾಡ್‌ಡ್ ನಡತ್‌ಂಡ್, ಸುರುತ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಂಗ್ರಾಮ ನಡಪುನೆಗ್ 20 ವರ್ಸೊ ದುಂಬು ಪಂಡ 1837 ಡ್ ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆದ ಅಮರ ಸುಳ್ಳೊದ ಬೆನ್ನಿಬೆನ್ನುನ ಗೌಡ ಜನಾಂಗದ ಜನೊಕುಲು ಈ ಹೋರಾಟೊನು ಉಟರ್ನೆ ಮಲ್ತೆರ್. ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪೆ ಪನ್ನಿ ನಕಲಿ ರಾಜ ನೊರ್ದನ್ ಸೃಷ್ಟಿ ಮಲ್ತ್‌ದ್ ಆಯನ್ ಎದುರುತದ್ ದಂಡ್ ಕಟ್ಟೆರ್. ನಂದಾವರದ ಬಂಗರಸು ಇಟ್ಟೇಲ್ದ ಡೊಂಬ ಹೆಗ್ಗಡೆ, ಕುಡುಮದ ಧರ್ಮಾಧಿಕಾರಿ ಕುಮಾರಯ್ಯ ಹೆಗ್ಗಡ್ಡೆರ್ನ ಬೆರಿಸಾಯಿ, ಕೇಂಡೆರ್. ಜಾತಿ, ಮತ ಭೇದದಾಂತೆ ಮಾತೆಲ್ ಒಟ್ಟಾದ್ ದಂಡ್‌ಡ್ ಸೇರ್ದೆರ್. ಏಳ್ ದಿನೊತ ದಂಡಯಾತ್ರೆ ಮಲ್ತ್‌ದ್ ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡೊದ ಸುಳ್ಳು, ಪುತ್ತೂರು, ಕಾಸರಗೋಡು, ಕುಂಬಳೆ, ಮಂಜೇಶ್ವರ, ಬಂಟ್ವಾಳ, ಕುಡಲನ್ ವಶೊಕುದೆತೊಂಡೆರ್. ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆನ್

ಮುಲ್ಪಡ್ಡ್ ಒಂತೆ ದಿನೊಕಾಂಡಲಾ ಪಿದಯಿ ಗಿಡರೈರ್. 13 ದಿನತ ಮಟ್ಟ್‌ಗಾಂಡಲಾ ಸ್ವತಂತ್ರ ತುಳು ರಾಜ್ಯ ರಚನೆ ಆಂಡ್. ಆಂಡ ಇಡೀ ದೇಶೋನೇ ನಿಂಗ್‌ದ್ ಕುಲ್ದಿನ ಬ್ರಿಟಿಷೆರ್‌ಗ್ ತುಳುನಾಡ್ಡ ಆಡಳಿತನ್ ಜನೊಕುಲೆ ಕೈಡ್ಡ್ ವಶಕೊ ದೆತೊನ್ನ ಒಂಜಿ ಮಲ್ಲ ಕೆಲಸೋನೇ ಆಯಿಜಿ. ಈ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟೊ ಅಮರ ಸುಳ್ಳದ ಕ್ರಾಂತಿ ಪಂಡ್‌ದ್ ಚರಿತ್ರೆಡ್ ಒಂಜಿ ಜಾಗೆ ಪಡೆಂಡ್. ಈ ಕಾಳಗೊಡು ಏತೋಜನ ಜೂವೊ ಕಳೆಯೆರ್ ಏತೋ ಜನ ಕರ್ಪಿಲ್ ಸೇರೈರ್. ಏತೋ ಜನೊನು ಗಲ್ಲಿಗೇರೆಯೆರ್.

ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪ ಪನ್ನಿ ರಾಜನ್ ದುಂಬು ದೀವೊಂದು ಈ ದಂಡಯಾತ್ರೆ ನಡತಿನೆಡ್ಡಾವರ ನೆನ್ನ ಬ್ರಿಟಿಷೆರ್ ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ ದರೊಡೆಂಡ್ ಪಂಡೆರ್. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಬಗೆಟ್ ತಿಳಿವಳಿಕೆ ದಾಂತಿನ ಜನೊಕುಲು ನೆನ್ನ ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ ಕಾಟ್‌ಕಾಯಿ ಪಂಡೆರ್. ಏತೋ ಜನ ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ್ ಪುಗರೈರ್. ಏತೋ ಜನ ದೂರೈರ್. ಆಯನ ಬಗೆಟ್ ಗಾದೆ, ಐತಿಹ್ಯ, ಕತೆಕುಲು ಪುಟ್ಟುದು ಜಾನಪದೊಟು ಸೇರ್ವೆಪೋಂಡು.

ಅಮರ ಸುಳ್ಳದ ಕ್ರಾಂತಿದ ರೂವಾರಿ ಕೆದಂಬಾಡಿ ರಾಮಗೌಡೆ. ಉಡಲ್ ನಿಲೈ ದೇಶಭಕ್ತಿದಿಂಜವೊಂದು ತನ್ನ ಜಮ್ಮೊಗಾದ್ ಜೂವ ಕೊರೈಲಾ ತಯಾರಾದಿತ್ತಿನ ಮಲ್ಲ ಧೈರ್ಯವಂತೆ, ಜನೊಕುಲೆನ್ ಒಟ್ಟು ಸೇರವುನ ತಾಕತ್ ಇತ್ತಿ ಸಾತ್ವಿಕ ಸ್ವಭಾವೊದ ಸಂಘಟಕೆ. ದಂಡಯಾತ್ರೆ ಮಲ್ಪೊಡೊಂದಾಂಡ ಅಯಿಕೊರಿ ರಾಜಿನೇ ದಂಡ ನಾಯಕೆ ಆವೊಡು ಪನ್ನಿ ಕಲ್ಪನೆಡ್ ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ್ ಉಟರ್ನ್ ಮಲ್ತಿ ನಾಯನೇ ರಾಮಗೌಡೆ. ಮಾತ ಆಯೆ ಎನ್ನಿಲೆಕ ಆಂಡ್. ಆಂಡ ದಾನೆ, ದಂಡಾಲ್‌ಲೆನ ಸಂಕೆ ಮಿತಿ ಮಿರ್ದೆಡ್ಡಾವರ ಕಾತೊನ್ಯರೆ ಒಂತೆ ಬಂಜ ಆಂಡ್. ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆನ ಸೇನೆ ಬಶ್ತ್‌ದ್ ಕುಡಲಗ್ ಆಕ್ರಮಣ ಮಲ್ಪುನಗ ಆಯೆ ಪೋಡಿಡ್ ಬಲಿತಿಚೆ. ಆಯನ ಜೊತೆಟ್ಟಿ ಸೈನಿಕರೆನ್‌ಲೆತೊಂದು ದಣ್ಣಾಯಕೆ ಆದ್ ಕಾದಾಟ ಮಲ್ತೆ. ಆಯನೊಟ್ಟಿಗೆ ಆಯನ ಇಸ್ಸೆ ಹುಲಿಕುಂದ ನಂಜಯ್ಯಲಾ ಕಾದ್ಯೆ ಆಂಡ ಗೆಂದ್ಯರಾಯಿಜಿ. ದೇಶೊಗು ಬೋಡೆಡ್ ಜೂವೊ ಕೊರೊಡಾದ್ ಬಶ್ತ್‌ಂಡ್. ಅಕುಲು ಹುತಾತ್ಮರಾಯೆರ್.

ಭಾರತದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟೊದ ಕತೆಟ್ ಭಗತ್‌ಸಿಂಗ್ ಚಂದ್ರಶೇಖರ ಆಜಾದ್ ಎಂಚ ಬಲಿದಾನ ಆಯೆರಾ ಅಂಚನೆ ಕೆದಂಬಾಡಿ ರಾಮಗೌಡೆ ಹುಲಿಕುಂದ ನಂಜಯ್ಯಲಾ ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆನ ಗುಂಡುಗು ಬಲಿಯಾದ್ ಹುತಾತ್ಮರಾತೆರ್, ಭಗತ್‌ಸಿಂಗ್ ನಂಚಿನಕುಲೆಗ್ ತಿಕ್ಕುನ ಮಾನಾದಿಗ್ ಕೆದಂಬಾಡಿ ರಾಮಗೌಡೆಗ್ ತಿಕ್ಕೊಂದಿಜ್ಜಿ. ಅವು ತಿಕ್ಕುಲೆಕಾವೊಡು, ಸರಕಾರ

ಆಯಿಕ್ ಬೊಡಾಯಿ ಪ್ರಚಾರ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಲ್ಪೊಡು. ಈ ದಿಟ್ಟಿಡ್ ಯಾನೀ ಬೂಕು ಬರೆವೊಂದುಲ್ಲೆ. ಈ ಬೂಕು ಬರೆಯರೆ ಸಹಕಾರ ಕೊರ್ನ್ ಮಾತ ಸಾಹಿತಿಲೆಗ್ ಸೊಲ್ಲೆಲು. ಮುಖ್ಯವಾದ ಶ್ರೀದೇವಿಪ್ರಸಾದ್ ಸಂಪಾಜೆ ಅಮರ ಸುಳ್ಳೊದ ಕ್ರಾಂತಿದ ಬಗೆಟ್ ದಿಂಜ ಅಧ್ಯಯನ ಮಲ್ತಿನಾರ್. ಮದ್ರಾಸ್‌ಗ್ ಪೋದು ಸರಕಾರಿ ದಾಖಲೆಲೆನ್ ಮಾತ ಪತೊಂದು ಬತ್ತ್‌ದ್ ಬೂಕು ಬರೆದ್ ತೆರಿಪಾಯಿನಾರ್. ಅರೆಗ್ ಯಾನ್ ಋಣಿಯಾದುಲ್ಲೆ.

ಕರ್ನಾಟಕ ತುಳು ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ ಈ ಬೂಕುನು ಬೊಲ್ಪುಗು ಪಾಡ್ಯರೆ ಒತ್ತೊನ್ನೆಗಾದ್ ಅಕಾಡೆಮಿದ ಅಧ್ಯಕ್ಷರೆಗ್, ಸದಸ್ಯರೆದ್ ಮುಖ್ಯವಾದ ರಿಜಿಸ್ಟ್ರಾರ್ ಶ್ರೀ ಬೋಳೋಡಿ ಚಂದ್ರಹಾಸ ರೈ ಕುಲೆಗ್ ಸೊಲ್ಲೆ ಸಂದಾವೊಂದುಲ್ಲೆ. ಅಚ್ಚಿ ಮಲ್ಪುರೆಗಾದ್ ಬೆರಿಸಾಯೊ ಕೊರ್ಟಿನ ಸುಕನ್ಯಾ ತೊಕ್ಕೊಟು, ವಿಜಯ ಕಲ್ಲೇಗ ಅಂಚೆನೆ ಪ್ರಶಾಂತ್ ನೇರ್ದಕಟ್ಟೆ ಮೊಕ್ಲೆಗ್ ಋಣಿಯಾದುಲ್ಲೆ. ಮುಖಚಿತ್ರ ಬರೆದ್ ಕೊರ್ನ್ ಶ್ರೀ ಪಿ.ಎನ್.ಆಚಾರ್ಯರೆನ್ ಈ ಸಂದರ್ಭೊಡು ನಿನೆತೊನುವೆ. ಆಚ್ಚಿ ಮಲ್ತ್ ಕೊರ್ನ ದಿಗಂತ ಮುದ್ರಣ ಲಿ. ಯೆಯ್ಯಾಡಿ, ಕುಡ್ಲ ಮೊಕುಲೆಗ್ಲಾ ಕೈ ಮುಗಿಪೆ.

ಪುತ್ಸೂರು

29-3-2013

ಡಾ ಪಾಲ್ತಾಡಿ ರಾಮಕೃಷ್ಣ ಆಚಾರ್

ದಂಡಯಾತ್ರೆಯ ಪಜ್ಜೆಲು

1. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟೋ...	1
2. ಕೊಡಗದ ಸಮ್ಮಂದ	3
3 ಕೊಡಗದ ಚರಿತ್ರೆ	4
4. ಸ್ವಾಮಿ ಅಪರಂಪಾರ	8
5. ಕಲ್ಯಾಣ ಸ್ವಾಮಿ	9
6. ಅಮರಸುಳ್ಯೊದ ಕ್ರಾಂತಿಗ್ ಕಾರಣೋಲು	10
7. ಗೌಡಜನಾಂಗ	11
8. ಕೆದಂಬಾಡಿ ರಾಮ ಗೌಡರ್	17
9. ದಂಡಯಾತ್ರೆಗ್ ತಯಾರಿ	18
10. ರಾಮಪ್ಪಯ್ಯನಕೊಲೆ	21
11. ಬೆಳ್ಳಾರೆಡ್ ದರ್ಬಾರ್	23
12. ಪುತ್ತೂರು ಗೆಂದೈರ್	26
13. ಇಟ್ಟೇಲ್ದರಸುನ ಕತ್ತಿ ಬೆಡಿ	26
14. ಬಂಗರ ಸುಸೇರೊಂಡರ್	27
15. ಕುಮಾರಯ್ಯ ಹೆಗ್ಗಡೆನ ಪಿರಂಗಿ	28
16. ಪರೆಂಗಿ ಪೇಂಟೆಡ್ ವಿಲಾಯತಿಡಕ್ಕು ಪರಾರಿ	29
17. ಕುಂಬಳೆ ಸೀಮೆಡ್ ದಂಡ್‌ದ ಗುಲ್ಲು	29
18. ದಂಡ್‌ಕುಡಲಗೆತ್ತಂಡ್	35
19. ತುಳುರಾಜ್ಯ ಉದಿಪನ ಆಂಡ್	33
20. ಹೋರಾಟೋಗು ಸೋಲ್ಪಾಂಡ್	35
21. ಸೋಲಾಯನೆಗ್ ಕಾರಣೋಲು	36
22. ಮದಪಂದಿ ನೆಂಪು	38

ಅಮರ ಸುಳ್ಯೊದ ಕ್ರಾಂತಿವೀರೆ ಕೆದಂಬಾಡಿ ರಾಮಗೌಡೆರ್

ಪ್ರಪಂಚೊದ ಮೂಡಯಿ ದೇಶೊಲೆನೊಟ್ಟಿಗೆ ಬೇರ ಮಲ್ಪಿನ ಸಲುವಾದ್ ಕ್ರಿ.ಶ 1600 ಡ್ ಇಂಗ್ಲಾಂಡ್‌ಡ್ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯಾ ಕಂಪೆನಿ ಉದಿಪನ ಆಂಡ್. ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯಾ ಕಂಪೆನಿದಕುಲು ಭಾರತೊಗು ಬತ್ತ್‌ದ್ ಸುರುಕು ಮಳಿಗೆ, ಬಂಡಸಾಲೆ ಪಾಡ್ಡ್ ಬೇರೊಗು ಸುರು ಮಲ್ತರ್. ದಿನಕಿಲೆಕೊನೆ ಅಕುಲು ಧನಿಕೆರಾವೊಂದು ಭೂಮಿನ್ ಬಿಲೆ ಕೊರ್ದು ಪಡೆವೊಂದು ಜಮಿನ್ದಾರಾವೊಂದು ಪೋಯೆರ್. ಮುಲ್ತ ಆಳೊಂದಿತ್ತಿನ ದೇಶೀಯ ರಾಜೆರ್ನಕುಲೆನ್ ಒರೈನ್ ಒರೈನ್ ತಾಂಟಿ ಪಾಡ್ಡ್ ಲಡಾಯಿ ಮಲ್ತ್‌ದ್ ರಾಜ್ಯ ರಾಜ್ಯೊಲೆನೇ ತನ್ಕುಲೆನ ವಶೊಕು ದೆತೊನ್ನೆರೆ ಸುರು ಮಲ್ತರ್. ಕ್ರಿ.ಶ 1757 ಡ್ ಅಕುಲು ಸುರುಟು ಮಲ್ತಿ ಲಡಾಯಿ ಬಂಗಾಳದ ಪ್ಲಾಸಿ ಕಾಳಗೊ. ಆಯಿಡ್ಡ್ ಬೊಕ್ಕದ ನೂದು ವರ್ಸೊಡು ಇಡೀ ಭಾರತ ದೇಶ ಅಕುಲೆನ ಕೈವಶ ಆಂಡ್. ಪರ್ದೇಶಿ ಕಂಪೆನಿದ ಆಡಳಿತೊಡು ದೇಶೊಗೇ ಬಡಪತ್ತ್ ಬತ್ತ್‌ಂಡ್. ಬೆನ್ನಿದ ಜನೊಕುಲು ತನ್ಕುಲೆನ ಸಂಪಾದನೆದ ಬುಳೆ ಭಾಗ್ಯೊನು ಪೂರ ತೀರ್ವೆದ ರೂಪೊಡು ಕಂಪೆನಿ ಸರಕಾರೊಗು ಕೊರೊಡಾದ್ ಬತ್ತ್‌ಂಡ್. ತೆರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಾವೊಂದು ಪೋಂಡು. ಹಳ್ಳಿದ ಗುಡಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಲು ಪೂರ ಮಣ್ಣಿಡ್ ಸೇರೊ. ದೇಶೀಯ ಬಾಸೆಲೆನ ಕಲಿಕೆ ಸಾಲೆಲೆಡ್ ಉಂತುದೇ ಪೋಂಡು. ಇಂಗ್ಲೀಷ್ ಅಂತರಾ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಬಾಸೆ ಆದ್ ಮೆರೆಂಡ್. ಭಾರತೊದಕುಲು ತನ್ಕುಲೆನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯೊನು ಕಳೆವೊಂದು ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆನ ಗುಲಾಮೆರಾದ ಬದ್ಕೊಡಾದ್ ಬತ್ತ್‌ಂಡ್.

ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟೊ:

ತಿಳುವಳಿಕೆ ಇತ್ತಿನಕುಲು ಈ ಅಂಕುಶದಾಂತಿ ಆಡಳಿತೆನ್ ಒತ್ತೊನ್ನರೆ ತಯಾರಾಯಿಜೆರ್. ಉಂದು ಆಡಳಿತೆ ಅತ್ತ್ ದಬ್ಬಾಳಿಕೆ ಪಂಡೆರ್. ದೇಶೀಯ ರಾಜೆರ್ ತನ್ಕುಲೆನ ರಾಜ್ಯ ಕಳೆವೊಂದು ಮಾನದಾಂತಿನ ಕುಲಾಯೆರ್. ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನೊಕುಲೆಡ್ ಕಡೆ ಆಯೆರ್. ಜನೊಕುಲೆಗ್ ಸುಕೊಟು ಬದ್ಕುನವೇ ಬಂಜ ಆದ್ ಪೋಂಡು. ಈ ಕಾಲ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಟ್ ದೇಶೊದ ಕೆಲವು ಭಾಗೊಲೆಡ್ ಜನೊಕುಲು ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆನ ವಿರುದ್ಕೊ ಪೂರಾಂಬಾಟ ಮಲ್ತರ್. ನೆನ್ನೊ ಪೂರ ರಾಡಿಲೆನ ದಂಗೆ ಪಂಡ್ಡ್ ಬ್ರಿಟಿಷೆರ್ ಬಲಾತ್ಕಾರೊಡು ಉಂತಯೆರೆ ತೂಯೆರ್. ಕೆಲವೆರೆನ್ ಗುಂಡು ಪಾಡ್ಡ್ ಕೆರೈರ್. ಕುಡಕೆಲವೆರೆನ್ ಕರ್ಪಿಲ್ಡ್ ಸೇರಯೆರ್. ಕ್ರಿ. ಶ 1814 ಡ್ ಪಾಟ್ನಾ ಡೊಂಬೆ ಬೆನ್ನಿದಜನೊಕುಲೆ ಗಲಾಟೆ ನಡತ್‌ಂಡ್. ಬ್ರಿಟಿಷೆರ್ ಅಕುಲೆನ್ ಪೂರ ಪತ್ತ್‌ದ್ ಜೈಲ್‌ಗ್ ಪಾಡ್ಲೆರ್. ಪಿರ ಅಂಜಿನ ದಂಗೆ ಆವಂದಿಲೆಕ ನಡತೊನುಡುಂದು ಜನೊಕುಲೆಗ್ ಎಚ್ಚರಿಕೆ ಕೊರೈರ್.

ಬ್ರಿಟಿಷರನ ಎದುರು ಕ್ರಿ.ಶ 1857 ಡ್ ನಡತಿ ಹೋರಾಟೋ ಭಾರತೋದ ಚರಿತ್ರೋ ಮಲ್ಲ ಹೋರಾಟ, ಅವು ಭಾರತೋದ ಸುರುತ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಂಗ್ರಾಮಂದ್ ಪಂಡ್ ಪುದರ್ ಪಡೆತ್ಂಡ್. ಈ ಪೋರ್ಂಬಾಟೋಡು ಬಜೀ ಜನೋಕುಲು ಮಾತ್ರ ಅತ್ ಭಾರತೋದ ದಂಡ್ ಪಡೆ, ದೇಶೀಯ ರಾಜೆರ್ದಕುಲುಲಾ ಪಾಲ್ ಪಡೆತರ್. ಸುರುಕು ಈ ಲಡಾಯಿ ಸುರು ಮಲ್ತಿನಕುಲು ಬ್ರಿಟಿಷರನ ಮಿಲಿಟಿಡಿತ್ತಿ ಭಾರತೀಯ ಸಿಪಾಯಿಲು. ಆಯಿನೆಡ್ಲಾವರ ನೆನ್ನ್ ಸಿಪಾಯಿ ದಂಗೆ ಪಂಡೆರ್. ಮೀರತ್ಡಿತ್ತಿ ಭಾರತೀಯ ಸಿಪಾಯಿಲು ಹತಾತ್ ಬ್ರಿಟಿಷರನ ಎದ್ದುಂತುಂದ್ ಈ ಕಾಳಗ ಸುರು ಮಲ್ತೆರ್. ಈ ಕ್ರಾಂತಿಡ್ ಝಾನ್ಸಿದ ರಾಣಿ ಲಕ್ಷ್ಮಿಬಾಯಿ, ಮೋಗಲ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಬಹದ್ದೂರ್ ಷಹಾ, ಅಯೋಧ್ಯೆದ ರಾಣಿ ಬೇಗಂ ಹಜರತ್ ಮಹಲ್ ಇಂಚಿನ ದೇಶೀಯ ರಾಜೆರ್ದಕುಲು, ಕಾನ್ಪುರದ ನಾನಾ ಸಾಹೇಬ್, ತಾತ್ಯಾಟೋಪೆ, ಜ್ವಾಲಾಪ್ರಸಾದ್, ಅಲಹಾಬಾದ್ ಮೌಲ್ವಿ ಲಿಯಾಖತ್ ಆಲಿ, ಮಂಡಿಸೂರದ ಫಿರೋಜ್ ಷಹಾ ಇಂಚಿನ ನಾಯಗರ್ ಮಾತ್ರ ಅತ್ತಂದೆ ಸಾರಗಟ್ಟೆ ಭಾರತೀಯ ಸಿಪಾಯಿಲು ಪಾಲ್ ಪಡೆಯೆರ್. ಲಕ್ಷಾಂತರ ಮಂದೆ ಈ ಹೋರಾಟೋಡು ಬ್ರಿಟಿಷರನ ಎದ್ದಂತ್ಯೆಂದಾಂಡಲಾ ಅಕುಲೆನ್ ಗೆಲ್ಪುರೆ ಆಯಿಜಿ. ಬ್ರಿಟಿಷೆರಡ ಇತ್ತಿನಾತ್ ಹತ್ಯಾರುಲು ಮೊಕುಲೆಡ ಇಜ್ಯಾಂದಿನ ಈ ಸೋಲುಗು ಒಂಜಿ ಕಾರಣ ಆಂಡ್, ಬ್ರಿಟಿಷರನ ಕುತಂತ್ರೋಲು ನೆಕ್ ನನೊಂಜಿ ಕಾರಣ. ಬ್ರಿಟಿಷೆರ್ ಸಿಪಾಯಿ ದಂಗೆನ್ ಉಂತಯರೆಂದಾಂಡಲಾ ಬ್ರಿಟಿಷರನ ವಿರುದ್ಧ ಜನೋಕುಲೆಗಿತ್ತಿ ಬೆಂಗ್ ಉಂತಿಜಿ. ಸೂತೆಕ್ಕಂಡಲಾ ಪುಗೆ ಉಂತಿಜಿ.

ಈ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟೋಡ್ಲ ದುಂಬು ಕ್ರಿ.ಶ 1814 ಡ್ ಒಂಜಿ ಕಿನ್ಯದಂಗೆ ನಡತ್ದಿತ್ತಂಡ್. ಆಯಿಡ್ಲ ಬೊಕ್ಕ ಕ್ರಿ.ಶ 1857 ದ ನಡುವೆ ಸುಮಾರ್ 30 ಕಡೆಟ್ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟೋಲು ನಡತ್ದ. ಅಯಿಟೊಂಜಿ ಮಲ್ಲ ಹೋರಾಟ ಪಂಡ ತುಳುನಾಡ್ಡ್ 1837 ಡ್ ನಡತಿ ಕಂಡೊದ ಬೆನ್ನಿದ ಜನೋಕುಲೆನ ಹೋರಾಟ. ಉಂದು ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆದ ಸುಳ್ಳೊಡ್ಲ ಸುರು ಆಯಿನೆಡ್ಲಾವರ ನೆನ್ನ್ 'ಅಮರ ಸುಳ್ಳೊಡ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟ' ಪನ್ನೆರ್. ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪ ಪನ್ನಿ ನಕಲಿ ರಾಜನೊರ್ದನ್ ಉಟರ್ನೆ ಮಲ್ತ್ದ್ ಆಯನ ಪುದರ್ಲ ಈ ಪೋರ್ಂಬಾಟ ನಡಪಾಯಿನೆಡ್ಲಾವರ ನೆಕ್ 'ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ ದಂಡಯಾತ್ರೆ' ಪನ್ನಿ ಪುದರ್ಲಾ ಬತ್ತಂಡ್.

ಕ್ರಿ.ಶ.1837 ಡ್ ನಡತಿ ಈ ಕ್ರಾಂತಿಡ್ ಬಜೀ ಬೆನ್ನಿದ ಜನೋಕುಲೆ ಪಾಲ್ ಪಡೆಯೆರ್. ಕತ್ತಿ, ದೊಣ್ಣೆ ಪತ್ತದ್ ದಂಡ್ ಪೋಯೆರ್. ಸುಳ್ಳೊಡ ಗೌಡ ಜನಾಂಗೊದಕುಲು ಒಟ್ಟಾದ್ ಕೆದಂಬಾಡಿ ರಾಮಗೌಡನ ಮುತಾಲಿಕೆಡ್ ಲಕ್ಕದುಂತೆರ್. ಸುಳ್ಳೊಡ್ಲ ಕುಡ್ಲ (ಮಂಗಳೂರು) ಮುಟ್ಟಿ ಏಳೊದಿನೊತ ದಂಡಯಾತ್ರೆ ನಡಪದ್ ತುಳುನಾಡ್ನ್ ವಶೊಕು ದೆತೊಂದು 13 ದಿನೊತ ಆಳ್ವಿಕೆ ಮಲ್ತೆರ್. ಆಂಡ ಬ್ರಿಟಿಷರನ ಬಲೊತ ಎದ್ರ್ ಈ ಹೋರಾಟ ಮಲ್ಲ ಪಲೊ ಕೊರ್ಜಿ. ಬ್ರಿಟಿಷೆರ್ ಈ ದಂಗೆನ್

ಬಲತ್ಕಾರೋಡು ಸೋಲ್ವಯರೆ. ಈ ದಂಗೆಗೆ ಬೆರಿಸಾಯೊ ಕೊರ್ದು ತುಳುನಾಡ್ಡ ಅರಸು ಲಕ್ಷಪ್ಪ ಬಂಗರಸನ್ ನಕಲಿ ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ ವೇಸೊಡಿತ್ತಿ ನಾಯನ್ ಬೊಕ್ಕ ಬಾಕಿ ಮುತಾಲಿಕೆರೆನ್ ಗಲ್ಲಿಗೆರೆಯೆರ್. ಒರಿನಕುಲೆನ್ ಕರ್ಪಿಲ್ಲೆಡ್ ಪಾಡ್ಯರ್. ಇಂಚ ಜನೊಕುಲೆನ ಉಡಲ್ ಪೋಡಿಗೆ ಕುಲ್ಲಯೆರ್. ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ ದಂಡಯಾತ್ರೆ ಬಜೀಕಾಟ್ಕಾಯಿ (ಫಲದಾಂತಿಕಾಯಿ) ಪಂಡ್ ಪ್ರಚಾರ ಮಲ್ತೆರ್. ಆಂಡ ಭಾರತೊದ ಇತಿಹಾಸೊಡು ಈ ಕ್ರಾಂತಿ ಮಲ್ಲ ಪುದರ್ ಪಡೆಯಿನ ಕ್ರಾಂತಿ, ಬೆನ್ನಿದ ಜನೊಕುಲೆನ ದೇಶಬಗ್ಗಿ, ಧೈರ್ಯ, ಆತ್ಮಬಲ, ಹೋರಾಟೊದ ಶಕ್ತಿ ಏತುಂಡು ಪಂಡ್ ಈ ದಂಡಯಾತ್ರೆಡ್ ತೆರೆದ್ ಬಪುಂಡು. ಉಂದು ದುಂಬುದ ಪೀಳಿಗೆಗೆ ಉಮೇದ್ ಕೊರ್ಪಿನಂಚಿನ ಒಂಜಿ ಗಟ್ಟನೆ ಪನ್ನಿ ವಿಚಾರೊನು ಏರ್ದಾ ಮದಪ್ಯರೆ ಬಲ್ಲಿ.

ಕೊಡಗ್ ದ ಸಮ್ಮಂದ:

“ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ ದಂಡಯಾತ್ರೆ” ನಡತ್ ದ ಶತಮಾನೊನೇ ಕರಿದ್ ಪೋಂಡಲ ತುಳುನಾಡ್ಡ ಜನೊಕುಲೆ ನಿನೆಪುಡವು ನನಲಾ ಒರಿದುಂಡು. ತುಳುಜಾನಪದೊಕವು ಸೇರ್ದ್ ಪೋತುಂಡು. ಉಂದು ತುಳುನಾಡ್ಡ ನಡತಿ ಸಂಗತಿ. ಆಂಡ ಕೆಲವು ಚರಿತ್ರೆಕಾರೆರ್ ನೆನ್ನ ಕೊಡಗ್ ದ ಇತಿಹಾಸೊದುಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರ್ಪದ್ ಅವು ಕೊಡಗರೆನ ಕ್ರಾಂತಿ ಪನ್ನಿ ರೀತಿಡ್ ಬರೆತೆರ್. ಅವು ಸರಿಯತ್ತೆ. ಉಂದು ಅಮರ ಸುಳ್ಳೊಡ್ಡು ಸುರು ಆಯಿಕ್ರಾಂತಿ. ಕ್ರಿ.ಶ 1834 ಮುಟ್ಟ ಕೊಡಗರಸರೆನ ಆಡಳಿತೆಗೆ ಅಮರ ಸುಳ್ಳು ಸೇರ್ದಿನ ಸರಿ. ಆಂಡ ಅಯಿಡ್ಡ್ ಬೊಕ್ಕ ಬ್ರಿಟಿಷರೆನ ಆಡಳಿತ ಸುರುವಾನಗ ಅವು ತುಳುನಾಡ್ಡ (ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆ) ಸೇರ್ದಾದಿತ್ತಂಡ್. ಕ್ರಾಂತಿಕಾರೆರ್ ತುಳುನಾಡ್ಡ ಕುಡ್ಲ (ಮಂಗಳೂರು) ನ್ ವಶಮಲ್ತೊಂಡೆರತ್ತಂದೆ ಕೊಡವ ರಾಜ್ಯೊನತ್ತೆ, ಸುಳ್ಳದ ಗೌಡ ಜನಾಂಗದಕುಲು ಈ ಕ್ರಾಂತಿನ್ ಉಟರ್ನೆ ಮಲ್ತೆರ್. ಈ ಕ್ರಾಂತಿಗ್ ಬೆರಿಸಾಯೊ ಕೊರ್ದುಕುಲು ನಂದಾವರದ ಲಕ್ಷಪ್ಪರಸೆ ಬೊಕ್ಕ ಇಟ್ಟೇಲ್ದ (ವಿಟ್ಟ) ಅರಸು ಡೊಂಬ ಹೆಗ್ಗೆ, ಕೊಡಗೆರ್ ನೆಕ್ಕ ವಾರೀತಿದ ಬೆರಿಸಾಯೊಲಾ ಕೊರ್ತುಜೆರ್, ಅಂಚಾದ್ ಉಂದು ತುಳುನಾಡ್ಡ ಕ್ರಾಂತಿ ಪನ್ನಿನೆಡ್ ರಡ್ಡ್ ಪಾತೆರ ಇಜ್ಜಿ. ಆಂಡಲಾ ಈ ಕ್ರಾಂತಿದ ದುಂಬುದ ಕತೆಕ್ಲಾ ಕೊಡಗ್ಗ್ಲಾ ಸಮ್ಮಂದ ಇತ್ತಿನೆಡ್ಡಾವರ ಕೊಡಗ್ ದ ಇತಿಹಾಸೊನೊಂತೆ ತೆರೆಯೊನುನವೆಡ್ಡೆ.

ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆದ ನೈಋತ್ಯ ದಿಕ್ಕಡ್, ಒಂಜಿಕಡೆಡ್ಡ್ ತುಳುನಾಡ್ ಕುಡುಂಜಿ ಕಡೆಡ್ಡ್ ಮಲೆಯಾಳ ದೇಶ ಬೊಕ್ಕ ಒರಿನ ಕಡೆಡ್ಡ್ ಕನ್ನಡೊ ರಾಜ್ಯೊದ ನಡುಟು ಉಪ್ಪಿ ಭೂಮಿಯೇ ಕೊಡಗ್, ಸಹ್ಯಾದ್ರಿ ಪರ್ವತ ಸಾಲ್ಡ್ ಉಪ್ಪಿ ಜೇರೊ, ಗುಡ್ಡಲು, ಬೈಲ್, ಪರ್ವತೊ ದಿಂಜಿ ಊರು ಕೊಡಗು. ಮುಲ್ಲ ನಾಡ್ ಡ್ಡೆ ಕಾಡೆಚ್ಚು ಕಡಲ ಮಟ್ಟೊಡ್ಡು ಸರಾಸರಿ 3500 ಫೀಟ್ ಎತ್ತರೊಡುಪ್ಪಿ ಈ ಊರುಡು ಸದಾ ಚಳಿ, ಬೀಸುನ ಸಿಮಗಾಳಿ. ಕಾಡ್ ಕಡ್ಡ್ ಮುಲ್ಲದ ಆದಿವಾಸಿಲು ತೋಟ ಮಲ್ತೆದರ್. ಈ ಕಾನಡ್ ಕಾಫಿ, ಚಿತ್ಪುಳಿ, ಎಡ್ಡೆಮುಂಚಿ, ಏಲಕ್ಕಿ ಬುಳೆಪವೊಂದುಲ್ಲೆರ್. ಗುಡ್ಡದ

ಜೇರೋಲ್ಡ್, ತುದೆ ಬರಿತ ಬೈಲ್ಡ್ ಕಂಡದ ಬೆನ್ನಿ ಮಲ್ಪುವೆರ್. ಮುಲ್ಪದ ಮೂಲನಿವಾಸಿಲೆನ್ ಕೊಡವೆರ್ ಪನ್ನೆರ್. ಅಕುಲೆ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗ್ ಒಂಜಿ ಅನನ್ಯತೆ ಉಂಡು. ಆಯಿನ್ ಅಕುಲು ಬಾರಿ ಮಾನಾದಿಗ್ ಒರಿತೊಂದು ಬತ್ತದೆರ್. ಅಕುಲೆ ಬಾಸೆಗ್ ಕೊಡವ ಬಾಸೆಂದು ಪುದರ್. ಉಂದು ಕನ್ನಡ, ಮಲೆಯಾಳಂ, ತುಳು ಸೇರಿ ಒಂಜಿ ಮಿಶ್ರಬಾಸೆ, ಕಾವೇರಿ ಸುದೆ ಕೊಡಗ್‌ದ ತಲಕಾವೇರಿಡ್ ಪುಟ್ಟುಂಡು. ಅವು ಅಕುಲೆಗ್ ಪೆರ್ಮೆದ ಸಂಗತಿ. ಕೊಡಗ್‌ದ ಜನೊಕುಲು ತೂಯರೆಗ್ ಎಡ್ಡೆಗಟ್ಟಿ ಮುಟ್ಟಾದ್ ಬೊಲ್ಲೆನ ಸರೀರೊದಕುಲು. ಪೊಂಜೊವುಲು ತೂಯರೆ ಎಡ್ಡೆ ಬೊಲ್ಲೆನ, ಆದ್ ಪೊರ್ಲು ಸುರ್ಪೊದಕುಲು, ಧೈರವಂತರ್.

ಕೊಡಗ್‌ದ ಚರಿತ್ರೆ:

ಕೊಡಗ್‌ದ ಆಡಳ್ಳಿ ಮಲ್ತಿನ ಕಡೇತ ರಾಜವಂಶೊನು ಹಾಲೇರಿ ವಂಶ ಪನ್ನೆರ್. ಶಿವಮೊಗ್ಗದ ಇಕ್ಕೇರಿಡ್ಲೆ ಕೊಡಗ್‌ಗ್ ಬತ್ತಿನ ರಾಜ ಕುಮಾರೆ ವೀರರಾಜೆ ಹಾಲೇರಿ ಪನ್ನಿ ಜಾಗೆಡ್ ಅರಮನೆ, ಕೋಟೆ ಕಟ್ಟಾದ್ ಕೊಡಗ್‌ದ ರಾಜ್ಯಾಡಳಿತೆ ಸುರುಮಲ್ತೆ. ಇಂಬೈ ಇಕ್ಕೇರಿ ನಾಯಕೆರನ ಕುಟುಮೊದಾಯೆ ಆಯಿನೆಡ್ಲಾವರ ಆಯಗ್ ಎರಾ ತೊಂದರೆ ಮಲ್ಪುರೆ ಪೋಯಿಜೆರ್. ಆಯೆ ವೀರಶೈವ ಜಾತಿಗ್ ಸೇರಿನಾಯೆ. ಇಂಬೈನ ವಂಶೊದಕುಲು ಕೊಡಗುನು ಕ್ರಿ.ಶ 1600 ಡ್ಲೆ 1834 ಮುಟ್ಟ ಪಂಡ 234 ವರ್ಸೊಕಾಲ ಆಳ್ವೆರ್.

ವೀರ ರಾಜಡ್ಲೆ ಬೊಕ್ಕ ಕೊಡಗ್‌ದ ಆಡಳಿತೆನ್ ವೀರ ರಾಜೇಂದ್ರೆ ಬೊಕ್ಕ ಅಪ್ಪಾಜಿ ಅರಸು ಇಂಚ ರಡ್ಲೆ ಜನ ಅರಸುಲು ನಡಪಯೆರ್. ಆಯಿಡ್ಲೆ ಬೊಕ್ಕ ಪಟ್ಟೊಗು ಬತ್ತಿನಾಯೆ ಮುದ್ದರಾಜೆ. ಇಂಬೈ 54 ವರ್ಸೊ (1633-1687) ಕೊಡಗ್‌ದ ಆಡಳ್ಳಿ ಮಲ್ತೆ. ಆತ್ಮೇಟ ಕೊಡಗ್‌ದ ರಾಜಧಾನಿ ಹಾಲೇರಿ (ಪೇರೂರು) ಆದಿತ್ತಂಡ್. ಮುದ್ದರಾಜೆ ಆಯಿನ್ ಇತ್ತೆದ ಮಡಿಕೇರಿಗ್ ಬದಲಾವಣೆ ಮಲ್ತೆ. ಗುಡ್ಡೆ ಕಾಡ್ ಆದಿತ್ತಿ ಈ ಊರುದ ಕಾಡ್ ಕಡ್ಲಾದ್ ಗುಡ್ಡೆದ ತರೆಟ್ ಅರಮನೆ ಕಟ್ಟಯೆ. ಸುತ್ತ ಕೋಟೆ ಕಟ್ಟಯೆ ಕೋಟೆದ ಸುತ್ತ ಕಂದಕ ತೊಡಾಯೆ. ಜೇರೊದ ತಿರ್ತ ಬೈಲ್ಡ್ ಸಮತಟ್ಟೆ ಪತ್ತಾದ್ ಅರಮನೆದ ಅಧಿಕಾರಿ, ಚಾಕ್ರಿದಕುಲೆಗ್ ಇಲ್ಲ ಕಟ್ಟಾದ್ ಕೊರೈ. ಈ ಊರುಗು ಮುದ್ದರಾಜನ ಕೇರಿಂದ್ ಪುದರ್‌ದೀಯೆ. ಅವು ಕೆಲವು ವರ್ಸೊಡು ಮುದುಕೇರಿ ಆದ್ ಇತ್ತೆ ಮಡಿಕೇರಿ ಆತ್ಂಡ್.

ಆಕಾಲೊಡು ತುಳುನಾಡ್‌ನ್ ಇಕ್ಕೇರಿದ ನಾಯಕೆರ್ ಆಳೊಂದಿತ್ತೆರ್. ಇಕ್ಕೇರಿದ ಶಿವಪ್ಪ ನಾಯಕೆ ತುಳುನಾಡ್‌ಗ್ ಬತ್ತ ಪೋಪಿನ ಪೊರ್ತುಡು ಮುದ್ದರಾಜೆ ಆಯನ್ ಕುಕ್ಕಡ್ (ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ) ತೂದು ಪಾತೆರೈ, ಮುದ್ದರಾಜೆಲಾ ಇಕ್ಕೇರಿ ವಂಶೊದಾಯೆಂದ್ ತೆರಿಂದ್ ಆಯಗ್ ಕುಶಿಯಾಂಡ್. ಆ ಪೊರ್ತುಗು ಮುದ್ದರಾಜಗ್ ಒಂಜಿ ಆಣೆ ಬಾಲೆ ಆದಿತ್ತಂಡ್. ವಿಸಯ ತೆರಿಂದ್ ಆಯೆ ಮುದ್ದರಾಜನ ಆಣೆ ಬಾಲೆಗ್ ಪೇರ್ ಪರೈಂದ್ ತುಳುನಾಡ್‌ದ ಕೆಲವು ಗ್ರಾಮೊಲೆನ್ ಉಡಿಗೇರೆಯಾದ್ ಬುಡ್ಡು ಕೊರೈ.

ತುಳುನಾಡ್ಡ್ ಅಪಗ ಒರಂಬೊ ಮಾಗಣೆಲು ಇತ್ತ. ಬುಡ್ಡು ಕೊರ್ನು ಗ್ರಾಮೊಲೆಗ್ ನಾಯಕೆ ಅಮೃತ ಮಾಗಣೆಂದ್ ಪುದರ್ ದೀಯೆ. ಅಷ್ಟೇ ದುಂಬುಗು ಅಮರ ಮಾಗಣೆ ಆಂಡ್. ಅಂಚ ಕೊಡಗ್ ರಾಜ್ಯ ಗಟ್ಟಿಡ್ಡ್ ತಿರ್ತ್ ಜತ್ತಾದ್ ಸಂಪಾಜೆ, ಪೆರಾಜೆ ಮುಟ್ಟಿ ಎತ್ತಂಡ್.

ಮುದ್ದ ರಾಜಡ್ಡ್ ಬೊಕ್ಕ ಆಯನ ಮಲ್ಲ ಮಗೆ ಮಲ್ಲ ವೀರಪ್ಪರಾಜೆ ಪಟ್ಟೊಗು ಏರ್ಡ್ (1687-1736) ರಾಜ್ಯಾಡಳಿತ ಮಲ್ತೆ. ತುಳುನಾಡ್ಡ್ ಗಡಿ ಶಿವಪ್ಪ ನಾಯಕನ ಕಾಲೊಡು (1645-1660) ನೀಲೇಶ್ವರ ಮುಟ್ಟಿ ಮುಟ್ಟುದಿತ್ತಂಡ್. ಅಯಿಡ್ಡ್ ಬೊಕ್ಕ ಇಕ್ಕೇರಿದ ಪಟ್ಟೊಗು ಬತ್ತಿನಾಯೆ ಸೋಮಶೇಖರ ನಾಯಕೆ (1714-1739) ಇಕ್ಕೇರಿದ ಮಾತ ಅರಸುಲುಲಾ ತುಳುನಾಡ್ಡ್ ಬತ್ತಿನಕುಲು ಪಿರಪೋನಗ ಕುಕ್ಕೆ (ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ) ದೇವಸ್ಥಾನೊಗು ಬತ್ತಾದ್ ಪೂಜೆ ಸಂದಾದ್ ಪೋಪೆದರ್. ಕೆಳದಿ ಚೆನ್ನಮ್ಮಳ ಪೂಜೆ ಸಂದಾಯರೆ ಕುಕ್ಕೆಗ್ ಬತ್ತದಿತ್ತೊಲು. ಅಪಗಲ ಕೊಡಗರಸು ಆಡೆಪೋದು ಪಾತೆರ್ಡ್ ಬತ್ತಾದೆ. ಇಂಚ ಕೊಡಗರಸೆರ್ನಕುಲು ಮಾತ ಇಕ್ಕೇರಿ ನಾಯಕೆರೆನೊಟ್ಟಿಗೆ ಎಡ್ಡೆಪು ದೀವೊಂದಿತ್ತರ್. ಅರಸು ಸೋಮಶೇಖರ ನಾಯಕೆ ಕುಕ್ಕೆ (ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ) ಗೊರ ಬನ್ನಗ ಕೊಡಗ್ಡ್ ಮಲ್ಲವೀರಪ್ಪರಾಜೆ ಪೋದು ಆಯಗ್ ಸಮ್ಮಾನ ಮಲ್ತೆ. ಎಂಕ್ಲೆ ಕೊಡಗ್ಡ್ ತಾರಯಿ ಬುಳೆಪುಜೆ. ಕಾವೇರಮ್ಮನ ಪೂಜೆಗೆ ದಿಂಜತಾರಯಿ ಬೋಡಾಪುಂಡು. ಆಯಿಕಾದ್ ಭಾಗಮಂಡಲದ ಕೈತಲಿತ್ತಿ ಸುಳ್ಳೊನು ಎಂಕ್ ಕೊರೊಡುಂದು ಕೇಂಡೆ. ಸೋಮಶೇಖರೆ ಸುಳ್ಳೆ ಮಾಗಣೆನ್ ಕೊಡಗರಸುಗು ದುಡ್ಡುಗು ಮಾರ್ಚೆ. ಇಂಚ ಸುಮಾರ್ 1736ನೇ ವರ್ಸೊದ ಪೊರ್ತುಗು ಸುಳ್ಳೆ ಕೊಡಗ್ಡ್ ಸೇರ್ಂಡ್. ಆಯಿಕ್ ದುಂಬೇ ಅಮರ ಮಾಗಣೆಲ ಸೇರ್ದಿತ್ತಿನೆಡ್ಡಾವರ ಇತ್ತೆ ರಡ್ಡ್ ಮಾಗಣೆ ಒಟ್ಟು ಸೇರ್ಂಡ್ ಅಮರ ಸುಳ್ಳೆ ಮಾಗಣೆ ಆಂಡ್.

ಮುದ್ದರಾಜಗ್ ಅಪ್ಪಾಜಿ ಅರಸು ಬೊಕ್ಕ ನಂದ ರಾಜೆಂದ್ ಕುಡರಡ್ಡ್ ಜನ ಜೋಕುಲಿತ್ತರ್. ಅಕುಲೆಗ್ ಬೇಜಾರ್ ಆಯರೆ ಬಲ್ಲಿಂದ್ ಮುದ್ದರಾಜೆ ಹಾಲೇರಿ ಅರಮನೆನ್ ಅಪ್ಪಾಜಿ ಅರಸುಗ್ಲಾ ಗಾಳಿ ಬೀಡುಡು ಒಂಜಿ ಅರಮನೆ ಕಟ್ಟದ್ ಅಯಿಕ್ ಹೊರಮಲೆ ಅರಮನೆಂದ್ ಪುದರ್ ದೀದ್ ಅಯಿನ್ ನಂದರಾಜಗ್ಲಾ ವೆಹಿಸದ್ ಕೊರ್ದಿತ್ತೆ.

ಮಲ್ಲ (ದೊಡ್ಡ) ವೀರಪ್ಪರಾಜೆ ತೀರ್ಡ್ ಪೋಯಿ ಬೊಕ್ಕ ಚಿಕ್ಕ ವೀರಪ್ಪರಾಜೆ ಪಟ್ಟಗೆಲ್ಚೆ. ಕ್ರಿ.ಶ 1736 ಡ್ಡ್ 1766 ಮುಟ್ಟಿ ಆಡಳ್ಳೆ ಮಲ್ತೆ. ಆಯಿಡ್ಡ್ ಬೊಕ್ಕ ಮುದ್ದರಾಜನ ಮಗೆ ಅಪ್ಪಾಜಿ ರಾಜೆ ಬೊಕ್ಕ ನಂದರಾಜನ ಮಗೆ ಮುದ್ದಯ್ಯ ರಾಜೆ ಈ ರಡ್ಡ್ ಜನೊಲಾ ಒಟ್ಟಾದ್ ಕ್ರಿ.ಶ 1764 ಡ್ಡ್ 1770 ಮುಟ್ಟಿ ಕೊಡಗ್ಡ್ ಆಡಳ್ಳೆ ಮಲ್ತರ್.

ಆಯಿಡ್ಡ್ ಬೊಕ್ಕ ಕ್ರಿ.ಶ 1770 ಡ್ಡ್ ಹೊರಮಲೆ ಮಲ್ಲಯ್ಯನ ಮಗೆ ದೇವಪ್ಪರಸು ಪಟ್ಟಿಗೆಲ್ಚೆ. ಆತನಗ ಹಾಲೇರಿ ಮನೆತನೊದ ಲಿಂಗರಾಜೇಂದ್ರ ಅರಸು ತನ್ನ ಮಗೆ ವೀರ ರಾಜೇಂದ್ರ ಬೊಕ್ಕ ತನ್ನ ಅಣ್ಣನ ಮಗೆ ಅಪ್ಪಾಜಿರಾಜೆ ಬೊಕ್ಕ ಆಯನ ರಡ್ಡ್

ಬಾಲೆನ್ ಲೆತೊಂದು ಕೊಡಗ್‌ದ ಬಡೆಕಾಯಿ ಸೀಮೆದ ಐಗೂರುಗು ಪೋದು ಅಲ್ಲ ನಿಲೆಯಾಯೆ.

ಮೈಸೂರುದ ಅರಸೊತ್ತಿಗೆನ್ ತನ್ನ ಕೈಕ್‌ದತೊನ್ನ ಹೈದರಾಲಿ ಕೊಡಗ್‌ನ್ ಗೆಂದೊಂಡುಂದು ಅಲೋಚನೆ ಮಲ್ತೊಂದುಪ್ಪಿ ಪೊರ್ತುಗು ಲಿಂಗರಾಜೆ ಆಯನಾಡೆ ಪೋದು ಕೊಡಗ್‌ನ್ ಗೆಲಿಪ್ಪರೆ ಆಯನ ಬೆರಿಸಾಯೊ ಕೀಂಡೆ. ಹೈದರಾಲಿ ಲಿಂಗರಾಜ್‌ಗ್ ಶ್ರೀರಂಗ ಪಟ್ಟೊಡು ಆಸರೆ ಕೊರ್ದು ಕೊಡಗ್‌ದ ಮಿಶ್ತ್ ಆಕ್ರಮಣ ಮಲ್ತೆ. ಕೊಡಗ್‌ದ ದೇವಪ್ಪರಸು ಊರು ಬುಡ್ಡು ಬಲಿತೆ. ಹೈದರಾಲಿನ ಕಡೆತಕುಲು ಆಯನ್ ತುಂಗಭದ್ರಾ ಸುದತೆ ಬರಿಟ್ ನಾಡ್ ಪತ್ಯೆರ್. ಆಯನ್ ಬೊಕ್ಕ ಆಯನ ಕುಟುಮೊದಕುಲೆನ್ ಶ್ರೀರಂಗ ಪಟ್ಟೊಗ್ಗು ಲೆತೊನು ಬತ್ತ್‌ದ ಕ್ರಿ.ಶ. 1774 ಡ್ ಮಾತೆರೆನ್ನಾ ಕೆರ್ದ್‌ ಬುಡ್ಡೆರ್.

ದೇವಪ್ಪರಸೆ ತೀರ್ಲ್ ಪೋಯಿ ಬೊಕ್ಕ ಸುದತೆ ಲಿಂಗರಾಜೇಂದ್ರ ಅರಸು (1775-1780) ರಾಜ್ಯಾಡಳಿತ ಮಲ್ತೆ. ಲಿಂಗರಾಜೇಂದ್ರ ಅರಸು ತೀರ್ಲ್ ಪೋಯಿ ಪೊರ್ತುಗು ಆಯನ ಜೋಕುಲು ರಾಜ್ಯಾಡಳಿತ ಮಲ್ಪುರೆಗ್ ಪ್ರಾಯೊಗು ಬತ್ತಿಯಿಜೆರ್ ಪಂಡ್‌ದ್ ಕೊಡಗ್‌ನ್ ಹೈದರಾಲಿ ತನ್ನ ಅಧೀನೊಗು ದೆತೊಂಡೆ. ಲಿಂಗ ರಾಜೇಂದ್ರನ ಬುಡೆದಿ ಜೋಕ್ಲೆನ್ ಪೆರಿಯಾ ಪಟ್ಟ ಕೋಟೆದುಲಯಿದ ಇಲ್ಲ್‌ಡ್ ಕುಲ್ಲಯೆ. ಹೈದರಾಲಿ ಸೈತಿಯೊಕ್ಕ ಕೊಡಗ್ ರಾಜ್ಯ ಟಿಪ್ಪು ಸುಲ್ತಾನನ ಕೈ ಸೇರ್‌ಂಡ್.

ಭಾರತದ ಕಡಲ ಬರಿ ಪೂರ ವಶ ಮಲ್ತೊಂದು ಬತ್ತಿ ಬ್ರಿಟಿಷೆರ್‌ಗ್ ಕೊಡಗ್‌ದ ಮಿಶ್ತ್ ಕಣ್ಣಾಂಡ್. ಕೊಡಗ್‌ನ್ ವಶಮಲ್ತೊನ್ನರೆಗಾದ್ ಲೆಕ್ಕಾಚಾರ ಪಾಡೊಂದಿತ್ತೆರ್. ಅವ್ವೇ ಪೊರ್ತುಗು ಲಿಂಗ ರಾಜೇಂದ್ರನ ಮಲ್ಲಮಗೆ ವೀರರಾಜೇಂದ್ರ ಹೈದರಾಲಿನ ಪೆರಿಯಾ ಪಟ್ಟ ಕರ್ಪಿಲ್‌ಡ್ ತಪ್ಪವೊಂದು ಕೊಡಗ್‌ಗ್ ಬತ್ತ್‌ದ್ ಕೊಡಗ್‌ದ ಜನೊಕುಲೆನ್ ಒಟ್ಟು ಸೇರದ್ ದಂಡ್ ದಟ್ಟಣೆ ಮಲ್ತೊಂದಿತ್ತೆ. ಕ್ರಿ.ಶ 1789 ಡ್ ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆಗ್ಲಾ ಟಿಪ್ಪುಸುಲ್ತಾನಗ್ಲಾ ಮೂಜಿನೇ ಮೈಸೂರು ಯುದ್ಧ ನಡತ್‌ಂಡ್. ಅಯಿಟ್ ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆಗ್ ಟಿಪ್ಪುನು ಸಂಪೂರ್ಣ ಸೋಲ್ಪಯರೆಗಾಯಿಜಿ. ಕೊಡಗ್‌ದ ಒಂಜೊಂಜೇ ಬಾಗೊನು ಜೈತೊಂದು ಬತ್ತಿ ವೀರ ರಾಜೇಂದ್ರನೊಟ್ಟಿಗೆ ಬ್ರಿಟಿಷೆರ್ ಒಪ್ಪಂದ ಮಲ್ತೊಂಡೆರ್. ಟಿಪ್ಪುನು ಗೆಲ್ಪುರೆ ಕಾಳಗೊಗು ಬೋಡಿತ್ತಿ ತನ್ನ ದಂಡನ್ ಕಡಪುಡ್ಡು ಕೊರ್ಪೆಂದ್ ವೀರ ರಾಜೇಂದ್ರ ಪಂಡೆ. ಆತೇ ಅಶ್ತ್ ಪಿರಂಗಿ ಸಾಗಯರೆ ಎರುತ್ತಗಾಡಿಲೆನ್ನಾ ಕೊರ್ಪೆ ಪಂಡೆ. ಟಿಪ್ಪುನು ಕೆರ್ದೆಂದಾಂಡ ಕೊಡಗು ರಾಜ್ಯ ಸಂಪೂರ್ಣ ತನ್ನ ವಶಕ್ಕೆ ಬರ್ಪುಡುಂದು ಆಯೆ ನಂಬ್ದಿತ್ತೆ. ಬ್ರಿಟಿಷೆರ್ ಆಯಿಕ್ ಒಪ್ಪಿಗೆ ಕೊರೈರ್. ಮೂಜಿನೇ ಮೈಸೂರು ಯುದ್ಧೊಡು ಟಿಪ್ಪುನ ರಡ್ಡೆ ಜೋಕುಲು ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆನ ಕೈ ಸೆರೆ ತಿಕ್ಕದಿತ್ತೆರ್.

ಕೊಡಗ್‌ನ್ ವಶಮಲ್ತೊನುನ ಬ್ರಿಟಿಷೆರ್‌ಗ್ ಬಾಲಿ ಅಗತ್ಯತೆ ಇತ್ತ್‌ಂಡ್. ಕುಡ್ಲಡ್ಡೆ ಮೈಸೂರು ಪೋಯರೆ ಅಂಚನೆ ಮೈಸೂರುಡ್ಡು ತಲಚೇರಿಗ್ ಪೋಪಿಸಾದಿ

ಮಡಿಕೇರಿ. ಮಡಿಕೇರಿ ಅಕುಲೆ ಕೈಸೇರ್ಂಡ ಅಕುಲೆಗ್ ಸೈನ್ಯ ಸಾಗಾಟೊಗು ಬಾರಿ ಸುಲಬೊ. ಈ ದಿಟ್ಟಡ್ ಅಕುಲು ಕೊಡಗನ್ ಕೇಂಡೆರ್. ತನ್ನ ಜೋಕುಲೆನ್ ಬುಡ್ವೆನ್ಯೆರೆಗಾತ್ರ ಟಿಪ್ಪು ಕೊಡಗನ್ ಬ್ರಿಟಿಷೆರ್ಗ್ ಬುಡ್ಡು ಕೊರ್ತೆ.

ಕೊಡಗ್ ಕೈ ಸೇರಿ ಪೆಟ್ಗ್ ಕ್ರಿ.ಶ 1792 ಡ್ ಕೊಡಗ್ ತೆನ್ಕಾಯಿ ಭಾಗೊಡೊಂಜಿ ಪೇಂಟೆ ಕಟ್ಟಡ್ ಬ್ರಿಟಿಷರ್ ಆಯಿಕ್ ವೀರರಾಜ ಪೇಟೆಂದ್ ಪುದರ್ ದೀಯೆರ್. ಅಲ್ಲೊಂಜಿ ಅರಮನೆಲಾ ಇಂಗ್ಲೋಜಿಲ ಕಟ್ಟಯೆರ್, ಅರಮನೆಡ್ ವೀರ ರಾಜೇಂದ್ರನ್ ಕುಲ್ಲದ್ ಕೊಡಗನ್ ಆಯನ ವಶೊಕು ಕೊರ್ತೆರ್. ನೆಕ್ ಪ್ರತಿಫಲವಾದ ವೀರರಾಜೇಂದ್ರ ವರ್ಸೊಗು ರೂ.24,000/- ಬ್ರಿಟಿಷೆರ್ಗ್ ಕಪ್ಪು ಕೊರ್ಪಿನ ಒಪ್ಪಂದ ಮಲ್ತೊಂಡೆರ್.

ನಾಲೆನೇ ಮೈಸೂರು ಯುದ್ಧ (ಕ್ರಿ.ಶ 1799) ಡು ಟಿಪ್ಪುನು ಬ್ರಿಟಿಶೆರ್ ಶೀರಂಗ ಪಟ್ಟೊಡು ಸುಲಬೊಡು ಕೆರ್ತೆರ್. ಮೈಸೂರು ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆನ ವಶ ಆಂಡ್. ಕ್ರಿ.ಶ 1809 ಡ್ ವೀರರಾಜೇಂದ್ರ ತೀರ್ತ್ ಪೋಯೆ. ಆಯಗ್ ಆಣ್ ಬಾಲೆಲು ಇಚ್ಚಾಂಡ್. ಅಂಚಾದ್ ಆಯನ ಮಗ್ ದೇವಮ್ಮಾಜಿ ಪಟ್ಟೊಗೇರ್ತೆ. ಆಂಡ ವೀರ ರಾಜೇಂದ್ರನ ಎಲ್ಯ ಮೆಗೈ ಲಿಂಗರಾಜೆ ದೇವಮ್ಮಾಜಿನ್ ಅರಸೊತ್ತಿಗೆಡ್ಡ್ ತಿರ್ತ್ ಜಪ್ಪಾದ್ ತಾನೇ ಪಟ್ಟೊಗೇರ್ತೆ. ಲಿಂಗರಾಜೆ ಬ್ರಿಟಿಷೆರ್ಗ್ ಪೋಡ್ಡ್ ಅಕುಲೆ ದಾಸೆರ್ಲೆಕನೆ ನಡತೊಂದಿತ್ತೆ. ಬ್ರಿಟಿಷೆರ್ಗ್ಲಾ ಆಯಗ್ಲಾ ದೋಸ್ತಿ ಬುಳೆವೊಂದು ಪೋಂಡು. ಆಯನ ಪರ್ಪಾಟಿ ಎಚ್ಚಾದ್ ಆರೋಗ್ಯ ಹಾಳಾವೊಂದು ಬತ್ತಂಡ್. ಬ್ರಿಟಿಷೆರ್ ತಾಳೊಗು ತಕ್ಕ ಆಯೆ ಲಾಗ ಪಾಡೊಂದಿತ್ತಿನ ಅಕುಲೆಗ್ಲಾ ಕುಶಿ ಆಪೆದಂಡ್. ಆಯೆ 1880 ಡ್ ಆಯನ 45ನೇ ವರ್ಸೊ ಪ್ರಾಯೊಡು ತೀರ್ತ್ ಪೋಯೆ.

ಲಿಂಗ ರಾಜೇಂದ್ರನ ಮಗ್ ಚಿಕ್ಕ ವೀರರಾಜೇಂದ್ರ. ಆಯನ ಅಮ್ಮ ತೀರ್ ಪೋನಗ ಆಯಗ್ ಬಜಿ 18 ವರ್ಸೊ ಪ್ರಾಯ. ದುಂಬು ರಾಣಿಯಾದಿತ್ತಿನ ದೇವಮ್ಮಾಜಿಗ್ ಪಿರಕೊಡಗ್ ರಾಣಿ ಆಪಿನ ಆಸೆ ಉಂಡಾಂಡ್. ಆಳ್ ಕಂಡನಿ ಚೆನ್ನಬಸವಪ್ಪನೊಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರೊಂದು ಚಿಕ್ಕವೀರ ರಾಜೇಂದ್ರನ್ ಪಟ್ಟೊಡ್ಡು ಜಪ್ಪಾಯರೆ ಕುತಂತೊಗು ಸುರು ಮಲ್ತೆ. “ಚಿಕ್ಕವೀರ ರಾಜೇಂದ್ರ ಎಡ್ಡೆಂದಿನಾಯೆ ಅತ್ತ್. ಬಜೀ ಚಾಂಡಾಲೆ, ಕ್ರೂರಿ, ವಿಷಯಲಂಪಟೆಂದು” ಸುದ್ದಿ ಪಸರಯಲ್, ರಾಜಕುಟುಮೊದಕುಲೆನ ಕೊಲೆನಡತಂಡ್. ಆ ಕೊಲೆ ಪೂರ ಮಲ್ಪಯಿನೆ ಚಿಕ್ಕವೀರ ರಾಜೇಂದ್ರೆಂದೇ ಬಾರಿ ಪ್ರಚಾರ ಆಂಡ್. ಬ್ರಿಟಿಷರ್ ದಿವಾಣೆರೆನ್ ಗಣ್ಯ ಕೊಡಗರೆನ್ ಲೆಪ್ಪಾದ್ ಸಭೆ ನಡಪಯೆರ್. ಸಬೆಟ್ ಚಿಕ್ಕವೀರ ರಾಜೇಂದ್ರ ಅಪರಾದಿಂದ್ ಸಾಬೀತ್ ಮಲ್ತೆರ್. ಈ ವರದಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಗವರ್ನರ್ ಜನರಲ್ ಬೆಂಟಿಂಕಗ್ ಪೋಂಡು. ಆಯನ್ ಪಟ್ಟೊಡ್ಡು ತಿರ್ತ್ ಜಪ್ಪಾಯರೆ ಗವರ್ನರ್ನ ಆದೇಸ ಬತ್ತಂಡ್. ಆಯಗ್ ಮಾಶಾಸನ ನಿಗಂಟ್ ಮಲ್ತದ್ ಕುಟುಮೊ ಸಮೇತ ಕೊಡಗ್ಡ್ ಪಿಡಯಿ ಪಾಡ್ಯೆರ್. ಆಯೆ ಆಯನ ಇಚ್ಚೆಡೇ ಕಾಶಿಗ್ ಪೋತೆಂದ್ ಪ್ರಚಾರ ಮಲ್ತದ್ ಆಯನ ಕಾಶಿಗ್ ಕಡಪ್ಪುಡ್ಡು

ಬುಡ್ಡೆರ್. ಆಯೆ ಕಾಶಿಗ್ ಪೋದು ಅಲ್ತ್ಡ್ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್‌ಗ್ ಪೋಯೆ. ಇಂಗ್ಲಾಂಡ್‌ಗ್ ಪೋದು ತನ್ನ ವಿರುದ್ಧ ಸುಳ್ಳು ಆಪಾದನೆ ಮಲ್ತ್ ಬೆಂಟಿಂಕ್ ಪಟ್ಟೊಡ್ಡು ಜಪ್ತಾಯೆ ಪಂಡ್ ಬೆಂಟಿಂಕನ ವಿರುದ್ಧ ಕೋರ್ಟುಡು ಪಿಯಾರ್‌ದಿ ಮಲ್ತೊಂಡೆ. ಆಂಡ ಕೋರ್ಟುಡ ತೀರ್ಪು ಬರ್ಪಿನೆಗ್ ದುಂಬೇ ಆಯೆ ತೀರ್ಪು ಪೋಯೆ.

ಟಿಪ್ಪುನ ಮರಣೊಡ್ಡು ಬೊಕ್ಕ ಕೊಡಗ್ ಸಮೇತ ಮೈಸೂರು ಬ್ರಿಟಿಷರ್ ಕೈಸೇರಾಂಡ್. ಟಿಪ್ಪುನ ಸಾಮಂತ ರಾಜೆ ಆದಿತ್ತಿನ ಐಗೂರುದ ಅರಸು ವೆಂಕಟಾದ್ರಿನ ರಾಜ್ಯೊನು ಆಕ್ರಮಣ ಮಲ್ಪುರೆ ಬ್ರಿಟಿಷರ್‌ಗಲಾರ್ಡ್ ವಲ್ಲೆಸ್ಲಿ ಅಪ್ಪಣೆ ಕೊರ್ಪೆ. ಬ್ರಿಟಿಷರ್ ಕಾಳಗೊಡು ವೆಂಕಟಾದ್ರಿನ್ ಕೆರ್ಟ್ ಐಗೂರುನು ವಶ ಮಲ್ತೊಂಡೆರ್. ಆಯನ ಆಧೀನೊಡ್ಡಿತ್ತಿ ಅಮರ ಸುಳ್ಳು ಬೊಕ್ಕ ಸೋಮವಾರ ಪೇಟೆ (ಏಳು ಸಾರೊ ಸೀಮೆ) ಬ್ರಿಟಿಷರ್ ಕೈ ಸೇರಾಂಡ್. ಈಡೆಗ್ ಕಡಲ ಬರಿತ ಕೆನರಾ, ಮಲಬಾರ್, ಕೊಡಗು, ಮೈಸೂರು, ಐಗೂರು ಸಂಸ್ಥಾನ ಬ್ರಿಟಿಷರ್‌ನ ಪಾಲ್‌ಗಾಂಡ್, ಮೈಸೂರುದ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಕಮಿಷನರ್ ಕರ್ನಲ್ ಪ್ರೇಸರ್ ಕೊಡಗ್‌ಗ್ಲಾಕಮಿಷನರ್ ಆಯೆ. ಕ್ಯಾ. ಲೀಹಾರ್ಡಿ ಕೊಡಗ್‌ದ ಸುಪರಿಂಟೆಂಡೆಂಟ್ ಆಯೆ.

ಕಮಿಷನರ್ ಪ್ರೇಸರ್ ಐಗೂರು ಸಂಸ್ಥಾನೊದ ವಶೊಟ್ಟಿತ್ತಿ ಅಮರ ಸುಳ್ಳು ಮಾಗಣೆನ್ ಕೆನರಾ ಡಿಪ್ತಿ ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಗ್ ಸೇರ್ರಯೆ, ಕುಶಾಲನಗರೊಡು ಸೋಮವಾರ ಪೇಟೆದ ತಾಲೂಕು ಕಚೇರಿ ಮಲ್ತೆ. ಕುಶಾಲನಗರೊಡೊಂಜಿ ಪಟ್ಟಣಕಟ್ಟುನ್ ಆಯಿಕ್ ಪ್ರೇಸರ್ ಪೇಟೆಂದ್ ಪುದರ್ ದೀಯೆ, ಈಡೆಗ್ ಹಾಲೇರಿ ವಂಶೊದ ರಾಜೆರೆ ಆಡಳಿತ ಕೊಡಗ್‌ಡ್ ಉಂತುದು ಪೋಂಡು.

ಸ್ವಾಮಿ ಅಪರಂಪಾರ:

ಕೊಡಗ್‌ಡ್ ಹಾಲೇರಿ ವಂಶೊದ ಅರಸೊತ್ತಿಗೆ ಉಂತುದು ಪೋಯಿ ಬೊಕ್ಕ ಹಾಲೇರಿ ವಂಶೊಡೊರಿನಕುಲು ಕಂಗಾಲಾಯೆರ್. ಜನೊಕುಲೆನ್ ಒಟ್ಟು ಮಲ್ತ್ ಬಿರ ಕೊಡಗ್‌ನ್ ಸ್ವಾದೀನ ಮಲ್ತೊನೊಡುಂದು ಪ್ರಯತ್ನೊಗು ಸುರು ಮಲ್ತೆರ್.

ಹಾಲೇರಿ ವಂಶದ ಸುರುತ ರಾಜೆ ಲಿಂಗರಾಜೆ. ಆಯನ ರಡ್ಡೆನೇ ಮಗೆ ಅಪ್ಪಾಜಿ ಅರಸು, ಅಪ್ಪಾಜಿ ಅರಸುನ ಮಗೆ ವೀರಪ್ಪ ಅರಸು. ಬದ್ಕದೊರಿನ ಆಯೆ ಸಾಬೀತಿಡ್ ಬ್ರಿಟಿಷರ್‌ಡ ರಾಜ್ಯ ಕೇಂಡ್‌ಂಡ ತಿಕ್ಕಂದ್‌ಂದ್ ಒಂಜಿ ಆಶ್ರಮ ಕಟ್ಟುನ್ ಸ್ವಾಮಿ ಅಪರಂಪಾರ ಪನ್ನಿ ಪುದರ್‌ಡ್ ನಿಲೆಯಾಯೆ. ಕೊಡಗ್‌ದ ಜನೊಕುಲೆನ್ ಆಯನಾಡೆಗ್ ಬರು ಮಲ್ತೊನ್ನರೆ ಸುರುಮಲ್ತೆ. ಬತ್ತಿನಕುಲೆಗ್ ಪೂರ ಕೊಡಗ್‌ನ್ ಬ್ರಿಟಿಷರ್‌ನ ಕೈಡ್ ಬುಡ್ಡದ್ ದುಂಬುದ ರಾಜವಂಶೊದಕುಲೇ ಆಳುಲೆಕ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಲ್ತೊಡುಂಡು ಉಪದೇಶ ಮಲ್ಪುರೆ ಸುರು ಮಲ್ತೆ. ರಾಜ ವಂಶೊದ ಬಗೆಟ್ ಬಗ್ಗಿ ಇತ್ತಿನಕುಲು ಮಾತ ಆಯನ ಶಿಷ್ಯರಾಯೆರ್. ಆಯೆ ಬೇತೆ ಬೇತೆ ಕೋಡಿಗ್ ಪೋದು ಈ ವಿಚಾರೊಡು ಗುಟ್ಟಾದ್ ಜನಕೊಡ್ಡಯೆರೆ ಸುರು ಮಲ್ತೆ. ಶಿಷ್ಯರೈಕುಲೆಗ್ ಆಶ್ರಮೊಡು ಕತ್ತಿವರಸೆ, ಕುದುರೆ ಸವಾರಿ ತರಬೇತಿ ಕೊರ್ಪರೆ ಸುರು ಮಲ್ತೆ.

ಈತಾನಗ ಈ ಸುದ್ದಿ ಕ್ಯಾಲೀಫಾರ್ನ ಕೆಬಿಕ್ ಮುಟ್ಪೊಂಡ್. ಆಯೆ ಅಪರಂಪಾರನ್ ಕೈದ್ ಮಲ್ತ್ದ್ ಲೆತೊಂದು ಬರ್ಯೆ ಸೈನಿಕೆರೆನ್ ಕಡಪುಡ್ಲೆ. ಈ ಸಂಗತಿ ಅಪರಂಪಾರಗ್ ಗೊತ್ತಾಂಡ್. ನನ ಆಶ್ರಮೊಡುಂತುಂಡ ಉಳಿಗಾಲ ಇಜ್ಜಿಂದ್ ಆಯೆ ಅಲ್ಪಡ್ಲ ತಪ್ಪಯೆ. ಅಲ್ಪಡ್ಲ ಅಮರ ಸುಳ್ಳೊಗು ಬತ್ತ್ದ್ ಕುಕ್ಕೆ ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯೊಗು ಪೋಯೆ. ಅಲ್ಪ ಕೂಜುಗೊಡು ಪಟ್ಟೇರೆಡ ಆಸರೆ ಕೇಂಡೆ. ಅಪರಂಪಾರೆ ತುಳುನಾಡ್ಗ್ ಪೋತೆಂದ್ ಲೀಫಾರ್ಡ್ ಗೊತ್ತಾಂಡ್. ನನಕೂಜುಗೊಡುಡ್ಲಾ ಉಂತುದು ಪ್ರಯೋಜನ ಇಜ್ಜಿಂದ್ ಆಯೆ ಅಲ್ಪಡ್ಲ ಪಿದಾಡ್ಲೆ. ಬಿಸಲೆ ಗಾಟಿ ಕಡತ್ದ್ ಆಯೆ ಮಂಜ್ರಾಬಾದ್ ಕೋಟಿದಾಡೆ ಮುಟ್ಟುನಗ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸೈನಿಕೆರ್ ಆಯನ್ ಪತ್ಯೆರ್. ಕೈದ್ ಮಲ್ತ್ದ್ ಕನತೆರ್. ಲೀ ಹಾರ್ಡಿ ಆಯನ್ ತಿರುಚಿನಾಪಳ್ಳಿದ ಕರ್ಪಿಲ್ಗ್ ಕಡಪುಡ್ಲೆ ಕೊರೈ.

ಕಲ್ಯಾಣಸ್ವಾಮಿ:

ಲಿಂಗರಾಜ ಅರಸನ ರಡ್ಡೆನೇ ಮಗೆ ಅಪ್ಪಾಜಿ ಅರಸು. ಆಯನ ರಡ್ಡೆನೇ ಮಗೆ ನಂಜುಂಡ ಅರಸೆ. ಆಯೆಲಾ ಕೊಡಗ್ ಹಾಲೇರಿ ಅರಸೊತ್ತಿಗ್ ಬದ್ಡ್ ಒರಿನಾಯೆ. ಆಯಿಗ್ಲಾ ರಾಜ್ಯೊದ ಹಕ್ಕ್ ಪಡೆಯರೆಗ್ ಬಾರಿ ಅಬುಲಾಸೆ ಇತ್ತಾಂಡ್. ತನ್ನ ಸಮ್ಮಂದಿ ವೀರಪ್ಪ ಅರಸು ವೇಸೊ ಬದಲೊಂದು ಅಪರಂಪಾರೆ ಆದ್ ಆಶ್ರಮೊ ಕಟ್ಟ್ತುಲ್ಲೆ ಪನ್ನಿಗುಟ್ಟುದ ಸುದ್ದಿ ನಂಜುಂಡಗ್ ಗೊತ್ತಾಂಡ್. ನಂಜುಂಡೆಲ ಅಪರಂಪಾರನಾಡೆ ಪೋದು ಆಶ್ರಮೊಗು ಸೇರೈ. ಅಪರಂಪಾರಡ ನಿಜಸಂಗತಿ ಪಂಡೆ. ಅಪರಂಪಾರೆ ಆಯಿಗ್ಲಾ ಸನ್ಯಾಸಿ ದೀಕ್ಷೆ ಕೊರ್ದು ಕಲ್ಯಾಣ ಸ್ವಾಮಿಂದ್ ಪುದರ್ ದೀಯೆ. ಕಲ್ಯಾಣ ಸ್ವಾಮಿನ್ ತನ್ನ ಪಟ್ಟ ಶಿಷ್ಯ ಆದ್ ಮಲ್ತೊಂಡೆ.

ಬ್ರಿಟಿಷರ್ ಅಪರಂಪಾರನ್ ನಾಡ್ ಪತ್ಯೆರೆ ಬನ್ನಗ ಅಪರಂಪಾರನ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪೆಲಾ ತಪ್ಪವೊಂಡೆ. ರಡ್ಡ್ ಜನೊಲಾ ಕಾಡ್, ಗುಡ್ಡೆದ ಸಾದಿಡೆ ತುಳುನಾಡ್ಗ್ ಬತ್ತೆರ್. ಕುಮಾರ್ದಾರೆ ಕಡತ್ದ್ ಕುಕ್ಕೆ ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯೊಗು ಸೇರೈರ್. ಕೂಜುಗೊಡು ಪಟ್ಟೇರೆನಲ್ಲ ಅಕುಲೆಗ್ ಆಸರೆ ಪಡೆಯರೆಗಾಯಿಜಿ. ನನ ನಮ ಮುಲ್ತು ಒಟ್ಟಿಗೆ ಪೋಪಿನ ಬೊಡ್ಡಿಂದ್ ಒರೈನೊರಿ ಅಗತ್ತೆರ್. ಕಲ್ಯಾಣಸ್ವಾಮಿ ಮಲಬಾರ್‌ದಂಚಿ ಪೋಯೆ. ಅಲ್ಪಡ್ಲ ವೈನಾಡ್ಗ್ ಪೋಯೆ. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸೈನಿಕೆರ್ ಆಯೆ ಪೋಯಿಸಾದಿ ಪತ್ತ್ದ್ ವೈನಾಡ್ಗ್ ಪೋಯೆರ್, ಅಲ್ಪಡ್ಲ ವೇಸೊ ಬದಲೊಂದು ಬೀತೊರುಗು ಪೋಯೆ. ಮಲಬಾರ್‌ದ ಪೋಲಿಸ್ ದಕ್ಷಿ ಸಾಯೊ ಪಡೆದ್ ಅಲ್ಪ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸೈನಿಕೆರ್ ಕಲ್ಯಾಣಸ್ವಾಮಿ ಪುದರ್ದ ನಂಜುಂಡನ್ ಪತ್ಯೆರ್. ಕೈದ್ ಮಲ್ತ್ದ್ ಆಯನ್ ಮೈಸೂರುಗು ಲೆತ್ತೊನು ಪೋಯೆರ್. ಅಲ್ಪ ಆಯನ್‌ದಾನೆ ಮಲ್ತೆರ್‌ದ್ ಪನ್ನಿ ಸಂಗತಿ ಏರೆಗ್ಲಾ ಗೊತ್ತಾಯಿಜಿ.

ಹಾಲೇರಿ ವಂಶೊದ ರಾಜಕುಮಾರೆರಾಯಿನ ಸ್ವಾಮಿ ಅಪರಂಪಾರ ಪುದರ್ದ ವೀರಪ್ಪ ಅರಸು ಬೊಕ್ಕ ಕಲ್ಯಾಣಸ್ವಾಮಿ ಪುದರ್ದ ನಂಜುಂಡ ಅರಸು. ರಡ್ಡ್ ಜನಲಾ ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆನ ವಿರುದ್ಧ ಹೋರಾಟ ಮಲ್ತ್ದ್ ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆನ್ ದೇಶೊಡ್ಲ ಪಿದಯಿ ಪಾಡುನ

ಉದ್ದೇಶೋಡು, ದೇಶಬಗ್ಗಿಡ್ ಜನೊಕುಲೆನ್ ಒಟ್ಟು ಸೇರಯರೆ ಪಿದಾಡಿನಕುಲತ್ತ್. ಅಕುಲೆಗ್ ಇರ್ವೆರೆಗ್ಲಾ ಕೊಡಗ್‌ದ ಗದ್ದಿಗೆ ಏರುನ ಒಂಜಿ ಅಂಗಲಾಪು ಇತ್ತ್ಂಡ್. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ವಿರೋಧಿಜನೊಕುಲು ಏರಾಂಡಲಾ ಬೆರಿಸಾಯೊ ಕೊರ್ದು ಒಗ್ಗಟ್ಟಾದ್ ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆನ ಎದುರುತುವೆರ್ ಪನ್ನಿ ನಂಬಿಕೆಡ್ ಅಕುಲು ಈ ಒಕ್ಕೂಟ ಕಟ್ಟರೆ ಆಲೋಚನೆ ಮಲ್ತದಿತ್ತೆರ್. ಆಂಡ ಅವು ನಡತಿಜಿ. ಅಕುಲು ರಡ್ಡ್ ಜನೊಲಾ ವೀರಶೈವ ಜಾತಿಗ್ ಸೇರಿನಕುಲಾಯಿನೆಡ್ಲಾವರ ಅಕುಲೆಗ್ ಕೊಡಗ್‌ಡಿತ್ತಿ ಕೊಡಗಿರಾವಡ್, ಗೌಡಿರಾವಡ್ ಬೆರಿಸಾಯೊ ಕೊರ್ದರೆ ದುಂಬು ಬತ್ತಿಜೆರ್. ಅತೇ ಅತ್ತ್ ಅಕುಲು ರಡ್ಡ್ ಜನಲಾ ಕಪಟ ಸನ್ಯಾಸಿಲು ಪಂಡ್‌ದ್ ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆಗ್ ಜನೊಕುಲು ತೆರಿಪಾದ್ ಕೊರ್ಯೆರ್.

ಅಮರ ಸುಳ್ಳೊದ ಕ್ರಾಂತಿಗ್ ಕಾರಣೊಲು:

ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆನ ಆಡಳಿತ ಭಾರತದ ಜನಕುಲೆಗ್ ದಾಲ ಸುಖ ಕೊರ್ಜಿ. ಬೆನ್ನಿದ ಜನೊಕುಲೆನ, ಗುಡಿಕ್ಕಿಗಾರಿಕೆ ಮಲ್ತೊಂದಿತ್ತಿನಕುಲೆನ ದುಡ್ಡುದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಹಾಳಾಂಡ್, ಸಮಸ್ಯೆ ಎಚ್ಚೊಂದೇ ಪೋಂಡು. ಸ್ವತಂತ್ರ ದೇಶೊ ಕಟ್ಟುನನೇ ನೆಕ್ ಪರಿಹಾರ ಪಂಡ್‌ದ್ ಜನೊಕುಲು ಆಲೋಚನೆ ಮಲ್ಪರೆ ಸುರು ಮಲ್ತೆರ್. ಅಮರ ಸುಳ್ಳೆ ಕೊಡಗರಸುಲೆನ ಕೈಡ್ಲ ತತ್ತ್ ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆಗ್ ಸೇರಿಕೊಡ್ಲೆ ಅಲ್ಪದ ಜನೊಕುಲೆಗಾಯಿನ ತೊಂದರೆಲೇ ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆ ವಿರುದ್ಧ ದ್ವೇಷ, ಹೊರಾಟೊಗುಜಪ್ಪರೆ ಕಾರಣೊಲಾಯು.

1. ಕಂಪೆನಿ ಸರಕಾರ ಜಿಲ್ಲೆದ ಬೇರೊದ ಅಧಿಕಾರೊನು ತಾನೇ ವಹಿಸವೊಂದು ಉಪ್ಪುಡ್ಲ ಬತ್ತಿನ ಪುಗರೆ ಮುಟ್ಟದ ಮಾತ ಸೊತ್ತುಲೆಗ್ ಸುಂಕ ಜಾರಿಗ್ ಕನತ್‌ಂಡ್.
2. ಬೆನ್ನಿದ ಜನೊಕುಲು ಬುಳೆಪವುನ ಅರಿ, ತಾರಯಿ, ಬಜ್ಜೆಯಿ, ಎಡ್ಡೆಮುಂಚಿ ಮಾತೆಗ್ಲಾ ಮಾರಾಟ ತೆರಿಗೆ ಕೊರೊಡುಂದು ಆದೇಚ ಮಲ್ತಂಡ್.
3. ಬೆನ್ನಿದ ಜನಕುಲು ದುಂಬು ಗೇಣಿ / ತಿರ್ವೇನ್ ವಸ್ತು ರೂಪೊಡು ಕೊರ್ಪೆದ್. ಒಂಜಿ ಮುಡಿ ಬೈಲಕಂಡೊಗು ಈತ್ ಮುಡಿ ಗೇಣಿ, ಬೊಟ್ಟಿ ಕಂಡೊಗು ಈತ್ ಮುಡಿ ಗೇಣಿಂತ್ ನಿಗಂಟ್ ಇತ್ತ್ಂಡ್. ಕಂಪೆನಿ ಸರಕಾರ ದುಂಬಿತ್ತಿ ಗೇಣಿನ್ ರಡ್ಡ್ ಪಾಲ್ ಮಲ್ತಂಡ್. ಅತೇ ಅತ್ತ್ ಗೇಣಿನ್ ದುಡ್ಡುದ ರೂಪೊಡು ಕೊರೊಡುಂದು ಕಾನೂನು ಮಲ್ತಂಡ್. ಅಂಚಾದ್ ಬೆನ್ನಿದಕುಲೆಗ್ ತನ್ನಲು ಬುಳೆ ಪದಿನ ವಸ್ತುಲೆನ್ ಮಾರಾಟ ಮಲ್ಪುನ ಅನಿವಾರ್ಯತೆ ಆಂಡ್, ಅಮರ ಸುಳ್ಳೆ ದುಂಬು ಕಾಡು, ಗುಡ್ಡೆ ಎಚ್ಚತ್ತಿ ಜಾಗೆ, ಸರಿಯಾಯಿನ ಮಾರ್ಗಲಿಜ್ಜಿ, ಪೇಂಟೆಗ್ ಅರಿ, ಬಾರ್, ಬಜ್ಜೆಯಿ ಸಾಗಾಟೊಗು ಬಾರಿ ಬಂಜ ಆಂಡ್. ಎರುತಗಾಡಿಡ್ ಕೊನಯರೆ ಮಾರ್ಗದಾಂತಿನಲ್ಲ ತುಂಬೊಂದೇ ಪೇಂಟೆ ಮುಟ್ಟ ಕೊನೊವೊಡಾದ್ ಬತ್ತ್ಂಡ್.
4. ಧಾನ್ಯ ಖರೀದಿ ಮಲ್ಪಿ ಅಂಗಡಿಲು ಅಪಗ ಸುಳ್ಳೊಡು ಬಾರಿ ಕಡಿಮೆ ಇತ್ತ್ಲೊ. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರಕಾರ ಮಲ್ಪಿ ಕಾನೂನು ಬೇರದಕುಲೆಗೊಂಜಿ ವರದಾನ ಆಂಡ್. ತಿಕ್ಕಿನ ಒಂಜಿ ಅವಕಾಶೊಡು ಆಯಿನಾತ್ ಕಾಸ್ ಮಲ್ತೊನುಗಂದ್ ದೆತೊನುನ ಸಾಮಾನ್‌ದ ಬಿಲೆ ಬಾರಿ ಕಡಿಮೆ ಮಲ್ತೆರ್. ಅಂಚಾದ್ ಬೆನ್ನಿದಕುಲೆಗ್ ಅಕುಲು ಬುಳೆಪಯಿ

ಬುಳಿಕುಲೆಗ್ ನ್ಯಾಯವಾಯಿನ ಬಿಲೆ ತಿಕ್ಕಜಿ.

5. ತೀರ್ವ ಕೊರ್ಪಿ ಸಲುವಾದ್ ಬೆನ್ನಿದಕುಲು ಅಕುಲು ಬುಳಿಪಯಿ ದವಸ ಧಾನ್ಯಡ್ ಹೆಚ್ಚಿನ ಬಾಗ ಮಾರಾಟ ಮಲ್ತೊಡಾದ್ ಬತ್ತಂಡ್. ಒರಿನ ಅರಿ ಬಾರ್ ಅಕುಲೆ ವರ್ಸೊದ ಕರ್ಚಿಗ್ ಯಾವಂದೆ ಆಂಡ್. ಜನೊಕುಲು ಸಾಲಗಾರರಾಯೆರ್. ಬೆನ್ನಿದಕುಲು ಗುಡಿಕೈಗಾರಿಕೆದಕುಲು ಬಡವೆರಾವೊಂದು ಬತ್ತೆರ್.

6. ಕಿತ್ತೂರ್ ರಾಣಿ ಚೆನ್ನಮ್ಮಗ್ಲಾ (1778-1829) ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆಗ್ಲಾ ಲಡಾಯಿ ನಡತ್ಂಡ್. ಚೆನ್ನಮ್ಮ ಲಡಾಯಿಡ್ ಸೋತಳ್. ಆಳೆನ್ ಕರ್ಪಿಲ್ಲಡ್ ಪಾಡ್ಯೆರ್. ಆಳ್ ಕ್ರಿ. ಶ 1829 ಡ್ ಜೂವೊದತ್ತೊಂಡಳ್. ಆಳೆನ ದಂಡ್ಡಿತ್ತಿನ ಒರಿ ದೇಶ ಬಗ್ಗೆ ಬೀರೆ ಸಂಗೊಳ್ಳಿ ರಾಯಣ್ಣೆ ಜನೊಕುಲೆನ್ ಕೂಡ್ಲವೊಂದ್ ಬ್ರಿಟಿಷೆರ್ನ ಎದ್ದುಂತುದು ಹೋರಾಟ ಮಲ್ತೆ. ಆಯನ್ ಮೋಸೊಡು ಪತ್ತಾದ್ ಬ್ರಿಟಿಷೆರ್ ಕ್ರಿ. ಶ 1831 ಡ್ ಗಲ್ಲಿಗೆರೆಯರ್. ಈ ಸಂಗತಿಲೆನ್ ಪೂರ ಹುಲಿಕುಂದ ನಂಜಯ್ಯ ಜನೊಕುಲೆಗ್ ಪನ್ನಗ ಜನೊಕುಲು ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆನ ಮಿತ್ತ್ ಕೋಪ - ತಾಪೊಡು ಉರಿಉರ್ದಲ ಪೋಯೆರ್.

7. ಆತ್ಮೇಟ ಅಮರ ಸುಳ್ಳ ಕೊಡಗ್ ರಾಜಿ ಚಿಕ್ಕವೀರ ರಾಜೇಂದ್ರನ ಕೈಟಿತ್ತಂಡ್. ಆಯೆ ಎಡ್ಗೆ ಆಡಳಿತದ ಅರಸು. ಆಯನ ಮಿತ್ತ್ ಬ್ರಿಟಿಷೆರ್ ಅಪಾದನೆ ಪಾಡ್ ಪಟ್ಟೊಡ್ಲ ಜಪ್ಪದ್ ಕುಟುಮೊ ಸಮೇತ ಗಡಿಪಾರ್ ಮಲ್ತಿನ ಜನೊಕುಲೆಗ್ ಬಾರಿ ಬೇಜಾರ್ ಸಂಗತಿಯಾಂಡ್. ಈ ಭಾವನಾತ್ಮಕತೆನೇ ಜನೊಕುಲು ಕ್ರಾಂತಿ ಲಕ್ಕಯರೆಗ್ ತಕ್ಕನೊದ ಕಾರಣ ಆಂಡ್.

ಗೌಡಜನಾಂಗ:

ಅಮರ ಸುಳ್ಳೊದ ಕ್ರಾಂತಿದ ನಾಯಕೆ ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪ ಕೊಡಗರಾಜಿ ಪನ್ನಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಜನೊಕುಲೆಡ ಇತ್ತಂಡ್. ಆಂಡ ಅವು ಸರಿಯತ್ತ್. ಈ ಕ್ರಾಂತಿ ನಡಪಯೆರೆ ಸುರು ಮಲ್ತಿನಕುಲು ಸುಳ್ಳ ಮಾಗಣೆದ ಗೌಡ ಸಮಾಜೊದ ಮುತಾಲಿಕೆರ್. ಬೊಕ್ಕ ಅಯಿನ್ ತುಳುನಾಡ್ ಮಾತ ಜಾತಿದಕುಲುಲಾ ಸೇರೊಂದು ದುಂಬು ಕೊನೊಯೆರ್. ಆ ಪೊರ್ತುಗು ಇಡೀ ದೇಶೊ ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆನ ಕೈಟಿತ್ತಂಡ್. ಅಕುಲೆ ನಿರಂಕುಶ ಆಡಳಿತದ್ದೆ ಉಂತುದು ಹೋರಾಟ ಮಲ್ಪನೆ ಪಂಡ ಅವು ಸಾಮಾನ್ಯದ ವಿಷಯ ಅತ್ತ್. ಮಲ್ಲ ಎದೆಗಾರಿಕೆ ಬೋಡು. ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆನ ಕಡೆತ ಒರಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ಸೈನಿಕಗ್ಲಾ ಭಾರತೀಯೆರೆನ್ ಗುಂಡು ಪಾಡ್ ಕೆರ್ಪಿಹಕ್ಕ್ ಇತ್ತಂಡ್. ಅಯಿನ್ ಕೇನುನಕುಲಿಜ್ಜಾಂಡ್. ಅಲ್ಲ ನ್ಯಾಯಾನ್ಯಾಯದ ಪ್ರಶ್ನೆನೇ ಇಜ್ಜಾಂಡ. ಈ ಒಂಜಿ ವಾತಾವರಣೊಡು ಜನೊಕುಲು ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆ ವಿರುದ್ಧ ಪಾತೆರ್ಯೆನೇ ಪೋಡಿಯೊಂದಿತ್ತೆರ್. ಅಕುಲೆ ಪಿರವುಡೆ ಪೋಪಿನ ಜನಮಂದೆನೇ ಎಚ್ಚೆ ಅಯಿತೊಟ್ಟಿಗೆ ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆನ ಮೆಚ್ಚಿಗೆ ಪಡೆಯರೆಗಾದ್ ಅಕುಲೆಗ್ ಊರದಕುಲೆ ಮಿತ್ತ್ ಚಾಡಿ ಪನ್ನಿನಕುಲುಲಾ ಇತ್ತೆರ್. ಇಂಚಿ ಸಂದರ್ಭಡು ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆ ವಿರುದ್ಧ ಅಂಬಲೆತ್ತಾದ್ (ಘೋಷಣೆ) ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಬೆಂಬಲೊ ಕೇಂಡ್ ಮುತಾಲಿಕೆರ್ಂದ್ ಕ್ರಾಂತಿ

ಲಕ್ಕಯಿನಕುಲು ಸುಳ್ಳದ ಗೌಡ ಜನಾಂಗದಕುಲು ಪನ್ನಿನೆಡ್ ರಡ್ಡ್ ಪಾತೆರೊನೇ ಇಜ್ಜಿ.

ಇತ್ತೆ ಸುಳ್ಳ, ಪುತ್ತುರು, ಬೆಳ್ತಂಗಡಿಡ್ ಸಹ್ಯಾದ್ರಿ ಗಟ್ಟದ ಬುಡೊಟ್ಟು ಗೌಡೆರ್ ಮಲ್ಲ ಸಂಕೆಡುಲ್ಲೆರ್. ಈ ಒಕ್ಕಲಿಗ ಗೌಡೆರೆನ್ ಭಾಷಾ ದೃಷ್ಟಿಡ್ ಅರೆಬಾಸೆ ಗೌಡ ಬೊಕ್ಕ ತುಳು ಬಾಸೆದ ಗೌಡರೆಂದ್ ರಡ್ಡ್ ವಿಭಾಗೊ ಮಲ್ಪೊಲಿ. ಆಂಡ ಮೂಲೊಡು ಮುಕುಲು ಒಂಜೇ ಬುಡಕಟ್ಟದಕ್ಲ. ಭಾಗಮಂಡಲ ಸುಳ್ಳೊದ ಒತ್ತುಡುಲ್ಲಯಿನ ಊರು, ಅಲ್ಲ ಗೌಡೆರೆನ ಸಂಕೆ ಎಚ್ಚ, ಕರಿಕೆಡಂತೂ ಪೂರ್ತಿ ಗೌಡೆರೆನನೇ ಇಲ್ಲೆಲು. ಮುಲ್ಲದ ಗೌಡೆರ್ದಕುಲು ಅರೆಬಾಸೆ ಪಾತೆರುನಕುಲಾಂಡಲಾ ಕೊಡಗೆರ್ ಅಕುಲೆನ್ ತುಳುಗೌಡೆರಂದೇ ಪನ್ನೆರ್, ಅರೆಬಾಸೆದಕ್ಲೆಗ್ಲಾ ತುಳುಬಾಸೆದಕ್ಲೆಗ್ಲಾ ಸಂಸ್ಕೃತಿಡ್ ದಾಲ ಎತ್ತಾಸ್ತಿ ತೋಜುಜಿ.

ಸುಮಾರು 15-16ನೇ ಶತಮಾನೊಡು ಈ ಒಕ್ಕಲಿಗ ಗೌಡೆರ್ ಹಾಸನ ಜಿಲ್ಲೆದ ಐಗೂರು ಸಂಸ್ಥಾನೊಡ್ಡು ಈಡೆ ಬತ್ತಿನಕುಲು. ಬಿಸ್ತೆಗಾಟೆಡೆ ಬತ್ತಿನಕುಲು ಕುಮಾರಧಾರ ಸುದೆ ಬರಿಯೆ ಕಾಡ್‌ಕಡ್‌ಡ್ ಇಲ್ಲ್ ಕಟ್‌ಡ್ ನೆಲ ಸಮತಟ್ಟ್ ಮಲ್ತ್‌ಡ್ ಕಂಡೊದ ಸಾಗೊಳಿ ಸುರು ಮಲ್ತೆರ್. ಅಂಚನೆ ಚಾರ್ಮಾಡಿ ಗಾಟೆಡೆ ಬತ್ತಿನಕುಲು ನೇತ್ರಾವತಿ ಸುದೆ ಬರಿಯೆ ಜಾಗೆ ಮಲ್ಪೊಂದು ಕುಲ್ಲುದು ಕಂಡದ ಬೆನ್ನಿಗ್ ಸುರು ಮಲ್ತೆರ್. ತುಳುನಾಡ್ ರಾಗಿದ ಬುಳೆನ್ ಗೌಡ್ತೆ ನಕುಲೇ ಕನತಿನ ಪಂಡ್‌ಡ್ ಮುಲ್ಲದ ಜನೊಕುಲೆ ನಂಬಿಕೆ. ಮುಕುಲು ಪಿತ್ತಪ್ರಧಾನ ಕುಟುಮ ಪದ್ಧತಿದಕುಲು, ಈಡೆಬತ್ತಿ ಬೊಕ್ಕ ತುಳುನಾಡ್‌ದ ನಾಗನ್, ದೈವೋದೇವರೆನ್ ನಂಬ್ಯರೆ ಸುರು ಮಲ್ತೆರ್, ಶಿರಾಡಿಭೂತ, ಪುರುಷಭೂತ, ಬಸ್ತಿನಾಯಕೆ, ಕೆಂಚಿರಾಯೆ, ಉಂದು ಮಾತ ಅಕುಲು ಬಲವಾದ್ ನಂಬುನ ಭೂತೊಲು. ಮುಲ್ಲದ ಕಲ್ಯಾಡ-ಕಲ್ಯಾಟಿ ಪಂಜುರ್ಲಿ, ಪಿಲಿಭೂತ, ನಾಯೆರ್‌ಭೂತ, ದುಗಲಾಯೆ, ಉಳ್ಳಾಗುಲು, ಉಳ್ಳಾಲ್ತಿ ಭೂತೊಲೆನ್ನಾ ಅಕುಲು ನಂಬುವೆರ್. ಅಂಚನೆ ವೆಂಕಟಮಣ ದೇವರೆನ ಹರಿಸೇವೆ (ಅರ್ಸಯ) ಲಾ ಮಲ್ಪುವೆರ್. ದುಂಬುಡು ಶೃಂಗೇರಿ ಮೆಟೊಕು ಮುಕುಲು ಶಿಷ್ಯರಾದಿತ್ತೆರ್. ಇತ್ತೆ ಆದಿಚುಂಚನಗಿರಿ ಮಲೊತ ಶಿಷ್ಯರಾದುಲ್ಲೆರ್. ಬೈರವಗ್ ಕರಿಪು ಕೊರ್ಪಿನ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಮುಕುಲು ಒರಿತೊಂದೆರ್. ನಾಥ ಪಂಥೊದ ಧಾರ್ಮಿಕ ತಾತ್ವಿಕತೆಲೆನ್ ಮುಕುಲು ಸ್ವೀಕಾರ ಮಲ್ತ್‌ದ ನಡತೊನುವೆರ್, (ಡಾ. ಬಿಳಿಮಲೆ 2003, ಗೌಡಜನಾಂಗ).

ತುಳು ಬಾಸೆಡ್ ಗೌಡ ಪನ್ನಿ ಸಬ್ಬೊಗು 'ನಾಯಕ' ಪನ್ನಿ ಅರ್ಥ ಉಂಡು, ಉಂದು ಆ ಜಾತಿದಕುಲೆಗ್ ಅನ್ವಯಾರ್ತೊಲಾ ಆಪುಂಡು. ತುಳುನಾಡ್‌ಡ್ ಗುಂಪುದ ಮುತಾಲಿಕೆಗ್ ಗುರಿಕಾರ ಪನ್ನಿ ಸಬ್ಬೊ ಬಳಸವೆರ್, ಗುರಿಕಾರ ಪನ್ನಿ ಸಬ್ಬೊಗು ಸರಿಯಾದ್ 'ಗೌಡ' ಪನ್ನಿಪದೊನು ಮುಕುಲು ಬಳಕೆ ಮಲ್ಪುವೆರ್. ಗೌಡೆರೆಡ್ ಕೊಡುಕುಟುಮೊ (ಅವಿಭಕ್ತ ಕುಟುಂಬ) ನೇ ಎಚ್ಚ ಇತ್ತೆ ಇಂಚಿಪ ಉದ್ಯೋಗಗಾದ್ ಪೇಂಟೆ, ಪಟ್ಟೊ ಸೇರಿನಕುಲು ಮಾತ್ರ ಕಿನ್ಯ ಕುಟುಮೊಡುಲ್ಲೆರ್. ಮುಕುಲೆಡ ನಾಯಕತ್ವ ಗುಣ ನೆತ್ತರಡೇ ಬತ್ತೆದುಂಡು. ಅಂಚನೇ ನಾಯಕನ ಅನುಸರಣೆ ಮಲ್ಪೊಂದು

ಪೋಪಿ ಶಿಸ್ತುಲಾ ಮುಕುಲೆಡ ಉಂಡು.

ಕುಟುಮೊದ ಮೂಲೊದ ಇಲ್ಲಾಲೆನ್ (ತರವಾಡು) ಮುಕುಲು “ಐನ್ ಮನೆಗಳು” ಪನ್ವೆರ್, ಐನ್‌ಮನೆತ ಹಿರಿಯಾಯೆ ಕುಟುಮೊದ ಸದಸ್ಯೆರೆನ ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಟ್ಟಳೆಲೆನ್ ತೂವೊನುನ ಜವಾಬ್ದಾರಿ ವಹಿಸವೊಂದುಪ್ಪುವೆ. ಊರು, ಗ್ರಾಮೊಲೆಡ್ ನಡಪಿ ಜಾತ್ರೆ, ದೈವಕೋಲ, ದೇವಸ್ಥಾನೊದ ಬಲಿ, ಉಚ್ಚಯೊಲೆಡ್ ಆಯಿಗ್ ಮಾನಾದಿಗೆ ಉಪ್ಪುಂಡು. ಸ್ವತಹ ತಾನೇ ಜವಾಬ್ದಾರಿ ವಹಿಸವೊಂದು ಊರ್ದಕುಲೆ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರೊಂದು ಆಯೆ ಊರುದ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮೊಲೆಡ್ ಪಾಲ್ ಪಡೆಪೆ. ಆಯಿಗ್ ಗೌಡ ಜಾತಿದಕುಲು “ಐನ್ ಮನೆ ಗೌಡ” ಪಂಡ್ಲೆ ಮರ್ಯಾದಿ ಕೊರ್ಪೆರ್. ಜಾತಿಗ್ ಸಮ್ಮಂದ ಪಟ್ಟಲೆಕ ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಟ್ಟಳೆಲೆನ್ ತೂವೊನುನಾಯೆ ಊರಗೌಡೆ, ಊರುದ ಪ್ರತಿ ಗೌಡೆರೆ ಇಲ್ಲಾಲ್ ನಡಪುನ ಮದಿಮೆ, ಮದಿರೆಂಗಿಶಾಸ್ತ್ರೊ, ಸಾವು-ಸುದ್ಲೊ ಇಂಚಿನ ಆಚರಣೆಲೆಡ್ ಪಾರಿ ಪಂಡೊನುನಾಯೆ, ಶಾಸ್ತ್ರೊ, ಆಚರಣೆ ನಡವಳಿಕೆನ್ ತೆರಿಪವುನಾಯೆ ಊರಗೌಡೆ. ಆಯೆ ಒಂಜಿ ರೀತಿ ಪುರೋಹಿತೆ ಆದ್ ಪೂಜಾರ್ಮೆ ಮಲ್ಪುನಾಯೆ. ಮದಿಮೆದ ಲೇಸ್‌ಡ್ ಪೋಣ್ಣ ತೂಯರೆ ಪೋಪುನಲ್ತ ಬದ್ಲೊ, ಮದ್ರೆಂಗಿ, ದಾರೆ, ಪೋಣ್ಣೊಚ್ಚಿದ್ ಕೊರ್ಪುನೆ, ನೈ ಕೊಂಡೊದು ಬತ್ತಿ ಬೊಕ್ಕದ ತಮ್ಮನದಾಡೆ ಮುಟ್ಟಲ ಆಯೆ ಬೋಡು. ಸಾವುದ ಕಿರಿಯೊಲೆಡ್ಲಾ ಅಂಚನೆ ಪಾರಿ ಪಂಡೊನ್ಯರೆ ಆಯೆ ಬೋಡು. ಜಾತಿ ಪಂಚಾತಿಕೆಲು ಪೂರ ಊರ ಗೌಡನ ಮುತಾಲಿಕೆಡೇ ನಡಪೊಡು. ಊರ ಗೌಡಗ್ ಲೇಸ್‌ಗ್ ಬರ್ರೆ ಆಯಿಜೀದಾಂಡ ಆಯನ ಕೆಲಸೊನು ಒತ್ತುಗೌಡೆ ಸುದಾರ್ನ ಮಲ್ಪೊಡು. ಅಜಿ ಊರುಲೆನ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆಗ್ ಒರಿ ಮಾಗಣೆ ಗೌಡ ಉಪ್ಪುವೆ. ಎಣ್ಣೆ ಮಾಗಣೆಲೆನ್ ಬರಿ ಕಟ್ಟಿಮನೆ ಗೌಡೆ ತೂವೊಂದುಪ್ಪುವೆ. ತುಳುನಾಡ್‌ದ ಗೌಡೆರೆಗ್ ರಡ್ಡ್ ಕಟ್ಟಿಮನೆ ಉಂಡು. ಒಂಜಿ ಪಡ್ಡೆಯಿ ಬಲ್ಲಾಡ್ ಕಟ್ಟಿಮನೆ, ಕುಡ ಒಂಜಿ ಮೂಡಾಯಿ ಕೂಜುಗೋಡು ಕಟ್ಟಿಮನೆ, ಈ ರಡ್ಡ್ ಕಟ್ಟಿಮನೆತಕ್ಲೆ ಗೌಡ ಸಮಾಜೊದ ಮಾತ ತುಳು ಬೊಕ್ಕ ಅರೆಬಾಸೆದ ಗೌಡೆರೆನಕುಲೆನ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆನ್ ತೂವೊನುವೆರ್. (ಡಾ ಪೂವಪ್ಪ ಕಣಿಯೂರು 2003 ಗೌಡ ಜನಾಂಗ).

ಸುಳ್ಯ ತಾಲೂಕುದ ಗ್ರಾಮೊಲೆಡ್ ಹೆಚ್ಚ ಗೌಡೆರ್ದಕುಲೇ ಪಟ್ಟೀರಾದಿತ್ತೆರ್. ಕೂಜುಗೋಡು ಕಟ್ಟಿಮನೆ ದಕುಲೆಗ್ಲಾ ಪಟೀಲತ್ತಿಗೆ ಇತ್ತೆಂಡ್. ಸ್ಥಾನಿಕ ಬ್ರಾಣೆರ್ ಹೆಚ್ಚಾದ್ ಸೇನವೆರಾದಿತ್ತೆರ್. ಕೊಡಗು ಬೊಕ್ಕ ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆದ ನಡುಟಿತ್ತಿ ಸುಳ್ಯ-ಪುತ್ತೂರು ತಾಲೂಕುದ ಆಡಳಿತ ಅಪಗಪಗ ಬದಲಾವೊಂದೇ ಇತ್ತೆಂಡ್. ಅಮರ ಸುಳ್ಯ ಕೊಡಗ ರಾಜೆರೆಗ್ ಕಳದಿ ನಾಯಕೆರೆಡ್ಲೆ ಉಡಿಗರೆಯಾದ್ ತಿಕ್ಕಿನ ಜಾಗೆ. ಹೈದರಾಲಿನ ಆಡಳಿತೆಡ್ ಅವು ಪಿರ ಕೆನರಾಜಿಲ್ಲೆಗ್ ಸೇರೆಂಡ್. ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆನ ಅಧಿಪತ್ಯೊಡು ಅವು ತುಳುನಾಡ್‌ಡೇ ಒರಿಂಡ್. ಪುತ್ತೂರು ಕೊಡಗರಸುನ ಕೈಟುಪ್ಪುನಗ ಪುತ್ತೂರು ಪಟ್ಟ, ಅರಮನೆ ಕಟ್ಟದ್ ಸಾಲ್ಕು ನಡ್ವೆಯೆಂದ್ ಪ್ರತೀತಿ ಉಂಡು. ಪುದು

+ ಊರು (ಪೊಸಊರು) ಪುತ್ತೂರಾಂಡಾಂಡ್ ಕೆಲವು ವಿದ್ವಾಂಸರ್ ಪನ್ನೆರ್, ಬ್ರಿಟಿಷೆರ್ ಪುತ್ತೂರುನು ಎಂಕ್ಲೆಗ್ ಬುಡ್ಡು ಕೊರೊಡುಂದು ಕೊಡಗ್ ಅರಸಡ ಕೇನ್ನಗ್ ಆಯೆ 'ಹತ್ತೂರು ಕೊಟ್ಟರೂ ಪುತ್ತೂರು ಬಿಡೆ' ಪಂಡೆಗೆ. ಉಂದು ಪುತ್ತೂರಕ್ಕುಲೆಗೊಂಜಿ ಅಭಿಮಾನೊದ ಸಂಗತಿ.

ಚಿಕ್ಕವೀರ ರಾಜೇಂದ್ರನ್ ಬ್ರಿಟಿಷೆರ್ ಪಟ್ಟೊಡ್ಡು ಜಪ್ಪಯಿನವು ಜನೊಕುಲೆನ ಮನಸ್ಸೆಗ್ ಬೇನೆ ಆಂಡ್. ಉಂದು ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆನ ದಬ್ಬಾಳಿಕೆಂದ್ ಸರಿ ಅರ್ಥಾಂಡ್. ಎಂಚಾಂಡಲಾ ಮಲ್ತ್ದ್ ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆನ್ ಮುಲ್ಪಡ್ಡ್ ಬೆರಿ ಪತ್ತೊಡುಂದು ಆಲೋಚನೆ ಮಲ್ತೆರ್. ಸುಳ್ಳೊಡು ಬಹುತೇಕ ಗೌಡ ಜನಾಂಗದಕುಲೆ ಇತ್ತಿನೆಡ್ಡಾವರ ಕೂಡುಕಟ್ಟ್ಪದ ಪ್ರತಿಯೊಂಜಿ ಕಳಟಾ ನೆತ್ತ ಬಗ್ಗೆನೇ ಚರ್ಚೆ ನಡತ್ಂಡ್. 1831 ಡ್ ನಡತಿ ಮೈಸೂರು ಒಡೆಯೊರೆನ ಪದಚ್ಯುತಿ, ಚಿಕ್ಕವೀರ ರಾಜೇಂದ್ರನ ಗಡಿಪಾರ್, ಸುಂಕ-ತೆರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಳ-ಇಂಚಮಾತ ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆನ ಅತ್ರಾಣ ನಡತೊಂದುಪ್ಪುನಗನೇ ತುಳುನಾಡ್ಡೊಂಜಿ ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆನ ವಿರುದ್ಧ ಕ್ರಾಂತಿ ಲಕ್ಕವುನ ಎಡ್ಡೆಂದ್ ಮಾತ ನಾಯಕೆರ್ ಆಲೋಚನೆ ಮಲ್ತೆರ್.

ಈ ಪೊರ್ತುಗು ಹುಲಿಕುಂದ ನಂಜಯ್ಯ ಪನ್ನಿನಾಯೆ ಬಡಕಾಯಿ ಭಾರತೊಗು ಪೋದು ಹೈದರಾಬದ್, ಡೆಲ್ಲಿ ಸೂರತ್ ಪೂರ ತಿರ್ಗ್ಡ್ ಅಲ್ಪ ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆನ ಬಗ್ಗೆ ಜನೊಕುಲೆಗಿತ್ತಿ ಅಭಿಪ್ರಾಯೊನು ತೆರಿಯೊಂದು ಬತ್ತೆ. ಕೂಜುಗೋಡು ಕಟ್ಟಿಮನೆ ಪಟ್ಟೇರೆ ಇಲ್ಲಲ್ ಕೆಲವು ಗೌಡೆರ್ನುಕುಲು ಸೇರೈರ್. ಕಿತ್ತೂರು ಚೆನ್ನಮ್ಮನ್ ಆಳಿನ ಕಡತಕ್ಕೇ ಮೋಸ ಮಲ್ತ್ದ್ ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆದುರು ಸೋಲ್ಪಯಿನ ಕತೆ, ಕಿತ್ತೂರ್ದ ಒರಿ ದೇಶ ಬಗ್ಗೆ ಸಂಗೊಳ್ಳಿರಾಯಣ್ಣೆ ಕಿತ್ತೂರ್ದ ಜನೊಕುಲೆನ್ ಒಟ್ಟು ಸೇರ್ದ್ ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆ ಎದ್ ಹೋರಾಟ ಮಲ್ತಿನ ಕತೆ ನೆನ್ನ ಪೂರ ಮನಸ್ಸೆಗ್ ಮುಟ್ಟುಲೆಕ ಪಂಡೆ. ನಂಜಯ್ಯ ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆ ವಿರುದ್ಧ ಹೋರಾಟ ಮಲ್ತದೇ ಕರಿಯೊಡುಂದು ಮಾತೆರೆನ್ನಾ ಒತ್ತಾಯ ಮಲ್ತೆ. ಕೆದಂಬಾಡಿ ರಾಮಗೌಡೆನೇ ಈ ಕಾರ್ಯೊದ ಜವಾಬ್ದಾರಿವಹಿಸವೊನುಡುಂದು ಸಬೆಟ್ ನಿರ್ಣಯ ಆಂಡ್. ಹೋರಾಟ ಸುಳ್ಳೊಡ್ಡು ಸುರು ಆವೊಡು, ದಂಡಯಾತ್ರೆ ಕುಡಲದಂಜಿ ಪೋವೊಡು. ಮಡಿಕೇರಿಗ್ ಪೋಂಡ ಜನಬೆಂಬಲ ತಿಕ್ಕಂಡ್. ಅತ್ತಂದೆ ಸಾದಿ ಬಾರಿ ಬಂಜದವು. ಸುರುಕು ತುಳುನಾಡ್ನ್ ವಶಮಲ್ಪೊನುಗ. ಅಲ್ಪಗಟ್ಟಿ ಆಡಳ್ಳಿ ಸುರು ಆಯಿ ಬೊಕ್ಕ ಕೊಡಗ್ನು ಆಕ್ರಮಣ ಮಲ್ಪುನೆಂದ್ ನಿರ್ಣಯ ಆಂಡ್. ಈ ಹೋರಾಟೊಗು ಕುಡುಮದ ಕುಮಾರಯ್ಯ ಹೆಗ್ಗಡೆ, ನಂದಾವರೊದ ಲಕ್ಷಪ್ಪೆ ಬಂಗರಸು, ವಿಟ್ಟದ ಡೊಂಬ ಹೆಗ್ಗೆ, ಕುಂಬಳೆದ ಸುಬ್ರಾಯೆ. ಇಂಚ ದಿಂಚ ಜನೊತ ಬೆರಿಸಾಯೊ ತಿಕ್ಕುನ ಅಂದಾಜಿ ಉಂಡು. ಅಕುಲೆಗ್ ಮಾತ ಓಲೆ ಬರೆದ್ ಬರೈರೆ ಪಂಡ್ ದ್ ಬೆರಿಸಾಯೊ ಕೇನೊಡುಂದು ರಾಮಗೌಡೆ ಪಂಡೆ. ಆ ಕೆಲಸ ಯಾನ್ ಮಲ್ಪುವೆಂದ್ ಕೂಜುಗೋಡು ಪಟ್ಟೇರ್ ಒತ್ತೊಂಡೆರ್.

'ಆತಾನಗ ನಂಜಯ್ಯನ ಕುಡ ಒಂಜಿ ಆಲೋಚನೆ ಬತ್ತೆಂಡ್' ಬಡಕಾಯಿ

ರಾಜ್ಯೋಲಿಗ್ ಮಾತ ಯಾನ್ ಪೋದು ಬತ್ತೆ. ಅಲ್ಲದ ಜನೊಕುಲು ಸಂಘಟನೆಗಾದ್ ಒರೊರಿ ದೇಶೀಯ ರಾಜೆರೆನ್ ಪತೊಂದೆರ್. ಅಕುಲೆನ್ ದುಂಬು ದೀವೊಂದು, ದಂಗ್ ಲಕ್ಕಯರ್, ರಾಜೆರ್ನಕುಲು ಉಲ್ಲೆರ್ ಪನ್ನಗ ಜನೊಕುಲು ಒಟ್ಟಾದ್ ದುಂಬು ಬರ್ಪೆರ್. ನಮಲಾ ಒಂಜಿರಾಜನ್ ದುಂಬು ದೀವೊಂದು ಪೋತುಂಡ ಎಡ್ಲೆ ಇತ್ತಂಡ್” ಪಂಡೆ.

ರಾಮಗೌಡೆ ನೆಕ್ಕೊಂಜಿ ಉಪಾಯೊದ ಅಬಿಪ್ರಾಯ ಕೊರ್ಪೆ. “ಈರ್ ಪನ್ನಿನ ಸರಿ. ನಂಕ್ ಮುಟ್ಟದ ರಾಜೆರ್ನಕುಲು ಪಂಡ ಕೊಡಗ್ ದ ರಾಜೆರ್, ಲಕ್ಷ್ಮಪ್ಪ ಬಂಗರಸೆರ್ ದೂರೊದ ರಾಜೆರ್. ಆರ್ ಇತ್ತೆನೇ ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆಗ್ ಕಪ್ಪ ಸಂದಾವೊಂದುಲ್ಲೆರ್. ಬೊಕ್ಕ ಆರೆನಬಗೆಟ್ ಸುಳ್ಳೊದಕುಲೆಗ್ ದಾಲಗೊತ್ತಿಜ್ಜಿ. ಅಂಚಾದ್ ನಮ ಒಂಜಿ ನಕಲಿ ರಾಜನೇ ಸೃಷ್ಟಿ ಮಲ್ಪೊಡಾಪುಂಡು”.

ಕುಕನೂರು ಚೆನ್ನಯ್ಯಗ್ ಒಂಜಿ ಆಲೋಚನೆ ಬತ್ತಂಡ್. ಆಯೆ ಪನ್ಯರೆ ಸುರು ಮಲ್ತೆ” ಯಾನ್ ಸ್ವಾಮಿ ಅಪರಂಪಾರನ ಆಶ್ರಮೊಗು ಪೋದಿತ್ತೆ. ಅಲ್ಲ ಕಲ್ಯಾಣಸ್ವಾಮಿಂದ್ ಒರಿಜವ್ವನನ್ ತೂದಿತ್ತೆ. ಆಯೆ ಹಾಲೇರಿ ವಂತೊದ ನಂಜುಂಡ ಅರಸುಗೆ. ಆಯನ್ ಲೆತೊನು ಬತ್ತಂಡ ಎಂಚ”.

“ಅವುಸರಿ, ಆಂಡ ಆಯನ್ ಬ್ರಿಟಿಷೆರ್ ಬೆರಿಪತ್ತಾದ್ ಕೊನೊತೆರತ್ತಾ. ಜೈಲ್ಗ್ ಪಾಡ್ಲೆರಾ, ಕೆರೆರಾ ಏರೆಗ್ ಗೊತ್ತು. ಒಂಜಿ ವೇಳೆ ಬದ್ಧದಿತ್ತೆಂಡಲ ಆಯನ್ ಓಲು ನಾಡುನೆ” ಪಂಡೆರ್ ಪಟ್ಟೇರ್,

“ಯಾನ್ ಅಪರಂಪಾರನ ಆಶ್ರಮೊಗು ಪೋನಗ ಅಲ್ಲ ಕಲ್ಯಾಣಸ್ವಾಮಿನ ತೂಯೆ, ಆಯನಂಚನೆ ಆಯನಾತೆ ಪ್ರಾಯೊದ ಕುಡ ಒರಿ ಜವ್ವನೆ ಅಲ್ಲ ಇತ್ತೆ. ಆಯನ್ ನಾಡ್ ಪತ್ತಾದ್ ನಕಲಿ ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ ಸೃಷ್ಟಿ ಮಲ್ಪರೆ ಸಾಧ್ಯ ಆಂಡ ಎಡ್ಲೆ. ಆಯೆ ಒಲ್ಲದಾಯೆ ಏರೆಗ್ಲಾ ಗೊತ್ತಾ?” ನಂಜಯ್ಯೆ ಕೇಂಡೆ.

“ಆಯನ ಎಂಕ್ ಗೊತ್ತುಂಡು, ಆಯೆ ಶನಿವಾರ ಸಂತೆದ ಹೆಮ್ಮನಿ ಗ್ರಾಮೊದಾಯೆ. ಆಯೆಲಾ ಲಿಂಗಾಯತೆ, ಆಯನ ಪುದರ್ ಪುಟ್ಟ ಬಸಪ್ಪೆಂದ್. ಆಯೆ ಇತ್ತೆ ಬೆನ್ನಿ ಬೇಸಾಯೊ ಮಲ್ಪೊಂದುಲ್ಲೆ. ಆಯನ ಎಂಕ್ ಗುರ್ತೊಲುಂಡು. ಆಯನ್ ಒಪ್ಪಿಸವುನ ಎನ್ನ ಕೆಲಸೊ. ಬಾರಿ ಧೈರ್ಯೊಡು ಪಂಡೆ ತಿಮ್ಮಪ್ಪೆ.

ಇಂಚ ಕೂಜುಗೋಡುಡು ನಿರ್ಣಯ ಆಂಡ್. ನಂಜಯ್ಯೆ, ಕುಕನೂರು ಚೆನ್ನಯ್ಯೆ ಬೊಕ್ಕ ತಿಮ್ಮಪ್ಪೆ - ಮುಕುಲು ಮೂಜಿಜನ ಪೋದು ಪುಟ್ಟ ಬಸಪ್ಪನ್ ಒಪ್ಪದ್ ಲೆತೊನು ಬತ್ತಾದ್ ಒಂತೆದಿನ ತರಬೇತಿ ಕೊರ್ಪುನೆಂದ್ ನಿಗಂಟಾಂಡ್. ನಂಜಯ್ಯೆ ಚೆನ್ನಯ್ಯೆ, ತಿಮ್ಮಪ್ಪೆ ಮೂಜಿ ಜನಲಾ ಶನಿವಾರ ಸಂತೆಗ್ ಪಿದಾಡ್ಯೆರ್. ಬಾಕಿದಕುಲು ಅಗತ್ತೆರ್. ಮೂಜಿ ಜನೊಲಾ ಪುಟ್ಟ ಬಸಪ್ಪನ್ ನಾಡೊಂದು ಶನಿವಾರ ಸಂತೆದ ಹೆಮ್ಮನಿ ಗ್ರಾಮೊಗು ಪೋಯೆರ್. ಆಯನ್ ತೂದು ಪಾತೆರ್ಯೆರ್. ಆಯೆ ತೂಯರೆ ಗಟ್ಟಿ ಮುಟ್ಟುದ ಜವ್ವನೆ. ಕಲ್ಯಾಣಸ್ವಾಮಿನ ಸಮ ಪ್ರಾಯದಾಯೆ. ಆಯನ

ಮೋನೆಡ್ ರಾಜಗಾಂಭೀರ್ಯ ನೆಗತ್ ತೋಜೆದಾಂಡ್. ಅಪರಂಪಾರನ ಆಶ್ರಮೊಗು ಸೇರ್ದ್ ಆಯಿಲಾ ಕತ್ತಿವರಸೆ, ಕುದುರೆಸವಾರಿ ಕಲ್ತದಿತ್ತೆ. ತಾನೇ ಒಂಜಿ ಬೊಳ್ಳಿ ಕುದುರೆ ಸಾಂಕೊಂದಿತ್ತೆ. ಹಾಲೇರಿ ರಾಜ ವಂಶೊದ ಕತೆಪೂರ ಆಯೆ ಕಲ್ಯಾಣಸ್ವಾಮಿ (ನಂಜುಂಡರಸು) ಡ ಕೇಂಡ್ ತೆರಿದಿತ್ತೆ. ಆಂಡಲಾ ಆಯೆಗ್ ದಂಡ್ ದ ಮುತಾಲಿಕೆ ಆದ್ ಬರೈರೆಗ್ ಒರೋನೆ ಧೈರ್ಯ ಬತ್ತಜಿ. ಯಾನ್ ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪೆಂದು ಸುಳ್ಳು ಪಂಡ್ ಜನೊಕುಲೆಗ್ ಮೋಸ ಮಲ್ಪೊಡತ್ತಾಂಡ್ ಕುಡ ಒಂಜಿ ಅಲ್ಕೆ ಉಂಡಾಂಡ್. ಪೋಯಿನಕುಲು ಎಂಚಾಂಡಲಾ ಮಲ್ತದ್ ಪುಟ್ಟ ಬಸಪ್ಪನ್ ಕೂಜುಗೋಡು ಕಟ್ಟಿ ಮನೆಗ್ ಲೆತೊನು ಬತ್ತರ್. ಅಲ್ಪ ಕುಲ್ಲುದು ಪಿರ ಚರ್ಚೆ ಮಲ್ತರ್.

ಪುಟ್ಟಬಸಪ್ಪೆ "ನಿಕುಲು ರೈತಾಪಿ ಜನೊಕುಲು ಸುಳ್ಳೊಡ್ಡು ದಂಗೆಲಕ್ಕುನೆ. ಅಂಚಾದ್ ಮುಲ್ಪದಕುಲೆನೇ ಏರೆನಾಂಡಲಾ ರಾಜಪ್ರತಿನಿಧಿ ಪಂಡ್ ದುಂಬು ದೀವೊಂದು ಪೋಪಿನ ಎಡ್ಡೆ ಅತ್ತಾ"? ಕೇಂಡೆ. ರಾಮಗೌಡೆ ಅಯಿಕ್ ಒಪ್ಪಿಜೆ. ರಾಜಗ್ ಕೊರ್ಪಿ ಮಾನಾದಿಗ್ ಬೇತೆನೆ. ಆ ಮಾನಾದಿಗ್ ರಾಜ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗ್ ತಿಕ್ಕಂದ್. ತುಳುನಾಡ್ ದಕುಲೆನೇರೆನಾಂಡಲಾ ಎಂಕ್ಲ ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪೆ ಪಂಡ್ ದಂಡ್ ಲೆತೊನು ಪೋಂಡ. ಏರಾಂಡಲಾ ಒರೈಗ್ ಗುರ್ತೊ ಖಂಡಿತ ತಿಕ್ಕುಂಡು. ಗುರ್ತೊ ತಿಕ್ಕಿಸಾತ್ ಗ್ ಅವು ಪ್ರಚಾರ ಆದ್ ನಮದಂಡ್ ಒಗ್ಗಟ್ಟ್ ಪೊಲಿಪುಂಡು. ಜನೊಕುಲೆ ಬೆಂಬಲ ಕಮ್ಮಿ ಆಪುಂಡು. ಅಂಚಾಯೆರೆ ಬಲ್ಲಿ. ದೂರೊದ ಶನಿವಾರ ಸಂತೆದ ಈರೆನ ಗುರ್ತೊ ತುಳುನಾಡ್ ಏರ್ ಒರೈಗ್ಲಾತಿಕ್ಕಂದ್ ಈ ವಿಚಾರೊನು ಎಂಕ್ಲಲಾ ಬಾರಿ ಗುಟ್ಟುಡು ದೀವೊನುನ ಎಡ್ಡೆ "ಪಂಡೆ.

ಕಡೆಕ್ ಪುಟ್ಟ ಬಸಪ್ಪೆ ನಕಲಿ ಕಲ್ಯಾಣಸ್ವಾಮಿ ಆಯೆರೆ ಒತ್ತೊಂಡೆ. ಆಯನ್ ರಾಮಗೌಡೆ ಕೆದಂಬಾಡಿಗ್ ಲೆತೊನು ಪೋಯೆ. ಪೂಮಲೆತ ಬರಿಟ್ ಒಂಜಿ ಆಶ್ರಮ ಕಟ್ಟಿದ್ ಕೊರೈ. ಕಲ್ಯಾಣಸ್ವಾಮಿಗ್ ಬೋಡಿತ್ತಿ ರಾಜವೇಷೊದ ಅಂಗಿ ಕುಂಟು ತರ್ಪದ್ ಕೊರೈ. ಅಲ್ಪ ಆಯನ ಉನಸ್ ತಿನಸ್ ಗ್ ಮಾತ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಲ್ತೆ. ಚಾಕಿರಿಗ್ ಬೋಡಿತ್ತಿ ಜನದೀಪಯೆ. ಕಾವೆಲಿಗ್ ಕರ್ತು ಕುಡಿಯೆಂದ್ಲಾ ಚೆಟ್ಟಿಕುಡಿಯೆಂದ್ಲಾರಡ್ಲಾ ಬಿರುಪಗರಿ ವಿದ್ಯಾನಿಪುಣೇರೆನ್ ಉಂತಯೆ. ಅಕುಲು ರಡ್ಡ್ ಜನೊಲಾ ಮಲೆ ಕುಡಿಯೆರ್ಕ್ಕುಲು ರಾಪಿ ಪಕ್ಕಿನ ಪಗರಿ ಬುಡ್ಡು ಕೆರ್ಪಿ ಸಾಹಸಿಲು, ಕೊಡಗರಸೆರ್ಕ್ಕುಲೆಗ್ ಬಿಲ್ವಿದೈ ಕಲ್ಪಾದ್ ಇನಾಮು ಪಡೆಯಿನಕುಲು. ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ ರಕ್ಷಣೆಗ್ ಅಕುಲು ರಡ್ಡ್ ಜನೊನು ಉಂತಯೆ. ರಾಮಗೌಡೆ. ನಂಜಯ್ಯ ಅಪಗಪಗ ಆಶ್ರಮೊಗು ಪೋದು ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪಡ ಪಾತೆರ್ಡ್ ಬರ್ಪೆದರ್. ದಂಡ್ ಗ್ ಜನ ಸೇರಯೆರೆ, ಅತ್ತಾರ್ ತಯಾರ್ ಮಲ್ಪುರೆ ಅಟ್ಟಣೆ ಮಲ್ಪೆದರ್. ಮಾತ ಸಂಗತಿಲಾ ಗುಟ್ಟುಡೇ ನಡತೊಂದಿತ್ತಾಂಡ್. ಜನೊಕುಲುಲಾ ಅಕುಲಕುಲೆಗ್ ಪತ್ಯರೆ ಬೋಡಿತ್ತಿ ಹತ್ತಾರ್ ತಯಾರ್ ಮಲ್ಪೊಂದಿತ್ತರ್.

ಕೆದಂಬಾಡಿ ರಾಮಗೌಡೆ:

ಸಹ್ಯಾದ್ರಿ ಬೆಟ್ಟೊದ ಪೂಮಲೆ ಮಲ್ಲಕಾಡ್, ಪೂಮಲೆಡ್ಲ ಬ್ರಹ್ಮಮಲೆ ಮುಟ್ಟ

ಕೊಡಗ್ ರಾಜ್ಯ ಮಲೆಡ್ಲೆ ತಿರ್ತ್ ಜೇರೊಡ್ಲಿಂಚಿದ ರಾಜ್ಯ ತುಳುನಾಡ್, ಪೂಮಲೆತ ತಿರ್ತ್ ಪುಡೆಟೊಂಜಿ ಬೈಲ್, ಅವ್ಲೇ ಕೆದಂಬಾಡಿ, ಇತ್ತೆ ಆಯಿನ್ ಉಬರಡ್ಲ ಪನ್ನೆರ್, ಉಬರ್ ಪಂಡ ಎತ್ತರೊ, ತಮಲುನೆ, ಉರ್ಕರುನೆ, ಉಬ್ಬರ ಪನ್ನಿ ಅರ್ತೊ ಉಂಡು. ಅಡ್ಲ ಪಂಡ ಪಂತಿ ಬುಳಿವೊಂದುಪ್ಪಿ ಮೈದಾನ. ದುಂಬು ಈ ಜಾಗೆಗ್ ಕೆದಂಬಾಡಿಂತ್ ಪುದರಿತ್ತಂಡ್. ಕೆದು ಪಂಡ ಕೆರೆ. ಪಾಡಿ ಪಂಡ ಅಡ್ಲ. ದೈ ಮರಕಲು ಇತ್ತಿ ಮೈದಾನ. ದುಂಬು ಈ ಜಾಗೆಡ್ ಕೆಲವು ಕೆದುಕುಲು ಮದಗೊಲು ಉಪ್ಯರೆಯಾವು. ಉಬರಡ್ಲ - ಮಿತ್ತೂರು ಸುಳ್ಳೊಡ್ಲು ಮಡಿಕೇರಿಗ್ ಪೋಪಿ ರಾಜ ಮಾರ್ಗೊದ ಬರಿಟುಂಡು. ಸುಳ್ಳೆ ಪೇಂಟೆಡ್ಲೆ ಒಂತೆ ದುಂಬು 7 - 8 ಕಿಲೋ ಮೀಟರ್ ಎಡತ್ತ ಮೆಯಿಕ್ಕುಂಡು.

ಕೆದಂಬಾಡಿ ರಾಮಯ್ಯ ಗೌಡ ಅಲ್ಲದ ಮಲ್ಲ ಧನಿಕೆ. ರಾಮಗೌಡ ಗೌಡ ಜಾತಿಡ್ ಮಾತ್ರ ಅತ್ತ ಇಡೀ ಊರುಡೇ ಪುದರ್ ಪಡೆಯಿನ ನರಮನಿ. ಮಾಗಣೆ ಗೌಡ. ಕೂಜುಗೋಡು ಕಟ್ಟೇಮನೆ ಪಟ್ಟೇರನ ಮಲ್ಲ ಇಷ್ಟೆ. "ಗೌಡ ಗೋತ್ರೊದ (ಬಳಿ) ಪಿರ್ಕಾರ ಕುಡೆಕಲ್ಲೆ, ಬಳ್ಳಡ್ಲ, ಸುಳ್ಳೆಕೋಡಿ, ಕಾನತ್ತಿಲ, ಕುದ್ವಾಜೆ, ಕೂಟೇಲು, ಕ್ಯೂಂಗಾಜೆ, ಪರಿವಾರ ಕೆದಂಬಾಡಿ ಇಂಚ ಒಂಬ ಐನ್ ಇಲ್ಲೆಲೆನ ಮಾಗಣೆದ ಗೌಡೆ ರಾಮಗೌಡೆ. ಆಯನ ಇಲ್ಲೆಲಾ ಒಂಜಿ ಐನ್ಮನೆ. ಗೌಡೆನಕುಲೆಗ್ ಗೋತ್ರ (ಬಳಿ) ಉಂಡು. ತುಳುನಾಡ್ಲ ಮಾತ ಗೌಡೆನಕುಲೆಗ್ಲಾ, ಅಕುಲು ತುಳು ಪಾತೆರಡ್, ಅರೆಬಾಸೆ ಪಾತೆರಡ್ ಒಂಜೇ ಪಿರ್ಕಾರದ ಗೋತ್ರೊಲು. ಭಾಸೆಗನುಸಾರವಾದ್ ಗೋತ್ರೊಡು ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಇಜ್ಜಿ. ರಾಮಗೌಡನ ಕಬರ್ ಬರಿ. ಆಯನ ಮಾಗಣೆಗ್ ಸೇರ್ಪೆ ಐನ್ಮನೆ ತಕುಲೆನ ಗೋತ್ರೊಲಾ ಒಂಜೆ. ಕಬರ್ ಬಳಿತಕುಲೆಗ್ಲಾ ವೀರಶೈವೆರೆಗ್ಲಾ ದುಂಬುಡು ಸಮ್ಮಂದ ಇತ್ತಾದ್ ಪೊಡುಂದು ಕೆಲವು ವಿದ್ವಾಂಸೆರ್ ಪನ್ನೆರ್. " (ಡಾ ಪೂವಪ್ಪ ಕಣಿಯೂರು 2003 ಗೌಡ ಜನಾಂಗ).

ರಾಮಗೌಡೆ ಎಡ್ಲೆ ಗಟ್ಟಿ ಮುಟ್ಟುದ ಆಳ್. ನಡುಪ್ರಾಯ ಕರಿಂಡಲಾ ಮೈ ಕೈಟ್ ನನಲಾ ಜವ್ವಂದಿಗ್ ಒರಿತ್ತಂಡ್. ರಾಮಗೌಡಗ್ಲಾ ಕೊಡಗರಸು ನೆಟ್ಟೆಗ್ಲಾ ದಿಂಜ ಎಡ್ಲೆಪು ಇತ್ತಂಡ್. ಕೊಡಗರ್ ಆಯಗ್ ತಕ್ಕ (ಗುರಿಕಾರ) ಪಂಡ್ಲೆ ಮರ್ಯಾದೆ ಕೊರ್ಪೆದರ್, ಅರಸು, ದಿವಾಣರ್ ಲೆತ್ತ ಪಾತೆರ್ದರ್. ದಾನೆ ಆಂಡಲಾ ಸಮಸ್ತೆ ಬತ್ತಂಡ ಚರ್ಚೆ ಮಲ್ಲೆದರ್, ರಾಜವಂಶದ ಜವ್ವನೆರೆನ ಇಸ್ಸೆ ಆಯನೆಡ್ಲಾವರ ರಾಮಗೌಡಗ್ ಕತ್ತಿವರಸೆ ಕುದುರೆ ಸವಾರಿ ಮಾತ ಗೊತ್ತಿತ್ತಂಡ್. ಆಂಡ ರಾಮಗೌಡಗ್ ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆನ ಬಗೆಟ್ ಎಡ್ಲೆ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಇಜ್ಯಾಂಡ್. ಕೊಡಗದ ದಿವಾನೆ ಲಕ್ಷ್ಮೀ ನಾರಾಯಣಯ್ಯ ಸುಳ್ಳೆದ ಅಜ್ಜಾವರದಾಯೆ. ತುಳು ಸ್ಥಾನಿಕ ಬ್ರಾಣೆ, ಲಕ್ಷ್ಮೀ ನಾರಾಯಣದ ರಾಮಗೌಡಗ್ ಎಡ್ಲೆ ಇತ್ತಂಡ್. ಆಂಡ ಆಯೆ ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆನ ದಿವಾನೆ ಆಯನೆಡ್ಲಾವರ ಗುಟ್ಟುದ ಸಂಗತಿಲೆನ್ ಆಯಡ ಪನ್ನರೆ ದೈರ ಇದ್ಯಾಂಡ್.

ದಂಡಯಾತ್ರೆಗ್ ತಯಾರಿ:

ಬ್ರಿಟಿಷರದುರುಂತುದು ಹೋರಾಟ ಮಲ್ಲೊಡ್ಡೂಂದಾಂಡ ಸಾಮಾನ್ಯ ಬಲ ಯಾವಂದ್. ಸಾರೊಗಟ್ಟಿ ಜನ ದಂಡಾಳ್ ಬೋಡು, ಊರುಗು ಊರೇ ಒಂಜಾದ್ ಉಂತೊಡು, ಕೊಳಲ (ಕಾಳಗ) ಹತ್ಯಾರ್ ದಿಂಜ ಬೋಡು, ಆಯಿತ ತಯಾರಿ ಆವೊಡು. ಈ ತಯಾರಿ ಪೂರ ಬಾರಿ ಗುಟ್ಟುಡು ಆವೊಡು. ಇಲ್ಲದ ಪಿದಯಿ ಸಭೆ ನಡಪುಲೆಕಲ ಇಜ್ಜಿ. ಜನೊಕುಲೆಡ ಪಂಡ್ಡ್ ಕಡಪುಡುಲೆಕಲ ಇಜ್ಜಿ. ಓಲ್ಲ ಈ ಸಂಗತಿ ಬ್ರಿಟಿಷರೆ ಕೆಬಿಕ್ ಬೂರ್ಂಡ ಯಾವು. ಊರುನೇ ಪೊತ್ತರ್ ಬುಡ್ಡರ್. ಅಯಿಕಾದ್ ರಾಮಗೌಡೆ ಒಂಜಿ ಉಪಾಯ ಮಲ್ತೆ. ತನ್ನ ಮಗಕ್ ಮದ್ದೆನಿಗಂಟ್ ಮಲ್ತೆ. ಇಲ್ಲ ತಿರ್ತೊಡೊಂಜಿ ಮಲ್ಲ ಚಪ್ಪರ ಪಾಡ್ವಯೆ. ಬೋಡು ಬೊಡಿತ್ತಿನಕುಲೆನ್ ಮಾತ ಅಗತ್ಯ ಬರೊಡುಂದು ಪಂಡೆ. ಇಲ್ಲ ಇಲ್ಲಡೆ ಪೋದು ಮದಿಮದಾನಿದ ಸಬೆತ ವಿಷಯ ಪಂಡೆ. ಕೊಂಬು, ವಾಲಗೊದಕ್ಕೆಗ್ಲಾ ಬರೈರೆ ಪಂಡೆ, ಉನಸ್ ದ ಏರ್ಪಾಡ್‌ಲಾ ಮಲ್ವಯೆ.

ಮದ್ದೆದ ದಿನ ಬತ್ತಂಡ್, ದೂರೊ ದೂರೊದ ಬಿನ್ನೆರ್ ಬರೈರೆ ಸುರು ಮಲ್ತರ್. ಐನ್‌ಮನೆ ಗೌಡೆರೈಕುಲು ಮಾತ ಬತ್ತರ್. ಕೂಜುಗೊಡು ಪಟ್ಟೇರೆನ ಇಲ್ಲಾಲ್ಲಕುಲು ಬತ್ತರ್. ಮಲ್ಲ ಕಂಡೊದ ಚಪ್ಪರದುಲಯಿ ಮಾತೆರ್ಲಾ ಬತ್ತ ಸೇರೈರ್. ಬತ್ತಿನಕುಲೆನ್ ಪೂರ ಕುಲ್ಲಯೆರ್, ಕುಂಚಡ್ಕ ತಿಮ್ಮೇಗೌಡೆ ಯಾನೆ ರಾಮೇಗೌಡೆ, ಕುಡೆಕಲ್ಲು ಪುಟ್ಟಗೌಡೆ, ದೇರಾಜೆ ಬಚ್ಚೇಗೌಡೆ, ಗುಡ್ಡೆಮನೆ ಅಪ್ಪಯ್ಯ, ಚೆಟ್ಟಿ ಕುಡಿಯೆ, ಕರ್ತುಕುಡಿಯೆ ಕುಕ್ಕಟ್ಟಿ ಚೆನ್ನಗೌಡೆ, ಪೆರಾಜೆ ಬೀರಣ್ಣ ಬಂಟೆ, ಊಕಣ್ಣ ಬಂಟೆ, ಮಣಿಗಾರ ನಾರ್ಣಪ್ಪ, ಕುಂಬಳ ಚೇರಿ ಸುಬ್ಬಯ್ಯ, ಕುಕ್ಕನೂರು ಚೆನ್ನಯ್ಯ, ಕರಣಕ ಸುಬ್ಬಯ್ಯ, ಕೃಷ್ಣಯ್ಯ ಸೋಮಯಾಜಿ, ಕೆಲೆಸಿಕಟ್ಟಿ ಮಮ್ಮದೆ, ಪರಿವಾರ ದೇವಪ್ಪ, ಉಳುವಾರು ರಾಮಯ್ಯ, ಅಮ್ಮಮ್ಮಯ್ಯ, ಕಳ್ಳಿಗೇ ಅಣ್ಣಿ, ಅಡ್ಕಾರ್ ಸುಬ್ಬಯ್ಯ, ಚೊಕ್ಕಾಡಿ ಮಾಲಿಂಗಿ, ಸುಳ್ಳಕೋಡಿ ಕೃಷ್ಣಪ್ಪೆ ಆತೇ ಅತ್ತಂದೆ ಕುಂಬಳೆದ ಸುಬ್ರಾಯ ಹೆಗ್ಗೆ. ನಂದಾವರದ ಲಕ್ಷ್ಮಪ್ಪ ಬಂಗರಸನ ಬುದ್ಯಂತೆ, ಇಟ್ಟೇಲ್ಲ ಡೊಂಬರಸರೆನ ಬುದ್ಯಂತೆ, ಕುಡುಮದ ಹೆಗ್ಗಡೆನ ಪಾರು ಪತ್ಯಗಾರೆ - ಇಂಚ ದಿಂಚ ಜನ ಸಬೆಟ್ ಸೇರಿತ್ತರ್. ಕೂಜುಗೊಡು ಕಟ್ಟೇಮನೆ ಮಲ್ಲಯ್ಯ ಬೊಕ್ಕ ಅಪ್ಪಯ್ಯ ನಕುಲಾ ಬತ್ತದಿತ್ತರ್.

ಬತ್ತಿನಕುಲೆಗ್ ಪೂರ ಆಸರ ಕೊರ್ದು ರಾಮಗೌಡೆ ಬೊಕ್ಕ ಆಯನ ಇಲ್ಲಾಲ್ಲಕುಲು ಕುಲ್ಲಯೆರ್. ಬತ್ತಿನಕುಲೆಡ ಸುಖ ದುಃಖ ವಿಚಾರಿಸಯಿನೆಡ್ ಬೊಕ್ಕ ರಾಮಗೌಡೆ, ಹುಲಿಕುಂದ ನಂಜಯ್ಯ ಸಬೆತ ಎದ್ ಕುಲ್ಲದು ಚರ್ಚೆದ ವಿಷಯೊನು ಪ್ರಸ್ತಾವ ಮಲ್ತರ್. ಈತನೇಟ ನಮ ಮಾತ ಆಳರಸುಲೆನ ಪ್ರಜೆಕುಲಾದಿತ್ತೆ. ಕಂಡದ ಬೆನ್ನಿದಕುಲು ನಮ, ಕೊಡಗು, ತುಳುನಾಡ್ ಜನೊಕುಲೆಗ್ ಬ್ರಿಟಿಷರೆಡ್ಲಾದ್ ಬಾರಿ ತೊಂದರೆ ಆವೊಂದುಂಡು. ಉಪ್ಪುಡ್ಡು ಬತ್ತಿನ ಪುಗೆರೆ ಮುಟ್ಟ ನಮ ಸುಂಕ ಕೊರ್ದು ದೆತೊನೊಡು. “ಉಪ್ಪಿಗಿಂತ ದುಜಿ ಇಲ್ಲ. ತಾಯಿಗಿಂತ ಬಂಧುವಿಲ್ಲ” ಪನ್ನಿ ಒಂಜಿಗಾದ ಉಂಡು. ಉನ್ನು ಇಜ್ಜಂಡಲಾ ಬದ್ಲೊಲಿ ಆಂಡ ಉಪ್ಪುದಾಂತೆ ಬದ್ಲೈರೆ ಬಂಜ.

ಉಪ್ಪುಗ್ಲಾ ಸುಂಕ ಕೊರೊಡಾಂಡ ನಮ ಬದ್ಧನೆ ಅಂಡಲಾ ಎಂಚ. ನಮ ಬುಳೆಪಯಿ ಅರಿಬಾರ್ಗ್ ಬಿಲೆ ಇಜ್ಜಿ. ಮಾರೊಡಾಂಡಲಾ ಸುಂಕೊ. ತೀವ್ ಕೊರ್ಪುನೆನ್ ಮೂಜಿಪಾಲ್ ಎಚ್ಚದ್ ದುಡ್ಡುದ ರೂಪೊಡು ಕೊರೊಡು ಪಂಡರ್. ಸುಂಕೊ ವಸೂಲಿ ಮಲ್ಪುನೆ ಅತ್ತಂದೆ ಜನೊಕುಲೆಗ್ ಬೋಡಿತ್ತಿ ಸೌಕರ್ಯ ಮಲ್ತ್ ಕೊರ್ಪುಜೆರ್. ಹಳ್ಳಿಗ್ ಪೋಯರೆ ಮಾರ್ಗ ಇಜ್ಜಿ. ತೋಡುಗು ಸಂಕ ಇಜ್ಜಿ. ಜೋಕುಲೆಗ್ ಸಾಲೆ ಇಜ್ಜಿ. ರೋಗಿಲೆಗ್ ಆಸ್ಪತ್ರೆ ಇಜ್ಜಿ. ದುಂಬು ನಮ ರಾಜೆರೆನ ಆಡಳಿತೆಡಾಂಡಲಾ ನೆಡ್ಡ್ ಎಚ್ಚ ಸುಕೊಟಿತ್ತ. ಇತ್ತೆ ಸಾಲಗಾರರಾವೊಂದೇ ಪೋವುಂದುಲ್ಲ. ನೆಕ್ ನಮ ದಾನೆ ಪರಿಹಾರ ನಾಡೊಲಿ ಪನ್ನಿ ವಿಷಯ ಚರ್ಚೆ ಮಲ್ಪುರೆಗಾದೇ ನಿಕ್ಲೆನ್ ಪೂರ ಈಡೆಲೆತ್ತೆದ. ನಮ ಮಾರ್ತಲ್ ಒಟ್ಟಾಂಡ ನೆಕ್ ದಾನೆ ಆಂಡಲಾ ಸಾದಿನಾಡೊಲಿ. ಉಂದು ಒರೊರೊಡ್ ಆಪಿ ಬೇಲೆ ಅತ್ತೆ. ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆನ್ ನಮ್ಮೂರುಡ್ಡು ಬೆರಿ ಪತ್ತೊಡಾಂಡ ನಮ ಮಾರ್ತಲ್ ಒಟ್ಟಾವೊಡು. ನೆಕ್ ನಿಕ್ಲೆ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ತೆರಿಪಾವೊಡು “ಪಂಡ್ ರಾಮಗೌಡೆ ಕುಲ್ಲಿಯೆ.

ಪಿರ ನಂಜಯ್ಯ ಲಕ್ಶ್ಮದುಂತುದು “ಇಡೀ ನಮ್ಮ ಭಾರತ ದೇಶೊ ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆನ ಕೈ ಸೇರ್ದಂಡ್. ನೆಡ್ಡ್ ಬುಡುಗಡೆ ಪಡೆಯರೆಗಾದ್ ದೇಸೊದ ನಾನಾ ಕಡೆಟ್ ಹೋರಾಟ ನಡತೊಂದುಂಡು. ಯಾನ್ ಬಡೆಕಾಯಿ ಭಾರತ ಪೂರ ತಿರ್ಗದ್ ತೂದು ಬತ್ತೆ. ಓಲುತೂಂಡಲ ಜನೊಕುಲೆಗ್ ಸುಕೊ ಇಜ್ಜಿ. ಆನೊಕುಲು ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆ ಎದ್ ಲಡಾಯಿ ಮಲ್ತೊಂದೇ ಉಲ್ಲೆರ್, ಈತ್ನೇಟ ನಮನ್ ಕೊಡಗ್ ಐಗೂರುದ ಅರಸುಲು ಆಳೊದಿತ್ತೆರ್. ಅಕೇರಿದರಾಜೆ ಚಿಕವೀರ ರಾಜೇಂದ್ರ ಒಡೆಯರೆನ್ ಮೋಸೊಡು ಪಟ್ಟೊಡ್ಡು ಜಪ್ಪದ್ ಕೊಡಗ್ಡ್ಡ್ ಗಡಿಪಾರ್ ಮಲ್ತ್ ಬುಡ್ಯೆರ್. ಪಾಪ ರಾಜೆರಾದ್ ಮೆರೆವೊಂದು ಪೊಡಾಯಿನ ಆರ್ ಒಂಜಿ ಪೊರ್ತುಡ ನುಪ್ಪುಗು ಗತಿದಾಂತೆ ಬುಡೆದಿ ಜೊಕ್ಕಿನೊಟ್ಟಿಗೆ ನರಳೊಂದುಲ್ಲೆರ್, ನಮ್ಮ ಅಮರ ಸುಳ್ಳೊ ಐಗೂರು ಸಂಸ್ಥಾನೊಗು ಸೇರ್ದಿತ್ತೆಂಡ್. ಆ ಪರ್ದೇಸಿ ಪರಂಗಿ ಜನೊಕುಲು ಐಗೂರುಗು ಮುತ್ತಿಗೆ ಪಾಡ್ಯೆರ್. ಐಗೂರುದ ಅರಸು ವೆಂಕಟಾದ್ರಿನ್ ಮೋಸೊಡು ಗೆಂದ್ಯೆರ್. ಆತೇ ಅತ್ತೆ ಆ ಬೇರ್ವಸಿಲು ಆರೆನ್ ಗಲ್ಲೊಗು ಪಾಡ್ಡ್ ಕೆರ್ರೆರ್. ಆರೆನ ಕುಟುಮಾನೇ ನಾಶ ಮಲ್ತೆರ್. ಐಗೂರು ಸಂಸ್ಥಾನೊನು ವಶ ಮಲ್ತೊಂಡೆರ್. ಕಣ್ಣಾಡ್ ನೆತ್ತೆರ್ದಾಂತಿನ ಬ್ರಿಟಿಷೆರ್ ರಾಜವಂಶೊದ ಒಪ್ಪೊಂಜಿ ಜೂವೊಲಾ ಬದ್ಡೆರ್ ಒರ್ರೆ ಬಲ್ಲಿಂದ್ ನಾಡನಾಡ್ಡ್ ಕೆರ್ಪವೊಂದುಲ್ಲೆರ್, ಅಪರಂಪಾರ ಸ್ವಾಮಿನ್ ಗಲ್ಲೊಗು ಪಾಡ್ಯೆರ್. ನನ ಒರಿನಾರ್ ಒರಿಪಂಡ ಹಾಲೇರಿ ವಂಶೊದ ಕೊಡಿ ಅಪ್ಪಾಜಿ ಅರಸುಲೆನ ರಡ್ಡೆನೇ ಮಗ ನಂಜುಂಡರಸುಲು. ಆರ್ ಕಲ್ಯಾಣಸ್ವಾಮಿಂದ ವೇಸೊ ಬದಲ್ತೊಂದು ಅಪರಂಪಾರ ಸ್ವಾಮಿನೊಟ್ಟಿಗೆ ಇತ್ತೆರ್. ಅಪರಂಪಾರ ಸ್ವಾಮಿನ್ ಗಲ್ಲೊಗು ಪಾಡಿ ಬೊಕ್ಕ ಮೇರ್ಲಾ ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆ ಕೈಕ್ ತಿಕ್ಕೆರ್. ಮೇರೆನ್ ಮೈಸೂರುದ ಕರ್ಪಿಲ್ ಡ್ ಪಾಡ್ಡಿತ್ತೆರ್. ಮೇರ್ ಅಲ್ಲಡ್ಡ್ ಮೆಲ್ಲ ತಪ್ಪಯೆರ್, ಜೈಲ್ಡ್ಡ್ ತಪ್ಪಯಿನ ಆರೆನ್ ಎಂಕುಲು ಮಾತ ಸೇರ್ದ್

ಗುಟ್ಟುಡು ಈಡೆಲೆತೊನು ಬತ್ತದೊ. ಆರೆಗ್ ಪೂ ಮಲೆಟೊಂಜಿ ಆಶ್ರಮ ಕಟ್ಟದ್ ಕೊರ್ತ, ಇತ್ತ ಕಲ್ಯಾಣ ಸ್ವಾಮಿ ಈಡೆಗ್ ಬರೈರೆಗುಲ್ಲೆರ್. ಆರೆನ್ ದುಂಬು ದೀವೊಂದು ನಮ ದುಂಬು ದಾನೆ ಮಲ್ತೊಡು, ಎಂಚ ಪೋವೊಡು ಪನ್ನಿ ವಿಚಾರೊನು ಚರ್ಚೆ ಮಲ್ಪುಗೊ” ಪಂಡ್ಡ್ ಕುಲ್ಲಿಯೆ. ಎದ್ಡ್ಡ್ಡ್ ಕುದುರೆಡ್ ಕುಲೊಂದು ಬರ್ಪಿ ಕಲ್ಯಾಣ ಸ್ವಾಮಿ ತೋಜುವೆರ್. ಆತಾನಗ ರಾಮಗೌಡ” ನಮ ಮಾತ ಆರೆನ್ ಮೋಕೆಡ್ ಎದುಕೊನುಗ” ಪಂಡ್ಡ್ ದುಂಬು ಪೋಪೆ. ಆಯನೊಟ್ಟಿಗೆ ಹುಲಿಕುದ ನಂಜಯ್ಯ ಬೊಕ್ಕ ಕುಂಚಡ್ಕ ತಿಮ್ಮಣ್ಣಲಾ ದುಂಬು ಪೋಪೆರ್.

ದೊಂಪ ದೆದ್ ಬತ್ತಿ ಕಲ್ಯಾಣ ಸ್ವಾಮಿ ಕುದ್ಡೆಡ್ಡ್ ತಿರ್ತ್ ಜತ್ತೆರ್. ಕೂಜುಗೊಡು ಪಟ್ಟೇರ್, ರಾಮಗೌಡ, ನಂಜಯ್ಯ ಮಾತೆರ್ ಆರೆನ ಕೈಪತ್ತದ್ ಮೋಕೆಡ್ ಎದ್ಕೊಂಡೆರ್. ಆತಾನಗ ಸೇರಿ ಜನೊಕುಲು “ಕಲ್ಯಾಣಸ್ವಾಮಿಗ್ ಜಯ ಆವಡ್” ಪಂಡ್ಡ್ ಅಂಬಲೆತ್ತೆರ್. ವಾಲಗೊದಕುಲು ಕೊಂಬುವಾಲಗ ಉರಿತೆರ್. ಮುತ್ತೈಸಿ ಪೊಂಜೊವು ಬತ್ತದ್ ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ ಕಾರ್ಗ್ ನೀರ್ ಕೊರ್ಪು ಆರತಿ ಮಲ್ತದ್ ಕುಂಕುಮೊದ ಬೊಟ್ಟು ಪಾಡ್ಯೆರ್. ಪಟ್ಟೇರ್ ಕೈಟ್ ಪತ್ತದ್ ಸಬೆಕ್ ಲೆತೊನು ಪೋದು ಕುಲ್ಲಯೆರ್. ಮಾತ ಜನೊಕುಲೆಗ್ಲ ಕಲ್ಯಾಣ ಸ್ವಾಮಿ ಅರಸುಲೆನ್ ತೂದು ಬಾರಿ ಸಂತೋಸಾಂಡ್. ಜಯಘೋಷ ಮುಗಲ್ ಮುಟ್ಟೆಂಡ್. ರಾಜನ ದುಸ್ತೈತ ಆದ್ ತರೆಟ್ ಕಿರೀಟ ದೀದ್ ಪುಗಲ್ಡ್ಡ್ ಶಾಲ್ ಜಪ್ಪಾಡ್ ಬತ್ತಿ ಅರಸು ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪೆ ರಾಜಗಾಂಭಿಯೊಡು ಬತ್ತದ್ ಕುರ್ಸುಡು ಕುಲ್ಲೆರ್. ಮಾತೆರ್ ಚಪ್ಪರೊದುಲಯಿ ಸೇರೈರ್, ಅಕುಲಕುಲೆ ಜಾಗೆಡ್ ಪೋದು ಕುಲ್ಲಯೆರ್. ಕುಡ ಒರ ಮಾತೆರ್ ಮಹಾರಾಜ ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪಗ್ ಜೈ ಪಾಡ್ಯೆರ್.

ಕೂಜುಗೋಡು ಅಪ್ಪಯ್ಯೆ ಲಕ್ಕದುಂತುದು “ನಮ ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆನ ವಿರುದ್ಧ ಹೋರಾಟೊಗು ಜತ್ತುದೊ ನಮ್ಮ ಮುತಾಲಿಗೆರಾದ್ ಕೊಡಗ್ ಅರಸು ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪೆರುಲ್ಲೆರ್. ಸುರುಕು ನಮ ಕೊಡಗ್ನ್ ಮುತ್ತಿಗೆ ಪಾಡ್ ವಶ ಮಲ್ತೊನುಡಿತ್ತೆಂಡ್. ಆಂಡ ಅವು ಸುಲಬೊದ ಕೆಲಸ ಅತ್ತೆ. ಕೊಡಗ್ಡ್ ಇಡೀಕ ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆನ ಸೇನೆ ಉಂಡು. ಆತೇ ಅತ್ತೆ ಅಲ್ಲ ನಂಕ್ ಬೆರಿಸಾಯೊ ಕೊರ್ಪಿ ಜನೊಕುಲೆನ ಸಂಕೆಲಾ ಕಮ್ಮಿ. ಅಂಚಾದ್ ಇಂಚಿ ಕುಡಲದ ಕಡೆಕ್ ಪಿದಾಡ್. ತುಳುನಾಡ್ ಮಾತ ಜನೊಕುಲುಲಾ ಬೆರಿಸಾಯೊ ಕೊರ್ಪೊಂದ್ ಪನ್ನೆರ್. ಕುಡಲದ ಜನೊ ನಮನ್ ಕಾತೊಂದುಲ್ಲೆರ್. ಕುಡಲದಂಚಿ ನಮ್ಮ ದಂಡಯಾತ್ರೈ ಸಾಗೊಡು. ನಂಕ್ ನಂದಾವರದ ಅರಸುಲು, ಇಟ್ಟೇಲ್ದ ಡೊಂಬ ಹೆಗ್ಗೆ, ಕುಂಬಳೆದ ರಾಮಂತರಸೆರ್, ಕುಡುಮದ ಹೆಗ್ಗಡ್, ಮಾತಜನ ಬೆರಿಸಾಯೊ ಕೊರ್ಪೆರೆ ತಯಾರಾದುಲ್ಲೆರ್. ಉಂದು ಬಜೀ ಗೌಡ ಸಮಾಚೊದ ದಂಗೆ ಅತ್ತೆ. ಈ ಹೋರಾಟೊಡು ತುಳುನಾಡ್ ಬಂಟೆರ್, ಬಿರ್ವೆರ್, ಮರಕಲೆರ್, ಬ್ಯಾರ್ಲು, ಬ್ರಾಣೆರ್ ಮಾತ ಜಾತಿದಕುಲುಲಾ ಪಾಲ್ ಪಡೆವೊಡುಂದು ಕೇಂಡೊನ್ವ. ಉಂದು ಬೆನ್ನಿದ ಜನೊಕುಲೆನ ಹೋರಾಟ.

ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಗಾಧ್ ಹೋರಾಟ” ಪಂಡ್ಲ ಉಂತಯೆರ್.

ಅಯಿಡ್ಲ ಬೊಕ್ಕ ರಾಮಗೌಡೆ ಲಕ್ಕದುಂತುದು ನಮ್ಮ ಹೋರಾಟ ಸುರು ಮಲ್ಪೆರೆ ಬರ್ಪಿ ಎಪ್ಪಿಲ್ ತಿಂಗೊಳ್ಲ 5ನೇ ದಿನೊ ಯುಗಾದಿ ಎಡ್ಲೆಂದ್ ಎನ್ನ ಆಲೋಚನೆ. ನಮ್ಮ ದಂಡಯಾತ್ರೆ ಸಂಪಾಜೆ ಗಡಿಡ್ಲ ಸುರು ಆವೊಡು. ಜವ್ವನೆರ್ ಪೂರ ಕತ್ತಿ, ಬೆಡಿ, ದೊಣ್ಣೆ ಇಂಚ ಒಂಜೊಂಜಿ ಹತ್ಯಾರ್ ಕೈಟ್ ಪತೊಂದು ಬರೊಡು. ಒಂಜೊಂಜಿ ಗ್ರಾಮಡ್ಲ ಎತೇತ್ ಜನ ಬರ್ಪುನೆಂದ್ ನಿಗಂಟಾವೊಡು. ಐನ್‌ಮನೆ ತಕ್ಕು ನೆತ್ತ ಜವಾಬ್ದಾರಿ ವಹಿಸವೊನೊಡು ‘ಪಂಡೆ. ಅಲ್ಪ ಸೇರ್ದಿತ್ತಿ ಜವ್ವನೆರ್ ಗುಂಪು ಸೇರ್ದ್ಲ ಎತೇತ್ ಜನ ಹೋರಾಟೊಡು ಪಾಲ್ ಪಡೆಪುನೆ, ಬೊಕ್ಕ ಎಂಚೆಂಚಿನ ಹತ್ಯಾರ್‌ಲೆನ್ ಪತೊನು ಬರ್ಪುನೆಂದ್ ಚರ್ಚೆ ಮಲ್ತೆರ್. ಮಾತೆರೆಗ್ಲಾ ಉಮೇದ್. ದಿನೊ ಏಪ ಬತ್ತಿಜೆಂದ್ ಏವುರ. ಆಟೊಡಿತ್ತಿ ಕತ್ತಿ, ತಲವಾರ್, ಬಾಳ್‌ಕತ್ತಿ, ದೊಣ್ಣೆ ಪೂರಾ ತಿರ್ತ್ ದೆಪ್ಪರೆ ಅಮಸರೊ. ಅಂಬೆರ್ಪು-ಅಂಗಲಾಪು, ಬೇಗ ಬೇಗ ಉನಸ್ ಮುಗಿತೊಂದು ಅಕುಲಕುಲೆ ಇಲ್ಲಡೆ ಬಲಿತೆರ್, ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟೊದ ಸುರುತ ಸಬೆನಡತಿ ಈ ಕಂಡೊಗು ಮದ್ದೆಗದ್ದೆಂದ್ ಪುದರಾಂಡ್. ಇತ್ತೆ ಅಲ್ಪೊಂಜಿ ಇಲ್ಲೆ ಲಕ್ಕದುಂತುದುಂಡು. ಇತ್ತೆಲಾ ಆ ಇಲ್ಲೆಗ್ ಮದ್ದೆ ಗದ್ದೆಂದೆ ಪುದರ್.

ರಾಮಪ್ಪಯ್ಯನ ಕೊಲೆ:

“ಅಂಡೆದ ಬಾಯಿ ನಾಂಡಲಾ ಮುಚ್ಚೊಲಿಗೆ ದೊಂಡೆದ ಬಾಯಿ ಮುಚ್ಚರೆ ಸಾಧ್ಯ ಇಜ್ಜೆಂದ್” ಒಂಜಿಗಾದೆ ಉಂಡು. ಅಂಚನೆ ಆಂಡ್. ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪೆ ಸುಳ್ಳೊಗು ಬತ್ತಿ ಸುದ್ದಿ, ದಂಡಯಾತ್ರೆಗ್ ಪೋಪಿ ಸುದ್ದಿ ಪೂರನಾಲ್ ದಿಕ್ಕಡ್ ಪಸರ್‌ಂಡ್. ಅಮರ ಸುಳ್ಳೊದ ಅಮಲ್ದಾರೆ ಅಟ್ಟಿರು ರಾಮಪ್ಪಯ್ಯ, ಆಯೆ ಕೊಡಗ್‌ದ ದಿವಾನೆ ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣಯ್ಯನಮೆಗಿ, ಈ ಕಾರಣೊಡ್ಲಾವರ ಅಯಗ್ ಬಾರಿ ಹಾಂಕಾರ. ಆಯೆ ಬಡವೆರೆನ ಬಗೆಟ್ ದಾಲ ಕನಿಕರ ಇಜ್ಜಂದಿ ಮಹಾಕ್ಕೂರಿ. ಏತೊಜನೊತ ಭೂಮಿನ್ ಮೂಜಿ ಮುಕ್ಕಾಲ್ ಕೊರ್ಪು ಕ್ರಯ ಚೀಟ್ ಮಲ್ಪವೊಂದೆ. ಸರಕಾರಿ ಜಮೀನ್ ಪೂರ ಆಯನವುಂದೆ ಎನ್ನೊಂದೆ. ಎದ್ರಂತು ನಕ್ಷೆನ್ ಏತೊ ಜನೊನು ಕೆರ್ಪಾದೆ. ಚೆಂಬು, ಪೆರಾಚೆಡ್ ಪೂರ ಆಯನನೇ ಕಾರ್ಬಾರ್, ಆಯನ್ ಅಟ್ಟಿಲ್ಲರ್ದ ದೊರೆಂದೆ ಪನ್ನೆದೆರ್, ಆಯೆ ಬ್ರಾಣೆಂದ್ ಆಯನ ಸುದ್ದಿಗ್ ಪೋಪೆದ್‌ಚೆರ್. ಅವು ಆಯಗ್ ಬಾರಿ ಸಸಾರ ಆದ್ ಪೋದಿತ್ತೆಂಡ್. ಬ್ರಿಟಿಷೆರ್ ಆಯನ್ ಬಾರಿ ಎಡ್ಲೆಡ್ ತೊಪೆದೆರ್. ಅಂಚಾದ್ ಆಯನ ದೌಲತ್ತ್ ಬೊಕ್ಕಲಾ ಎಚ್ಚಾದಿತ್ತೆಂಡ್.

ಅಟ್ಟಿರು ರಾಮಪ್ಪಯ್ಯಗ್ ಕೆದಂಬಾಡಿ ರಾಮಗೌಡನ ಇಲ್ಲಾಲ್ ದಂಗೆದ ಬಗೆಟ್ ನಡತಿ ಚರ್ಚೆದ ಸಂಗತಿ ಗೊತ್ತಾಂಡ್. ಈ ದಂಗೆನ್ ಎಂಚಾಂಡಲಾ ಬಂಗ ಮಲ್ಪೊಡುಂದು ಆಯೆ ಆಲೋಚನೆ ಮಲ್ತೆ. ದಂಗೆ ಲಕ್ಕನೆಗ್ ದುಂಬೇ ಕುಡ್ಲಗ್ ಪೋದು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಕಲೆಕ್ಟೆಗ್ ತೆರಿಪುಪುನವೇ ಎಡ್ಲೆಂದ್ ಆಯಗ್ ತೋಜಿಂಡ್. ಅಂಚ ಆಯೆ ಕುಡ್ಲಗ್ ಪಿದಾಡ್ಯೆ. ಸೀದಾ ಸಾದಿಡೆ ಪೋವಂದೆ ಕಳ್ಳ ಸಾದಿ ಪತ್ಯೆ. ಆಯನ

ಚಾಕ್ರಿದಕ್ಷೆಡ್ಡ್ ಈ ಸುದ್ದಿ ಜನೊಕುಲೆಗ್ ಗೊತ್ತಾಂಡ್. ಜನ ಸೇರೈರ್. ಆಯೆ ಪೋಪಿ ಸಾದಿಡ್ ಒಂತೆಜನ ಕಾತ್ ಕುಲೈರ್. ಆಯೆ ಕಾಂತ ಮಂಗಲೊಗೆತ್ತನಗ ಪಿರವುಡ್ಡು ಪೋದು ಆಯಗ್ ಬೀಸತ್ತಿ ಪಾಡೈರ್. ಕುತ್ತು ಕುತ್ತುದು ಕೆರೈರ್. ಆಯನ ಇಲ್ಲಡೆ ಬತ್ತದ್ ಆಯನ ಇಲ್ಲ ಲೂಟೈರ್. ಆಯನ ಇಲ್ಲಾಲ್ ಅಡವು ದೀತಿನ ಬಂಗಾರ್ ಪದ್ವೊಯಿನ್ ಪೂರ ಅಕುಲಕುಲೆಗ್ ಲೆತ್ತ ಕೊರೈರ್. ಆಯೆ ಬಲತ್ತಾರೊಡು ಮಲ್ತೊನ್ನ ಕಂಡ, ತೋಟೊನು ನಿಜವಾಯಿನ ಹಕ್ಕಾದಕ್ಕೆಗೇ ಸಾಗೊಳಿಗ್ ಬುಡೈರ್, ಅರಿ ಬಾರ್ ಬಡವರೆಗ್ ಪಟ್ಟೈರ್. ರಾಮಪ್ಪಯ್ಯನ್ ಕೆರ್ನ ಸುದ್ದಿ ಮಲ್ಲ ಗುಲ್ಲು ಆಂಡ್. ದಂಗೆ ಪಂಡ ಇಂಚನೆನೊಂದು ಜನೊಕುಲೆಗ್ ಪೋಡಿಗ್ ಕುಲ್ಲುಂಡು. ಈ ಕೊಲೆನ್ ದಂಗದಕ್ಕೇ ಮಲ್ತಿನೆ. ರಾಮಗೌಡೆನೇ ಮಲ್ಪಯಿನೆಂದ್ಲಾ ಪ್ರಚಾರ ಆಂಡ್. ದಂಡ್ ಪಿದಾಡೈರೆ ನನಲಾ ಒಂಜಿವಾರೊ ಬಾಕಿ ಇತ್ತಾಂಡ್. ಈ ಕೊಲೆ ನಡತಿ ಸುದ್ದಿ ಕುಡ್ಲದ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಕಲೆಕ್ಟಿಗ್ ಮುಟ್ಟುಂಡ ಆಯೆ ಸೈನ್ಯದತೊಂದೇ ಸುಳ್ಳೊಗು ಬರ್ಪೆ ಆಯಿಡ್ ಬೊಕ್ಕ ಹೋರಾಟ ನಡಪವುನ ಬಂಜ. ಒಟ್ಟು ಮುತಾಲಿಗೆರೆಗ್ ಪೂರ ತಳಮಳ ಆಂಡ್. ಕುಡ ಮಾತೆರ್ಲ ಒರ ಒಟ್ಟು ಸೇರೈರ್. ಕೂಡ್ಲೆ ದಂಡ್ ಪಿದಾಡುನನೇ ಎಡ್ಲೆಂದ್ ಮಾತೆರ್ಲ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಕೊರೈರ್.

ಕ್ರಿ.ಶ 1837 ಮಾರ್ಚ್ 29 ನಾನಿ ದಂಡ್ ಪಿದಾಡುನೇಂದ್ ನಿಗಂಟಾಂಡ್, ಸಂಪಾಜೆ, ಪೆರಾಜೆಡ್ ಜನ ಒಟ್ಟು ಸೇರೈರ್. ದಂಡಯಾತ್ರ ಪಿದಾಡ್ಂಡ್. ಅರಸುನ ದುಸ್ತೈತೊಡಿತ್ತಿ ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪೆ ಕತ್ತಿ ಪತ್ತದ್ ಕುದ್ದೆಡ್ ಕುಲ್ಲದಿತ್ತೆ. ಆಯನ ದುಂಬುಡು ದಂಡನಾಯಕನ ದುಸ್ತುಡು ಕೆದಂಬಾಡಿ ರಾಮಗೌಡೆ, ಪ್ರಧಾನಿನ ದುಸ್ತುಡು ಹುಲಿಕುಂದ ನಂಜಯ್ಯ ಕುದುರೆಡ್ ಕುಲ್ದಿತ್ತೆರ್, ಎಡತ್ತ - ಬಲತ್ತಡ್ ಬಿರು -ಪಗರಿ ವಿದ್ಯೆಡ್ ಬಿಸೆರಾಯಿನ ಚೆಟ್ಟಿಕುಡಿಯೆ - ಕರ್ತುಕುಡಿಯೆ. ಅಕುಲೆನ ಪಿರಾವುಡು ನೂದು ಇರ್ನೂದು ಜನ ಕತ್ತಿ, ಬೆಡಿ ದೊಣ್ಣೆ ಪತ್ತಿ ಜವ್ವನರ್. “ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪ ಮಹಾರಾಜಗ್ ಜಯ ಆವಡ್” ಅಮರ ಸುಳ್ಳೊದ ಕ್ರಾಂತಿಗ್ ಜಯ ಆವಡ್” ಜೈಕಾರ ಪಾಡೊಂದು ದಂಡಯಾತ್ರ ಪಿದಾಡ್ಂಡ್, ದಂಡ್ ಪೋವೊಂದಿತ್ತಿಲೆಕ ಮಾರ್ಗೊದ ರಡ್ಡ್ ಕಡೆಡ್ಲಾಲಾ ಊರ್ದ ಜನ ಆಂಜೊವು. ಪೊಂಜೊವು ಬತ್ತ ಸೇರ್ದ ಉಂತುದು ತುವೊಂದಿತ್ತೆರ್. ದಂಡ್‌ದಕುಲು ಸುಳ್ಳೊದ ಸುತ್ತಮುತ್ತದ ಮಾತ ಸಿರಿವಂತೆರ್ ಗುತ್ತು ಬೂಡು ಪಟ್ಟೇರ್ ಸೇನೆರ್ ಐನ್‌ಮನೆತಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲಡೆ ಇಲ್ಲಡೆ ಪೋಯೆರ್. ಎಂಕ್ಲ ಇಂಗ್ಲೀಷೆರೆನ್ ಭಾರತೊಡ್ಲಿ ಗಿಡಪೈರೆ ಪಿದಾಡೊ, ಎಡ್ಲೆ ಮದಿಪು ಕೊರ್ಲೆಂದ್ ಕೇಂಡೊಂಡರ್. ಇಲ್ಲಾಲ್ಕುಲು ಅಕುಲೆಡೆ ಇತ್ತಿಕಾಸ್, ಬಂಗಾರ್ ದಂಡ್ ದಕ್ಕೆಗ್ ಕೊರ್ದು ಗೆಲ್ ಬಲೆಂದ್ ಎಡ್ಲೆಪುದ ಮದಿಪು ಕೊರೈರ್. ಉಳುವಾರುದ ಇಲ್ಲಡೆ ಪೋನಗ ಅಲ್ಪ ಪೊಂಜೊವೇ ಇತ್ತಿನಿಗ. ಒಂಜೇ ಇಲ್ಲಾಲ್ ಪದ್ವಾಜಿ ತೊಟ್ಟಿಲ್ಲಾಲಾ ಪೊಂಜೆವು ಬಾಲೆಲೆನ್ ಒಚ್ಚೊಂದಿತ್ತೆರ್‌ಗೆ. ನೆನ್ ತೂಯಿನ ರಾಮಗೌಡ್ ಈ ಇಲ್ಲಾಲ್ ಬಾಲೆಲೆನ್ ಜೆಪ್ಪವೊಂದುಲ್ಲೆರ್. ನಮ ದಾಲ ಕೇನುನ ಬೊಡ್ಲಿ ಅಕುಲೆ ಎಡ್ಲೆಮದಿಪು ತಿಕ್ಕಂಡ ಯಾವು”. ಪಂಡೆಗೆ ನೆರೆಣೆಗೆ

ಸುಳ್ಳು ಪೂರ ತಿರ್ಗೊಂದು ಪೋನಗ ಜನೊಕುಲು ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ್ ಪೂತಮಾಲೆ ದಕ್ಕೊಂದಿತ್ತೆರ್. ದಂಡ್ ಸುಳ್ಳು ಕಡತಂಡ್, ಸುಳ್ಳೊದ ಜನೊಕುಲೆಗ್ ಸಂಗತಿ ಮಾತ ತೆರಿದಿತ್ತಿನೆಡ್ಲಾವರ ಏರ್ಲ ದಂಡ್ ಬಗೆಟ್ ದಾಲ ಪನ್ನರೆ ಪೋಯಿಜೆರ್.

ಬೆಳ್ಳಾರೆಡ್ ದರ್ಬಾರ್:

ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ ದಂಡ್ ಬೆಳ್ಳಾರೆ (ಬುಳೇರಿ) ದಂಚಿ ಪಿದಾಡಂಡ್. ಅಪಗ ಅಮರ ಸುಳ್ಳೊದ ಖಜಾನೆ ಇತ್ತಿನೆ ಬೆಳ್ಳಾರೆಡ್. ಬೆಳ್ಳಾರೆಡ್ ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆನ ಒಂಜಿ ಬಂಗ್ಲೆ ಇತ್ತಂಡ್. ಆ ಬಂಗ್ಲೆದ ಸುತ್ತಕೋಟಿ, ಕೋಟೆದ ಸುತ್ತ ಕಂದಕ ಇತ್ತಂಡ್. ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ ಸೇನೆ ಬೆಳ್ಳಾರೆ ಗೆತ್ತಂಡ್. ಕಂದಕ ಕಡತ್ ದ್ ಕೋಟೆದ ಬಾಕಿಲ್ ಪೊಲಿತ್ತಾದ್ ಬಂಗ್ಲೆಗ್ ಬತ್ತೆರ್. ಬಂಗ್ಲೆದ ಬೀಗ ಪೊಲಿತ್ ದೆತ್ತೆರ್. ಉಲಯಿ ಪೊಗ್ಯೆರ್. ಖಜಾನೆದ ಬೀಗ ದರ್ತೆರ್. ದುಡ್ಡುನು ಗೋಣಿಗ್ ದೊರಿತ್ತಾದ್ ವಶಮಲ್ಪೊಂಡೆರ್. ಮಾರ್ಚ್ ತಿಂಗೊಳ್ 30 ನಾನಿ ಬಂಗ್ಲೆಡ್ ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ ಸುರುತ ದರ್ಬಾರ್ ನಡತಂಡ್, ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ ದಂಡ್ ಬರ್ಪುಂಡು ಪನ್ನಿ ಸುದ್ದಿ ಕೇಂಡ್ ದೇ ಬಂಗ್ಲೆಡಿತ್ತಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಅಧಿಕಾರಿಲು ಅಲ್ಪಡ್ ಪನಂದೆ ಪದ್ರಾಡ್ ಪಾಡ್ ದಿತ್ತೆರ್. ಅಂಚಿ ಕೋಟೆವಶ ಮಲ್ಪೊನ್ನರೆ ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ ಕಡೆತಕ್ಕೆಗ್ ದಾಲ ಬಂಜನೇ ಆಯಿಜೆ.

ಆತ್ ಪೊರ್ತುಗು ಅಡೆಗ್ ಕೂಜುಗೋಡು ಕಟ್ಟಿಮನೆ ಅಪ್ಪಯನ ಮುತಾಲಿಗೆಡ್ ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ - ಪಂಜದ ಕಡೆಡ್ ನೂದಿನೂದು ಜನ ಬತ್ತ ಸೇರೈರ್. ನೆನ್ನ ತೂದು ಊರ್ದ ಜನೊಕುಲುಲಾ ದೂರೊದೂರೊಡು ಬತ್ತದುಂತ್ಯೆರ್. ಬೊಕ್ಕ ಕೈತೆಡೆ ಸೇರೈರ್. ಪನ್ನೆ ಬೂಡುದ ಬಲ್ಲಾಳೆರ್ ಪಂಜದ ಬಳ್ಳಾಲೆರ್ ಆಯಿವರ್ನಾಡ್ ದ ಮುಂದಾಳ್ಲು ಮಾತ ಸಬೆಟ್ ಬತ್ತ ಕುಲೈರ್. ಬಂಗ್ಲೆದ ಜಾಲ್ ಬಜೀ ಎಲ್ಪವು. ಅಂಚಾದ್ ಜನೊಕುಲು ಪೂರ ತಿರ್ತ ಮೈದಾನ್ ಗ್ ಜತ್ತೆರ್, ಅಲ್ಪ ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ ಸುರುತ ಓಲೆಗೊ ನಡತಂಡ್, ರಾಮಗೌಡೆ ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ ಓಲೆಗೊಂದೆ ಒಂಜಿ ಬಾರಿ ಪೋರ್ಲದ ಗದ್ದಿಗೆ ಮಲ್ಪದಿತ್ತೆ. ಆ ಗದ್ದಿಗೆದ ಪಿರವುಡೊಂಜಿ ಬೊಳ್ಳೊಡೆ ಇತ್ತಂಡ್. ಬೊಳ್ಳೊಡೆದ ಮಿತ್ತಡ್ ಬೊಳ್ಳಿದ ಅಂತರಂತರ ಸತ್ತಿಗೆ ಜಿಗಿಜಿಗಿ ಮೆಣ್ಣೊಂದಿತ್ತಂಡ್. ಬೊಳ್ಳೊಡೆದ ಸುತ್ತ ಬಂಗಾರ್ ಜರಿ ನೇಲೊಂದಿತ್ತಂಡ್. ಗದ್ದಿಗೆನ್ ದಂಡ್ ದಕುಲು ಬನ್ನಗನೇ ಪತೊಂದೆ ಬತ್ತದಿತ್ತೆರ್. ರಾಮಗೌಡೆ ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ ಕೈಟ್ ಪತ್ತಾದ್ ಗದ್ದಿಗೆಡ್ ಕುಲ್ಲಯೆ. ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪೆ ಗದ್ದಿಗೆನ್ ಪತ್ತ ಪುಡ್ಯಾಯೆ, ಸಬೆಕ್ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಲ್ತಾದ್ ಗದ್ದಿಗೆಡ್ ಕುಲೈ. ರಾಮಗೌಡೆ ನಂಜಯ್ಯೆ ಅಪ್ಪಯ್ಯೆ ಪಟ್ಟೇರ್ ಪನ್ನೆಗುತ್ತುದು ಬಲ್ಲಾಳೆರ್ ಎಡತ್ ಬಲತ್ ಸಾಲಾದ್ ಉಂತ್ಯೆರ್.

ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ ಕೆಕ್ಕಿಲ್ ಗ್ ಪೂತಮಾಲೆ ಪಾಡ್ ಅಪ್ಪಯ ಪಟ್ಟೆರ್ ರಡ್ಡ ಪಾತೆರ ಪಾತೆರೈರೆ ಸುರು ಮಲ್ತೆರ್. "ಇನಿ ಅಮರ ಸುಳ್ಳು ಸ್ವತಂತ್ರ ಆತಂಡ್. ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನಯೇ ನಮ್ಮ ಅರಸುಲು. ಆರ್ ಜನೊಕುಲೆಗ್ ಬೋಡಯಿಲೆಕ ನಡತೊನುವೆರ್ ಪನ್ನಿ ಧೈರ್ಯ ಎಂಕುಂಡು. ನನದುಂಬು ನಮ ಕುಡಲದಂಚಿ

ಪೋಯಿ. ಕುಡ್ಲ ಮುಟ್ಟ ನಮೊ ದಂಡಯಾತ್ರೆ ಮಲ್ತದ್ ಬ್ರಿಟಿಷರನ್ ಮುಲ್ತು ಬೆರಿಪತ್ತಂಡ ಇಡೀ ತುಳುನಾಡ್ ಆಡಳ್ಳನೇ ನಮ್ಮ ಕೈಕ್ ಸೇರುಂಡು. ನೆಕ್ ಪೂರ ನಿಕುಲೆ ಬೆರಿಸಾಯೊ ಬೋಡು. ದೇವರೆ ದಯೆ ಬೋಡು. ಜೈ ಕಲ್ಯಾಣಸ್ವಾಮಿ” ಪಂಡ್ಡ್ ಕುಲ್ಯೆರ್. ರಾಮಗೌಡಲಕ್ಕು ದುಂತುದು ಕಲ್ಯಾಣಸ್ವಾಮಿನ ಆಡಳಿತೆಡ್ ಸುಂಕ ಕೊರ್ಪಿ ಸಂಗತಿಯೇ ಇಜ್ಜಿ. ಗೇಣೆ ಅರಿಬಾರ್ಡ್ ಕೊರೊಲಿ. ದುಂಬುದಲೆಕ ಬುಳೆಯಿನ ಪೂರ ಗೇಣಿ ಕೊರ್ಯರೆಗತ್ತ್. ರಡ್ಡ್ ವರ್ಸೊ ಮುಟ್ಟ ಏರ್ಲಾ ಗೇಣಿ ಕೊರ್ಪುನನೇ ಅಗತ್ಯ ಇಜ್ಜಿ. ಆಯಿಡ್ಡ್ ಬೊಕ್ಕ ಆಲೋಚನೆ ಮಲ್ತದ್ ನಿಗಂಟ್ ಮಲ್ತುವ. ನಿಕ್ಷನ ಮಾತ ಬೆರಿಸಾಯೊಡು ಸುರುಕು ನಮ ಬ್ರಿಟಿಷರನ್ ಮುಲ್ತು ಬೆರಿಪತ್ತಗೊ. ದಂಡಯಾತ್ರೆದ ಉದ್ದೇಶೋನೇ ಉಂದು. ಜೈಕಲ್ಯಾಣಸ್ವಾಮಿ” ಪಂಡ್ಡ್ ಪಾತೆರ ಉಂತಯೆ.

ರಾಮಗೌಡ ಬುಳೇರಿದ ಸೇನವೆರ್ಕುಲೆನ್ ಲೆಪ್ಪಾಯೆ. ಅಕುಲೆನ್ ಕುಲ್ತದ ಓಲೆ ಬರೆಪಾಯೆ. “ಅಮರ ಸುಳ್ಯ ಮಾಗಣೆ ಕಲ್ಯಾಣಸ್ವಾಮಿನ ವಶ ಆತ್ಂಡ್. ನನ ದುಂಬುಗು ಈ ಮಾಗಣೆದಕ್ಷೇರ್ಲಾ ಬ್ರಿಟಿಷರೆಗ್ ಸುಂಕ. ತೀರ್ವ ಕೊರೊಡುಂದಿಜ್ಜಿ. ನನದುಂಬುಗು ಈ ಮಾಗಣೆದ ಮಣೆಗಾರ, ಸೇನವೆರ್, ಪಟ್ಟೇರ್ ಕಲ್ಯಾಣ ಸ್ವಾಮಿನ ಆದೇಶೊದಲೆಕ ನಡತೊನೊಡು. “ಇಂಚ ಒಕ್ಕಣೆ ಪಂಡ್ಡ್ ಓಲೆಲೆನ್ ಬರೆಪಾದ್ ಓಲೆಕಾರರೆನ್ ಲೆತ್ತದ್ ಚಿಂಬು, ಪೆರಾಚಿದ ಮಣೆಗಾರ, ಸೇನವ, ಪಟ್ಟೇರೆನಕ್ಷೆಗ್ ಕಡಪುಡ್ಡು ಕೊರ್ಯೆ. ಬೀರಣ್ಣ ಬಂಟನ್ ಲೆತ್ತದ್ ಈರ್ ನಮ್ಮ ದಂಡ್ಡದ ಒಂಜಿ ಪಡೆನ್ ಲೆತೊಂದು ಪಂಜ, ಕುಕ್ಕೆಮುಟ್ಟ ಪೋವೊಡು. ಅಲ್ಪಡ್ಡ್ ಕಡಮ (ಕಡಬ) ಉಬಾರ್ಡ್ ಬತ್ತದ್ ಮಾಣಿಡ್ ಎಂಕ್ಲೆನೊಟ್ಟುಗೆ ಸೇರೊನೊಡು. ಈರೆ ಕೈಟ್ ಕೊರ್ಪಿ ಓಲೆಲೆನ್ ಕುಕ್ಕೆ, ಕಡಮ, ಉಬಾರ್ಡ್ ಸೇನವ, ಪಟ್ಟೇರೆನ ಕೈಕ್ ಮುಟ್ಟವೊಡು. ಈ ಸೀಮೆದ ಜನೊಕ್ಷೆಗ್ ಪೂರ ಅಮರ ಸುಳ್ಯ ಮಾಗಣೆಡ್ ಕಲ್ಯಾಣಸ್ವಾಮಿನ ಆಡಳಿ ಬತ್ತಿನೆನ್ ತೆರಿಪಾವೊಡು. ಬ್ರಿಟಿಷರೆನ್ ಮುಲ್ತುಡ್ಡು ಗಿಡರ್ನ ಸಂಗತಿ ಮಾತೆರಗ್ಲಾ ಗೊತ್ತಾವೊಡು. ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಜ್ಯೊದ ಕರ್ಚಿಗ್ಂಡ್ ಜನೊಕುಲೆಡ ದುಡ್ಡು, ಬಂಗಾರ್ ಕೇಂಡ್ ಪಡೆವೊನೊಡು ಪಂಡ್ಡ್ ಆದೇಶ ಕೊರ್ಯೆ. ಬೀರಣ್ಣ ಬಂಟೆ ಬುಳೇರಿ ಪಂಜ, ಸುಬ್ರಮಣ್ಯೊದ ಜನೊಕುಲೆನ್ ಕೂಟೊಂದು ಕಲ್ಯಾಣಸ್ವಾಮಿನ ಅಪ್ಪಣೆ ಪಡೆದ್ ಕುದುರೆ ಮಿತ್ತೇರ್ಡ್ ಪಂಜದಂಚಿ ಪಿದಾಡ್ಡೆ.

ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ ದಂಡ್ ಬೆಳ್ಳಾರೆಡ್ಡ್ ಪುತ್ತೂರುದಂಚಿ ಪಿದಾಡ್ಂಡ್, ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಅಧಿಕಾರಿಲು ಬುಡ್ಡು ಪೋಯಿನ ಏಳೆಣ್ಣ ಕುದ್ಲೆಲು ದಂಡ್ಡೆಗ್ ತಿಕ್ಕ. ನೆಟ್ಟಾರ್ಡ ಮಲ್ಲ ಚೆಡವುಡೆ ಜಪ್ಪುನಗ ಒಂಜಿ ಮಲ್ಲ ಅಪಾಯೊ ಎದ್ರಾಂಡ್. ಬೆಳ್ಳಾರೆಡ್ಡಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಅಧಿಕಾರಿ ಒರಿ ದುಂಬೆನಾನಿ ನೆಟ್ಟಾರ್ಡ್ ಬತ್ತದ್ “ಎಲ್ಲೆ ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪ ಪನ್ನಿ ಒರಿ ಮಲ್ಲ ದರೋಡೆ ಕೋರೆ ನಿಕ್ಷೆ ಊರುಗು ಬರ್ಪೆ. ಆಯನೊಟ್ಟಿಗೆ ಪತ್ತಿರ್ವ ಜನ ಕುದುರೆ ಸವಾರೆಪ್ಪುವೆರ್. ಅಕುಲೆನೆಂಚಾಂಡಲಾ ನಿಕುಲು ನೆಟ್ಟಾರ್ ಮುಟ್ಟುನೆಗ್ ದುಂಬು ಕೆರ್ಡ್ ಬೂಡೊಡು” ಪಂಡೆ.

ಆಯನ ಪಾತೆರ ಕೇಂಡ್‌ದ ಹಳ್ಳಿದಕುಲು ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪೆ ದರೋಡೆ ಕೋರೆಂದ್ ಸತ್ಯ ನಂಬ್ಯೆರ್. ಒಂತೆ ಜನ ಸೇರ್ದ್ ತೋರೊ ತೋರೊದ ಬೆದ್ ಕಡ್ಡಾದ್ ನೂದಿರೊದು ಬೆದ್‌ದಂಡೆ ಮಲ್ತೆರ್. ನೆಟ್ಟಾರ್‌ದ ಜಪ್ಪುನ ಚೆಡವುಡೆ ಮಿತ್ತಡ್ಡ್ ತಿರ್ತ್ ಮುಟ್ಟ ಆಯಿನ್ ಮಾರ್ಗೊಡುಡಿಕ ರಾತ್ರಿದ ಪೂರ್ತುಗು ಕವುಂತು ಬುಡ್ಯೆರ್. ಕುದ್ರೆಡ್ ಕುಲೊಂದ್ ಚೆಡವುಡೆ ಮಿತ್ತಡ್ಡ್ ತಿರ್ತ್ ಜಪ್ಪುನಗ ಕುದ್ರೆಲೆ ಕಾರ್ ಮಾರ್ಗೊಡು ಕವುಂತಿ ಅಂಡೆದುಲಯಿ ಬೂರುಂಡು. ಕಾರ್‌ನಾಪ್ಯೆರೆ ತೀರಂದೆ ಕುದ್ರೆಲ್ ಕಂತ ಮುಟ್ಟಿ ಮಗುರುಬೊ. ಮಾರ್ಗೊಗು ಬೂರು ತರೆ ಪುಡಾದ್ ಸೈಪೋಂದ್ ಅಕುಲೆ ಆಲೋಚನೆ. ಕುದ್ರೆದೊಟ್ಟಿಗೆ ಜನೊಕುಲುಲಾ ಸೈವೆರ್‌ಂದ್ ಎನ್ನಿಯೆರ್.

ಅಂಡದಾನೆ ಆಂಡ್, ಬಿರುಪಗರಿ ಪತ್ತಿ ಚೆಟ್ಟಿ ಕುಡಿಯೆಲ, ಕರ್ತು ಕುಡಿಯೆಲ ಕುದ್ರೆ ಸವಾರೆಡ್ಡ್ ದುಂಬುಡೆ ನೆರಣಿಗಡ್ ಬೀಸ ನಡತೊಂದು ಬರ್ಪೆದೆರ್. ಅಕುಲೆ ಪಿರವುಡೆ ಕಾಲ್ಡೆ ಸುಮಾರ್ ನೂದ್ ಜನ ಕತ್ತಿ ದೊಣ್ಣೆ ಪತ್ತಿನಕ್ಲು. ಅಕುಲೆ ಪಿರವುಡೆ ಕುದ್ರೆ ಸವಾರೆರ್ ಇತ್ತೆರ್. ದುಂಬುಡೆ ಪೋಪಿಕಾಲ್ಡೆತಕುಲು ಬೆದ್ ದಂಡೆ ಕವುಂತನೆನ್ ತೂಯೆರ್. ಅಕುಲು ಆಯಿನ್ ತಪ್ಪದ್ ಮಾರ್ಗೊಡ್ಡು ತಿರ್ತ್ ಜೇರೊಡೆ ಸಾದಿ ಮಲ್ತೊಂದು ಜತ್ತ್‌ದ್ ಬತ್ತೆರ್. ಕುದುರೆ ಸವಾರೆಲ್ಲಾ ಅಕುಲೆ ಪಿರವುಡೆನೆ ಬತ್ತೆರ್, ಬೆದ್‌ದಂಡೆಲು ಮಾರ್ಗೊಡೆ ಒರಿಯ. ಇಂಚ ಅಪಾಯೊಡ್ಡು ತಪ್ಪುವೊಂಡೆರ್. ದಂಡ್‌ದಕುಲು ದಾಲ ಅಪಾಯದಾಂತೆ ನೆಟ್ಟಾರ್ ಕರಿದ್ ಮಿತ್ತ ಪಾಲ್ತಾಡ್ ಗೆತ್ತೆರ್. ಪಾಲ್ತಾಡ್ ಗೆತ್ತನೆಗ ಪಾಲ್ತಾಡ್‌ದ ಪಟ್ಟೀರ್ ದಂಡ್‌ದಕ್ಲೆನ್ ಎದುಕೊಂಡೆರ್. ಆಡೆಗ್ ಕುಂಜಾಡಿ ಗುತ್ತದಕ್ಲು ಬತ್ತೆದ್ ಮಧ್ಯನದ ಉನಸ್ ಮಲ್ತ್‌ದ್ ಪೋಡುಂದು ಕೇಂಡೊಂಡೆರ್. ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪೆರ್ ಆಯಿಕ್ ಒತ್ತಿಯೆರ್. ಕುಂಜಾಡಿದ ಇಲ್ಲ ಜಾಲ್ಡ್ ಮಲ್ಲ ಚಪ್ಪರ ಪಾಡ್ಡಿತ್ತಂಡ್. ಅಟ್ಟಿಲ್ಲಟ್ಟಣೆ ಮಲ್ತೊಂದಿತ್ತೆರ್. ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪೆ ಚಪ್ಪರೋ ದುಲಯಿ ಪೊಗ್ಗನಗ ದಿಕ್ಕಿಲ್ಲ ಪುಗಟ್ ಆರೆಗ್ ತೆಮ್ಮೊ ಬತ್ತಂಡ್‌ಗೆ. ಇಲ್ಲದುಲಯಿ ಇತ್ತಿನಕುಲು ಪೂರ ಪಿದಯಿ ಬತ್ತೆರ್‌ಗೆ. ಆತಾನಗ ಉಲಯಿ ತೊಟ್ಟಿಲ್ಲತ್ತಿ ಬಾಲೆ ಬುಲಿಪರೆ ಸುರು ಮಲ್ತಂಡ್. ಬಾಲೆದ ಬುಲಿಪು ಕೇಂಡ್‌ದ್ ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪೆರ್” ಬಾಲೆನ್ ದಾಯೆ ಬುಲಿಪವರ್ ಬಾಲೆನೊಚ್ಚಿಲೆ” ಪಂಡೆರ್‌ಗೆ. ಆ ಬಾಲೆನೇ ನರಸಿಂಗ ರೈಲು ಪಂಡ್‌ದ್ ಇತ್ತೆದಕುಲು ಪಂಡೊದುಲ್ಲೆರ್. ಕುಂಜಾಡಿಡ್ ಮಧ್ಯನದ ಉನಸ್ ತೀರ್ತ್‌ದ್ ದಂಡ್‌ದಕುಲು ದುಂಬು ಪಿದಾಡ್ಯೆರ್. ಸವಣೂರು ಕಡೆಡ್ಡ್ ದಿಂಜ ಜನ ಬತ್ತೆದ್ ಕುಂಜಾಡಿಡ್ ದಂಡ್‌ದೊಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರೊಂಡೆರ್. ದಂಡ್‌ದಕ್ಲೆಗ್ ದುಡ್ಡು ಬಂಗಾರ್ ಒಪ್ಪಿಸಯೆರ್. ಎರುಕಡಪು (ಮಾಡಾವು) ಗಾದ್ ಬಾಂದ್‌ಕಲ್ಲಕಡಪು (ಕುಂಬು) ಮುಟ್ಟಿ ಎತ್ತಂಡ್. ಅಲ್ಲ ಒರ ಮಾತೆರ್ಲಾ ಕುಲ್ಲುದು ಆಸರ ತೀರ್ತೆರ್. ಸೇಕಮಲೆ, ಕಾವು, ಪಾಳ್ಯತಡ್ಡಲ್ಲಾ ಒಂತೆ ಜನ ಆಡೆಬತ್ತೆ ಸೇರೈರ್. ಒಂತೆ ಬಚ್ಚೆಲರಪದ್ ಪುತ್ತೂರು ದಂಚಿ ಪಿದಾಡ್ಯೆರ್. ಬೆಳ್ಳಾರ್ಡ್ ಪಿದಾಡ್ಡುಗ ಸುಮಾರು 2000 ಇತ್ತಿನವು ಪುತ್ತೂರುಗೆತ್ತಿನಗ ಜನೊಕುಲೆ ಸಂಕ್ಯೆ 3000 ಗೆತ್ತಂಡ್. ಜೊತೆಟ್ ಕೆಲವು ಎರುತಗಾಡಿಲು. ಅಯಿಟ್

ಅಡಿಗಗೆ ಬೋಡಾಪಿ ಪಾತ್ರಲು ಅರಿ, ಕಜಿಪುದ ಸಾಮಾನ್ ಮಾತಸಾದಿಡ್ ಬನ್ನಗ ಜನೊಕುಲು ದಿಂಜದ್ ಕೊರ್ತರ್, ಕುಡ ಒಂಜಿ ಗಾಡಿಡ್ ಜನೊಕುಲೆನ ಅಂಗಿ ಕುಂಟೇ ದಿಂಜ ಆದಿತ್ತಂಡ್. ಕುದುರೆ ಇತ್ತಿನಕುಲು ಕುದುರೆಡ್ ಕುಲೊಂದೇ ಬರ್ಪೆದರ್, ಇಂಚ ಅಂಬ ಲೆತ್ತೊಂದು ಸಾಲ್‌ಗಟ್ಟೆ ಜನೊಕುಲು ಕತ್ತಿ ದೊಣ್ಣೆ ಬೀಚೊಂದು ದುಂಬು ದುಂಬು ಪೋಪೆದರ್.

ಪುತ್ತೂರು ಗೆಂವೈರ್:

ಇಂಚ ದುಂಬು ಪೋದು ದಂಡ್ ಪುತ್ತೂರು ಗೆಂವೈರ್. ಪುತ್ತೂರುಗು ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ ದಂಡ್ ಬರ್ಪಿ ಸುದ್ದಿ ಕೇನ್ದ್ ಅಲ್ವ ಇತ್ತಿ ಬ್ರಿಟಿಷರೆನ ಪಡೆ ಅಲ್ವಡ್ ರಟ್ಟೆದರ್. ಕಲೆಕ್ಟಿನ ಕಚೇರಿಡಿತ್ತಿ ಕರಣಿಕ ದೇವಪ್ಪಯ್ಯನ್ ಜನೊಕುಲು ಒಯ್ಯ್ ಪಿದಯಿ ಪಾಡ್ಯರ್. ಖಜಾನೆ ದರ್ತರ್. ದಂಡ್‌ದಕ್ಲೆಗೋಣಿ ದಿಂಜಯೆರ್. ಕಲ್ಯಾಣ ಸ್ವಾಮಿ ಕಲೆಕ್ಟಿನ ಗದ್ದಿಗೆಡ್ ಕುಲ್ದು ದರ್ಬಾರ್ ನಡಪಯೆರ್. ಕಲ್ಯಾಣ ಸ್ವಾಮಿನ ಕೊಡಿ ಏರಯೆರ್. ಪುತ್ತೂರ್ ಸ್ವತಂತ್ರ ಆತ್ಂಡ್. ಬ್ರಿಟಿಷರೆನ ಕೈಟಿಜ್ಜಿ ಪಂಡ್‌ದ ಘೋಷಣೆ ಮಲ್ತೆರ್. ಪುತ್ತೂರು ಪೇಂಟೆಡ್ ದಂಡ್‌ದ ಸವಾರಿ ಆಂಡ್. ಆನಿರಾತ್ರದ ಉನಸದ ವ್ಯವಸ್ಥೆನ್ ಪೇಂಟೆದ ಅಂಗಡಿದಕುಲು ಮಲ್ತೆರ್.” ಪುತ್ತೂರು ಮಹಾಲಿಂಗೇಶ್ವರ ದೇವರೆ ದರ್ಸನ ಮಲ್ತೊಂಡೆರ್. ಅಪಗ ಅಲ್ವದ ಪೂಜೆ ಮಲ್ತೊಂದಿತ್ತಿನ ನಟ್ಟೋಜಿ ಮನೆತನದಕುಲು. ಅಕುಲು ದಂಡಡಿತ್ತಿ ಗಣ್ಯ ಮಾನ್ಯರೆಗ್ 50 ಬೊಂಡ ಒದಗದ್ ಕೊರೈರ್‌ಗೆ.

ಮಾರ್ಚ್ 30 ನಾನಿ ಬೆಳ್ಳಾರೆಡ್ ನಡತಿ ಘಟನೆದ ವರದಿ ಕುಡ್ಲದ ಕಲೆಕ್ಟಿಗ್ ಮುಟ್ಟೊಂಡ್. ಆಯೆ ಮನದನಿ ಕಾಂಡೆ 161 ಜನತ ಒಂಜಿ ಸೇನಾ ತುಕಡಿದೆತೊಂದು ಪುತ್ತೂರುಗು ಬತ್ತೆ. ಪುತ್ತೂರುಡು ಸೇರ್ದಿನ ಸಾರಗಟ್ಟೆ ಜನೊನು ತೂದು ಆಯಗ್ ಪೋಡಿಗೇ ಆಂಡ್, ಆಯೆ ಪುತ್ತೂರು ಮುಟ್ಟುನಗ ರಾತ್ರಲಾ ಆದಿತ್ತಂಡ್. ನನ ಮೂಲು ಉಂತುಂಡ ಎಂಕ್ಲೆನ ಜೂವೋಗೇ ತತ್ತಾರ ಪಂಡ್ ಆಯೆ ಪಿರ ಜಾರ್ಯೆ ಬತ್ತಿ ಸಾದಿಗ್ ಸುಂಕ ಇಜ್ಜಿಂದ್ ತನ್ನ ಪಡೆನ್ ಲೆತೊಂದು ಬಂಟ್ವಾಳ್‌ಗ್ ಪೋಯೆ. ಬಂಟ್ವಾಳ್‌ಡ್ ಏರೋ ಒರಿ ಅಂಗಡಿ ದಾಯೆ ಅಕುಲೆಗ್ ಉನಸ ಪಾಡ್ಯೆಗೆ. ಈ ಸುದ್ದಿ ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ ದಂಡ್‌ದಕ್ಲೆಗ್ ಮುಟ್ಟೊಂಡ್.

ಇಟ್ಟೇಲ್ದರಸುಲೆನ ಕತ್ತಿ - ಬೆಡಿ:

ಬ್ರಿಟಿಷರೆನ ಆಡಳಿತೊನು ಎದ್ರಸವೊಂದು ದಂಗೆ ಲಕ್ಕಡ್ ಬತ್ತಿ ದಂಡ್‌ದಕುಲು ಅಮರ ಸುಳ್ಳೊಡ್ಲ ಪಿದಾಡ್, ಬೆಳ್ಳಾರೆ, ಪುತ್ತೂರು ಕಡತ್‌ದ್ ಮದ್ಯನ ಆನಗ ಕಬಕೊಗು ಎತ್ತೆರ್. ಕಬಕೊದ ಗ್ರಾಮ ಚಾವಡಿಡೊಂತೆ ಪೊರ್ತು ಕುಲ್ದು ಬಚ್ಚಿಲರಪವೊಂದು ದೊಂಬರಪಿ ಪೊರ್ತುಗು ದುಂಬು ಪೋಯಿಂದ್ ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪೆ ಪಂಡೆರ್. ಅಂಚ ಮಾತೆರ್ಲ ಅಲ್ವ ಒಂತೆ ಪೊರ್ತು ತಂಬು ಪಾಡ್ಯೆರ್. ಅಲ್ವ ಉನಸ

ದಟ್ಟಣೆ ನಡತೆಂಡ್. ಆತ್ ಪೂರ್ತಾನಗ ಇಟ್ಟೇಲ್ (ವಿಟ್ಟ) ದ ಅರಸು ನರಸಿಂಹರಾಜ ಡೊಂಬ ಹೆಗ್ಗೆ ತನ್ನ ಸೇನಾನಿಲೆನ್ ಕೊಡ್ಲವೊಂದು ಆಡೆ ಬತ್ತೆರ್. ಆರೆನೊಟ್ಟಿಗೆ 150 ಜನ ಸೇನಾನಿಲೆತ್ತೆರ್. ಆತೇ ಅತ್ತ ಅಪಗದ ಪೂರ್ತುಡು ಇಟ್ಟೇಲ್ ಸೀಮೆದ ಕಯಿಂತಿಲಡ್ ಕತ್ತಿ, ಬೆಡಿ, ತಳವಾರ್ ತಯಾರಾವೊಂದಿತ್ತೆಂಡ್. ಕಯಿಂತಿಲದ ಕರ್ಬೊದ ಬೇಲೆದ ಆಚಾರ್ಯರಕ್ಕುಲು ಬೆಡಿಕಟ್ಟುನೆಡ್ ಪುದರ್ ಪಡೆಯಿನಕುಲು. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರಕಾರೊಲಾ ಅಕುಲೆಗ್ ಬೆಡಿಕಟ್ಟರೆ ಲೈಸೆನ್ಸ್ ಕೊರ್ದಿತ್ತೆಂಡ್. ಇಟ್ಟೇಲ್ ಅರಸುಲು ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ ದಂಡ್‌ದಕ್ಲೆಗ್ ಒಂತೆ ಲಡಾಯಿದ ಹತ್ಯಾರೊಲಾ ಒಪ್ಪಿ ಸಯೆರ್. ತನ್ನ ಸೇನಾನಿ ನಕ್ಲೆನ್ ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನೊಟ್ಟಿಗೆ ಬುಡ್ಡು ಇಟ್ಟೇಲರಸುಲು ಪಿರತಿಗ್‌ದ್ ಇಟ್ಟೇಲ್‌ಗೇ ಪೋಯೆರ್.

ದೊಂಬರತಿ ಬೊಕ್ಕ ದಂಡ್‌ದಕುಲು ಕಬಕೊಡ್ಡು ಪಿದಾಡ್ಯೆರ್. ಮಾರ್ಗಿಗ್‌ತ್ತನಗ ಆಡೆ ಪಂಜ - ಸುಬ್ರಮಣ್ಯೊದಂಚಿ ಪೋಯಿನ ಪೆರಾಜೆ - ಬೀರಣ್ಣ ಬಂಟನ ಪಡೆತಕುಲುಲಾ ಬತ್ತ ಸೇರೊಂಡೆರ್. ಆಕುಲೆ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಉಬಾರ್‌ಡ್ಡ ಮಂಜಪ್ಪ ಬಂಟೆ ಉಬಾರ್ (ಉಪ್ಪಿನಂಗಡಿ) ಕಡಮ (ಕಡಬ) ಬಾಗೊಡ್ಡು ಸುಮಾರ್ ನೂದು ಜನ ಹತ್ಯಾರ್ ಪತ್ತಿ ಜವನೈರೆನೊಟ್ಟಿಗೆ ಬತ್ತೆರ್ ದಂಡ್‌ನ್ ಸೇರೊಂಡೆ. ದಂಡ್‌ದ ಬಲ ಎಚ್ಚಾವೊಂದೇ ಪೋಂಡು. ಆತಾನಗ ದಂಡ್‌ದಕ್ಲೆಗ್ ಮರ ಒಯ್ಯುರೆ ಬತ್ತಿ ಮೂಜಿ ಆನೆಲು ಎದ್ರಾಯ. ದಂಡ್‌ದಕ್ಲೆಗ್ ಪತ್ತೆ ದಿನೊತ ಮಟ್ಲೆಗ್ ಆನೆಲೆನ್ ಕೊರೊಲ್ಯೊಂದ್ ಕೇಂಡೆರ್. ಆನೆದ ಒಡೆಕಾರ ಆಯಿಕ್ ಒಪ್ಪಿನೆಡ್ಲಾವರ ಆನೆಲೆನ್ಲಾ ಲೆತೊಂಡೆರ್. ಮಾವುತೆರ್ಲಾ ಆನೆದ ಬೆರಿಟ್ ಕುಲೊಂದು ದಂಡ್‌ದಕ್ಲೆ ಸಾಮಾನ್ ಸರಂಜಾಮುಲೆನ್ ಆನೆಲೆನ ಬೆರಿಟ್ ತುಂಬವೊಂದು ದಂಡ್‌ದ್ ದುಂಬುಡು ಪೋಯೆರ್.

ಬಂಗರಸು ಸೇರೊಂಡೆರ್:

ದಂಡ್‌ದಕ್ಲೆ ಮೇಲ್ಕಾರ್ ಗೆತ್ತನಗ ಅಕ್ಲೆನ್ ನಂದಾವರೊದ ಲಕ್ಷ್ಮಪ್ಪ ಬಂಗರಸೇರೆನ ಪರವಾದ್ ನರೀಕ ವೀರಣ್ಣ ಬಂಟೆ ಬತ್ತೆರ್ ಎದೊಕೊಂಡೆ. ವೀರಣ್ಣ ಬಂಟೆ ಒರಿ ದೇಶಾಭಿಮಾನಿ. ಆಯೆ ಬಂಟ್ವಾಳದ ನರೀಕಗುತ್ತು ದಾಯೆ. ನಂದಾವರದರಸುಲೆ ಬಂಟೆ. ಆಯೆ ಸುಳ್ಯೊದ ಕೆದಂಬಾಡಿ ರಾಮಗೌಡನ ಇಲ್ಲಾಲ್ ನಡತಿ ಸುರುತ ಸಬೆಕ್ಲಾ ಬತ್ತೆದೆ. ದಂಡ್‌ದಕ್ಲೆ ಪಾಣೇರ್‌ಗೆತ್ತನಗ ನಂದಾವರದ ಲಕ್ಷ್ಮಪ್ಪೆರ್ ತನ್ನ ಸೇನಾನಿ ಸಮೇತ ಬತ್ತೆರ್ ದಂಡ್‌ದಕ್ಲೆನ್ ಎದ್‌ಕೊಂಡೆರ್. ಕಲ್ಯಾಣ ಸ್ವಾಮಿಗ್ ಪೂತಮಾಲೆ ಪಾಡ್ಲ ಮಾನಾದಿಗೆ ಮಲ್ಲೆರ್. ಆತ್ ಪೂರ್ತುಗು ಕತ್ತಲೆ ಆವೊಂದು ಬತ್ತೆಂಡ್. ಅರಸುಲು ಇನಿಮೂಲೇ ತಡೆರ್ ಎಲ್ಲೆಕೊಂಡೆ ಪಿದಡೊಡು ಯಾನ್ಲಾ ನಿಕ್ಲೆ ಒಟ್ಟಿಗೆನೆ ಬರ್ಪೆ ಪಂಡೆರ್. ಆನಿರಾತ್ರೆ ದಂಡ್‌ದ ಮಾತ ಜವ್ವನೈರ ನೇತ್ರಾವತಿ ಸುದೆಟ್ ಮೀಡ್ ಕುಂಟಂಗಿ ಬದಲೊಂಡೆರ್. ಸುದೆಬರಿಟ್ ಮಾತೆರೆಗ್ಲಾ ಅಟಿಲ್ಟ ಏರ್ಪಾಡ್ ಅರಸುಲು ಮಲ್ಪಯೆರ್. ಮಾತೆರ್ಲಾ ರಾತ್ರೆ ಪೊರ್ಲುಡು ಉಣಸ್ ಮಲ್ಲೆರ್. ಬಂಗರಸನ ಕಡೆಡ್ಲಾ ದಿಂಜ ಕುದುರೆ ಸವಾರೆರ್ ತಿಕ್ಕೆರ್. ಮಾತೆರ್ನ ಕೈಟ್‌ಲಾ

ತಲವಾರ್, ಖಿಡ್ಲ ಆಯುದೊಲಿತ್ತ. ರಾತ್ರೇ ಜೆತ್ತ್ವ ಪೋರ್ಲು ನಿದರ್ಯೆರ್, ದಂಡ್‌ದ ಮುತಾಲಿಗೇನ್ ಅರಸುಲು ರಾತ್ರೇದ ತಡೆವುಗು ಅರಮನೆಗೆ ಲೆತ್ತೆರ್. ಆಂಡ ದಂಡ್‌ದಕ್ಕೆನ್ ಬುಡುದು ಎಂಕ್ಲು ಮಾತ್ರ ಅರಮನೆಗೆ ಬರ್ಪುನ ಸರಿಯತ್ತೆಂದ್ ಏರ್ಲ ಅರಮನೆಗೆ ಪೋವಂದೆ ನೇತ್ರಾವತಿ ಸುದೆ ಬರಿಟೇ ತಂಬು ಪಾಡ್ಯೆರ್.

ರಾತ್ರೆಯಿಡಿ ಅರಸುಲೆನ ಪಾಕಸಾಲೆದಕ್ಕೆಗೆ ಅಟಿಲ್ಲ ಕೆಲಸ. ಕಾಂಡೆಲಕ್ಕಾದ್ ದಂಡ್‌ದಕ್ಕೆ ಪಿದಯಿಪೋದು ಕೂಲಿ - ಮೋನೆ ದೆಕ್ಕಾದ್ ಮಿಯೊಂದು ಬನ್ನಗೆ ಅಡಿಗದಕ್ಕೆನ ಸೆಕೆತಡ್ಯೆ -ಚಟ್ಟಿ, ಬಜಿಲ್-ಸಜ್ಜೆಗೆ-ಕೊಜಪು, ಕಾಪಿ, ಚಾ ತಯಾರಾದಿತ್ತೆಂದ್. ಮಾತೆರ್ಲಾ ಪಲಾರ ತೀರ್ತ್‌ದ್ ದುಸ್ತೈತ ಆದ್ ಪಿದಾಡ್ಯೆರ್. ಆನಿ ಜನೊಕುಲೆನ ಉಮೇದೇ ಬೇತೆ. ಜೈಕಾರ ಬಾರಿ ದೂರೊ-ದೂರೊ ಮುಟ್ಟು ಕೇಂಡೊಂಡಿತ್ತೆಂದ್. ನಡತ್ ಬತ್ತಿ ಬಜ್ಜೆಲ್ ಪೂರ ಅರತ್‌ದಿತ್ತೆಂದ್. ಅರಸುಲೆನ ಉಪಚಾರೊಡು ಜನೊಕುಲೆಗೆ ಪೋಸ ಉಮೇದ್ ದಿಂಜಿದಿತ್ತೆಂದ್. ಮಾತೆರ್ಲಾ ಸುದೆ ಕಡತ್‌ದ್ ಬಂಟ್ಲಾಳ ಪೇಂಟೆಗೆ ಪೋಗ್ಯೆರ್, ಲಕ್ಷ್ಮಪ್ಪ ಬಂಗರಸುಲು ಜೊತೆಟೆತ್ತೆರ್. ಪೇಂಟೆಗೆ ಪೋಗ್ಗುನೆ ದಂಡ್‌ದ ಜನೊಕುಲೆಡ ಏರೋ ಅಂಗಡಿಡಕುಲು ಪಾತೆರ್ಲ ತಮಾಸ್ ಮಲ್ತೆರ್. ದುಂಬೇ ಬಂಟ್ಲಾಳ ಪೇಂಟೆದಕ್ಕೆಡ ದಂಡ್‌ದಕ್ಕೆಗೊಂತೆ ಪಿಸ್‌ರಿತ್ತೆಂದ್. ತಮಾಸ್ ಮಲ್ತುನೆನೆ ಒಂತೆ ಜನ ಅಂಗಡಿಗ್ ಪೋಗ್ಗುದು ಆಯನ ಮಂಡೊಡು ಕುಲೈರ್, ದುಡ್ಡು ಲೂಟೈರ್. ಗಲಾಟೆ ಲಕ್ಕೊಂಡ್. ಆತಾನಗ ಅಂಗಡಿಡಕ್ಕು ಪೂರ ಬಾಕಿಲ್ ಪಾಡ್ ಬಲಿತೆರ್, ಬಂಗರಸುಲು ದಂಡ್‌ದಕ್ಕೆಗೆ “ದಾಲ ಉಪದೊ ಕೊರೊಡ್ಡಿ ಅಕುಲು ಡೋಂಗಿ ಮಲ್ತೆರ್‌ಂಡ ಒಂತೆ ಸಹಿಸವೊನ್ನೆ. ನಮ ಪೋರ್ಲುಡು ಕುಡ್ಲ ಮುಟ್ಟಿ ಎತ್ತುಗೊ. ನಮ್ಮ ಆಡಳಿತ ಬತ್ತಿ ಬೊಕ್ಕ ಮಾತೆಕ್ಲಾ ಪರಿಹಾರ ತೂವೊನುಗ” ಪಂಡೆರ್. ಆತ್ ಕೇಂಡ್‌ದ್ ದಂಡ್‌ದಕ್ಕೆಗೆ ಸಮಾಧಾನ ಆಂಡ್.

ಬಂಟ್ಲಾಳ ಖಜಾನೆನ್ ಪೋಲ್ವಿದ್ ದುಡ್ಡು ಗೇಣಿತೆ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಡ್ ದಿಂಜವೊಂದು ಅಲ್ತ ಪಿದಾಡ್ಯೆರ್, ದಂಡ್‌ದಕ್ಕೆಗೆ ಅಲ್ಪ ಒರಿಲಾ ಕೆಂಪು ಮುಸುಂಟುದಕುಲು ತಿಕ್ಕಿಜೆರ್. ದುಂಬಿನಾನಿ ಆಡೆ ಕುಡಲದ ಕಲೆಕ್ಟ್ರೆ ಲೆವಿನ್ ಬತ್ತೆದಿತ್ತೆ. ಆಯನ ಸೇನೆಗೆ ಬಂಟ್ಲಾಳದ ಅಂಗಡಿದಾಯೆ ಒರಿ ತಮ್ಮನ ಮಲ್ತೆದಿತ್ತೆ. ಆ ಪಿಸ್‌ರ್ ದಂಡ್‌ದಕ್ಕೆಗಿತ್ತೆಂದ್. ಕೆಲವು ಅಂಗಡಿ ಲೂಟಿ ಮಲ್ತೆದ್ ದಂಡ್‌ದಕ್ಕೆಗೆ ಆ ಪಗೆನ್ ತೀರವೊಂಡೆರ್.

ಕುಮಾರಯ್ಯ ಹೆಗ್ಗಡೆರೆನ ಪಿರಂಗಿ:

ಅಪಗ ಕುಡುಮ (ಧರ್ಮಸ್ಥಳ) ನ್ ಆಳೊಂದಿತ್ತಿನೆ ಕುಮಾರಯ್ಯ ಹೆಗ್ಗಡ್, ರಾಮಗೌಡೆ ಆರೆಗೆ ದುಂಬೇ ಓಲೆ ಕಡಪುಡ್ಡು ಬೆರಿಸಾಯೊ ಕೊರೊಡು, ಎಡ್ಡೆಪ್ಪುದ ಮದಿಪು ಕೊರೊಡೊಂದು ಕೇಂಡ್‌ದಿತ್ತೆ. ನಿಕ್ಲೆದಂಡ್ ಬನ್ನಗೆ ಬೋಡ್ತಿತಿ ಸವಲತ್ತ ಕೊರ್ಕಂದ್ ಆರ್ ಪಂಡ್ ದಿತ್ತೆರ್, ದಂಡ್‌ದ ಸಂಗತಿನೆ ಆರ್ ದಿನ ದಿನ ತೆರಿಯೊಂದಿತ್ತೆರ್. ಆರ್ ದೈವ ಬಗ್ಗೆ ಮಾತ್ರ ಅತ್ ಮಲ್ಲ ದೇಶ ಭಕ್ತಿಲಾ ಆದಿತ್ತೆರ್, ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆನ್ ಮುಲ್ತೆ ಬೆರಿಪತ್ತೊಡು ಪನ್ನಿ ಚಲೊ ಆರೆಗ್ಲಾ ಇತ್ತೆಂದ್. ಆರ್ ಮೂಜಿ

ಪಿರಂಗಿ ಬೊಕ್ಕ ಅಯಿಕ್ ಬೋಡಾಪಿ ಮರ್ದ್ ಗುಂಡುಲೆನ್ ಪಿರಂಗಿ ಪುಡಪವುನ ಜನೊಕುಲೆನ್ ಮೂಜಿ ಎರುತಗಾಡಿಡ್ ದೀದ್ ಕಡಪುಡ್ಡು ಕೊದಿತ್ತೆರ್. ಅಕುಲೆ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಒಂತೆ ಹತ್ಯಾರ್ ಪತ್ತಿ ಜವ್ವನೆರ್ಲಾ ಇತ್ತೆರ್, ದಂಡ್‌ದಕುಲು ಜೋಡು ಮಾರ್ಗೊಗತ್ತನಗ ಕುಮಾರಯ್ಯ ಹೆಗ್ಗಡ್ಡೆನ ತೈನಾತಿಲುಲಾ ಬತ್ತೆದ್ ದಂಡ್‌ದೊಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರೊಂಡೆರ್.

ದಂಡಯಾತ್ರೆ ಜೋಡುಮಾರ್ಗಕಡಪುನಗ ತೈನಾತಿನುಕೆ ಸಂಕೆ ಸುಮಾರು 10000 ಮುಟ್ಟ ಆಂಡ್. ಏತೇತೋ ಎರುತಗಾಡಿಲು ಪತ್ತೆವ ಕುದುರೆಲು, ಮೂಜಿ ಆನೆಲು ಇಂಚಿ ಬಾರಿ ಮಲ್ಲ ನೆರಣಿಗೆ, ಬಾನ ಮುಟ್ಟುನ ಜೈಕಾರ ಪಾಡೊಂದು ದಂಡಯಾತ್ರೆ ಕುಡಲದಂಚಿ ಪೊಂಡು.

ಪರಂಗಿ ಪೇಂಟೆಡ್ ವಿಲಾಯತಿದಕುಲು ಪರಾರಿ:

ದಂಡಯಾತ್ರೆ ಜೋಡುಮಾರ್ಗ ಕಡತ್‌ದ್ ದುಂಬು ಪೋಂಡು. ಅಕುಲೆಡ್ ವಿಲಾಯತಿದಕ್ಲೆ ತಂಬುಪಾಡ್ಡ್ ಬುಡಾರ ಮಲ್ತದಿತ್ತೆರ್. ಅಂಚಾದ್ ಊರುನೇ ಜನೊಕುಲು ಪರಂಗಿ ಪೇಂಟೆಂದ ಪನ್ನೆದರ್. ಅಕುಲೆಗ್ ಅಲ್ಪಡ್ ಓಡೊಡು ಕುಲ್ಲು ಕುಡ್ಲೆಗ್ ಅತ್ತಂಡ ಉಳ್ಳಾಲ, ತಲಚೇರಿಗ್ ಪೋಯೆರೆ ಸುಲಭ ಆಪೆದಂಡ್.

ದಂಡ್‌ದ ಕೆಲವು ಜವ್ವನೆರೆಗ್ ಒರಿಯಾಂಡಲಾ ಪರಂಗಿನ ಕೆರೆಂದೆ ಒರಿಕ ಬರ್ಪೆದಿಜಿ. ಅಂಡ ಸುಳ್ಳೊಡ್ಡು ಆಡೆಮುಟ್ಟು ಬನ್ನೇಟ ಒರಿಲಾ ಅಕುಲೆ ಕೈಕ್ ತಿಕ್‌ಚೆರ್. ಇತ್ತೆ ಪರಂಗಿ ಪೇಂಟೆಡ್ ಖಂಡಿತ ತಿಕ್ಕುವರೆಂದ್ ಅಕುಲು ಎನ್ನಿದಿತ್ತೆರ್. ಪರಂಗಿ ಪೇಂಟೆಗ್ ಎತ್ತಿವೆಚ್ಚೆಗೆ ವಿಲಾಯತಿ ದಕ್ಲೆ ಬುಡಾರೊ ಓಲೊಲು ಉಂಡು. ಪಂಡ್ಡ್ ತೂದ್ ಐಕ್ ಸೂ ಕೊರೈರ್. ಆಂಡ ದಾನೆ, ದಾಲ ಪ್ರಯೋಜನ ಆಯಿಜಿ. ದಂಡ್ ಬರ್ಪಿ ಸುದ್ದಿ ಕೇನ್ದ್ ಅಕುಲು ದುಂಬೇ ಅಲ್ಪಡ್ ಬುಡಾರ ಕಾಲಿ ಮಲ್ತ ದಿತ್ತೆರ್. ಕೆಲವೆರ್ ಓಡೊಡು ಕುಲ್ಲು ತಲಚೇರಿಗ್ ಪೋದಿತ್ತೆರ್. ಇಂಚಿ ವಿಲಾಯತಿ ದಕ್ಲೆ ಬೋಂಟೆ ಮಲ್ತೊಂದು ದಂಡ್‌ದಕುಲು ದುಂಬು ದುಂಬು ಪೋದು ಕುಡಲಗ್ ಮುಟ್ಟೆರ್. ಕುಡಲಗ್ ದಂಡ್ ಬರ್ಪುಂಡು ಪನ್ನಿ ಸುದ್ದಿ ಕೇಂಡ್‌ದ್ ಸಾರೋ ಸಾರೋ ಜನ ಅಕುಲೆನ್ ಎದ್ದೊನ್ನರೆ ಕಾತ್ ಕುಲ್ಲದಿತ್ತೆರ್.

ಕುಂಬಳೆ ಸೀಮೆಡ್ ದಂಡ್‌ದ ಗುಲ್ಲು:

ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ ದಂಡ್ ಅಮರ ಸುಳ್ಳೊಡ್ಡು ಬೆಳ್ಳಾರೆ ಮಾರ್ಗೊಡೆ ಪೋನಗ ಕುಡ ಒಂತೆಜನ ಕುಂಚಡ್ಕ ತಿಮ್ಮಣ್ಣೆ ಬೊಕ್ಕ ಕುಡೆಕಲ್ ಪುಟ್ಟಣ್ಣನ ಮುತಾಲಿಕೆಡ್ ಇಂಚಿ ಕುಂಬಳೆ ಸೀಮೆಗಾದ್ ಕುಡಲಗ್ ಪೋಯೆರೆ ಅಂದಾಜಿ ಮಲ್ತೆದ್ ಪಿದಾಡೈರ್. ಅಕುಲೆದಂಡ್ ಮಂಡೆಕೋಲುಗಾದ್, ಕೊಟ್ಟಾಡಿಗ್ ಸೇರ್ವೆದುಂಬು ಪೋಂಡು. ಬೊಕ್ಕೊಂಜಿ ಪಡೆ ಕಾವು, ಪಾಲ್ಕತ್ತಡ್ಕಗಾದ್ ಕೊಟ್ಟಾಡಿಗ್ ಬತ್ತೆದ್ ಅಕುಲೆನ್ ಸೇರೊಂಡು. ಮುಳ್ಳೇರಿಯ ಕಡತ್‌ದ್ ಕಾಸರಗೋಡ್ ಮುಟ್ಟುಂಡು. ಕಾಸ್ರೋಡುಡು

ಜನ ಸೇರೈರ್. ಕಾಸರಗೋಡು ತಾಲೂಕಾಫೀಸ್‌ಗೆ ಪೊಗ್ಗುದು ಖಜಾನೆ ಪೊಲ್ತಿದ್ ದುಡ್ಡುನು ದಂಡ್‌ದ ಬಂಡಾರೊಗು ಸೇರವೊಂಡರ್. ಅಲ್ಪ ಇತ್ತಿ ತಹಶೀಲ್ದಾರೆರೆಗೆ ಸಂಬಳೊ ಕೊರ್ಮು, ಇಲ್ಲಡೆ ಕಡಪುಡೈರ್. ಪೊಸತ್ ಒರೈಡ ಮುಚ್ಚಲಿಕೆ ಬರೆಪವೊಂದು ತಹಶೀಲ್ದಾರ್ ಕೆಲಸೊಗು ನೇಮಕ ಮಲ್ತರ್, ಕಾಸರಗೋಡುಡ್ಡು ಪಿದಾಡ್ಡು ಕುಂಬಳೆದಂಚಿ ದಂಡ್ ಪಿದಾಡ್‌ಂಡ್, ಕುಂಬಳೆಡ್ ರಾಮಂತರಸು ಆಳೊಂದಿತ್ತರ್. ರಾಮಂತರಸುಲು ಎದೆಗಟ್ಟಿದ ನರಮನಿ ಅತ್ತ. ಪೆಟ್ ಲಡಾಯಿದ ಸಂಗತಿಯೇ ಆರೆಗೆ ತೆರಿಯಂದ್, ಸಾದುನರಮನಿ, ದಾನ ಧರ್ಮ, ಮಲ್ಪುರೆ ಮಾತ್ರ ಆರೆಗೆ ಗೊತ್ತು. ರಾಜ್ಯೊದ ದುಡ್ಡು ಪಣವು ದೆಲೆಕ್ಕಾಚಾರ ಆಡಳಿತ ಮಾತ ತೂವೊಂದಿತ್ತಿನಾರ್ ಸುಬ್ರಾಯ ಸೇನೆರ್. ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ ದಂಡ್ ಕಾಸ್ತೊಡು ಕಡತ್‌ಂಡ್ ಪನ್ನಿ ಸುದ್ದಿ ಸುಬ್ರಾಯ ಸೇನೆರೆಗೆ ಮುಟ್ಟುನಗ ಆರ್ ಆರೆನ ನಂಬಿಕೆದ ದಳವಾಯಿ ಸುಬ್ರಾಯ ಹೆಗ್ಡೆನ್ ಲೆತ್ತರ್. ಈ ಒಂತೆ ಜನ ತೈನಾಡಿನಕ್ಲೆನ್ ಲೆತೊಂದು ಪೋದು ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ ದಂಡ್‌ನ್ ಎದೊಂದು ಲೆತೊನು ಬಲ ಪಂಡರ್. ದಂಡ್‌ದ ಕಡೆಡ್ ಪರ್ದೇಶಿಲೆಗತ್ತಂದೆ ನಮ್ಮ ಜನೊಕುಲೆಗೆ ದಾಲ ತೊಂದರೆ ಆವಂದಿಲೆಕ ತೂವೊನ್ಲೆ” ಪಂಡ್ಡ್ ಕಡಪುಡೈರ್. ಸುಬ್ರಾಯ ಹೆಗ್ಡೆ ಸೇನೆರೆ ಮಿತ್ತಾ ದಿಂಜ ಭಯ ಬಗ್ಗಿ ಇತ್ತಿನಾಯೆ. ಬ್ರಿಟಿಷರೆನ್ ಎಂಚಾಂಡಲಾ ತನ್ನ ರಾಜ್ಯೊಡ್ಡು ಪಿದಯಿ ಪಾಡೊಡುಂದು ಆಲೋಚನೆ ಮಲ್ತೊಂದಿತ್ತಿನಾಯೆ. ಆಯೆ ಒಂತೆಜನ ಸೈನಿಕರೆನ್ ಲೆತ್ತೊಂದು ಪೋದು ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ ದಂಡ್‌ದಕ್ಲೆನ್ ಎದೊಂದೆ.

ಈತಾನಗ ಕುಂಬಳೆಡ್ ಬೊಕ್ಕೊಂಚಿ ಕತೆ ನಡತಂಡ್. ದೊಂಬಿ ಕುಂಇಣ್ಣೆ ಪನ್ನಿನಾಯೆ ಒರಿ ಪುಂಡು ಪೋಕ್ರಿ ಕೆಲವು ಪೋಲಿ ಜವ್ವನೆರೆನ್ ಕೂಡವೊಂದು ಉಪ್ಪಳ, ಐಲ, ಕುಂಬಳೆ, ಮಂಜೇಶ್ವರೊಡು ತಿರ್ಗದ್ ಇಲ್ಲೆ ಇಲ್ಲೆ ಪೋದು ಎಂಕ್ಲು ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ ಕಡೆತಕ್ಲಂದ್ ಪಂಡ್‌ದ್ ದುಡ್ಡು, ಬಂಗಾರ್ ಸುಲಿಗೆ ಮಲ್ಪುರೆ ಸುರುಮಲ್ತೆ. ಕೆಲವರ್ ಕೈನೀರ್ಡ ಕೊರೈರ್. ಅಂಚ ಕೊರಂದಿನಕ್ಲೆನ್ ಪೆಟ್ ಪಾಡ್ಡ್ ಕಟ್ ಪಾಡ್ಡ್ ಪದ್ದೆಯಿ ಬಂಗಾರ್ ಲಪಚಾಯೆ. ಕೆಲವು ದೇವಸ್ಥಾನೊಲೆಗ್ಲಾ ಪೊಗ್ಗುದು ಅಲ್ಪ ಇತ್ತಿ ಪರಕೆದ ಡಬ್ಬಿನ ದರ್ತದ್ ದುಡ್ಡು ಸಂಗ್ರಹ ಮಲ್ತೆ. ಆತೇ ಅತ್ತ ಆಯನ ಕಡೆತ ಪೋಲಿ ಜವ್ವನೆರ್ ಕೆಲವರ್ ಜವ್ವಂದಿ ಪೊಣ್ಣಲೆನ್ ಪತ್ತ ಒಯ್ತದ್ ಬಲಾತ್ಕಾರೊಲಾ ಮಲ್ತರ್. ಇಂಚ ಕುಂಬಳೆ ಮಂಜೇಶ್ವರೊಡು ಬಾರಿ ಗುಲ್ಲು ಲಕ್ಕಂಡ್. ಉಂದು ಪೂರ ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ ದಂಡ್ ದಕ್ಲೆನನೇ ಬೇಲೆಂದ್ ಸುದ್ದಿ ಆಂಡ್. ಬ್ರಿಟಿಷರೆನ ಕಡೆತಕ್ಲೆ ಐಕ್ ನನಲಾ ಒಂತೆ ಗಾಳಿ ಪಾಡೈರ್. ಕರ್ನಲ್ ಜಾಕ್ಸನ್ ರಾಮಂತರಸುಲೆನ ರಾಜ ಪ್ರತಿನಿಧಿ. ಆಯೆ ಬತ್ತದ್ ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ ದಂಡ್ ಕುಂಬಳೆ ಸೀಮೆಗೆ ಪೊಗ್ಗನೆಗೆ ದುಂಬೇ ಉಂತವೊಡು, ಸುಬ್ರಾಯ ಹೆಗ್ಡೆನ್ ಎಂಕ್ಲೆಗೆ ಪತ್ತದ್ ಕೊರೊಡು ಪಂಡೆ. ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ ದಂಡ್‌ದ ಸಂಗತಿನ ತಲಚೇರಿದ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಕಮಿಷನರ್‌ಗೆ ತೆರಿಪಯೆ.

ಸುಬ್ರಾಯ ಹೆಗ್ಡೆ ತೈನಾತಿನಕ್ಲೊಟ್ಟಿಗೆ ಪೋದು ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ ಕಡೆತ ಕುಂಚಡ್ಡ

ತಿಮ್ಮಣ್ಣನಾ ಕುಡೆಕಲ್ ಪುಟ್ಟಣ್ಣನಾ ತೂದು ಪಾತೆರ್ಯೆ. ಕುಂಬ್ಲೆಗಲೆತೊನು ಬತ್ತೆ ಕುಂಬ್ಲೆಡ್ ಮಂಜೇಶ್ವರೊಗು ಬತ್ತೆರ್, ಸುಬ್ರಾಯ ಹೆಗ್ಗೆ ಮಂಜೇಶ್ವರೊಡು ನಡತಿಕತೆ ಕೇಂಡ್ ಬಾರಿ ಬೇಜಾರಾಂಡ್. ಈ ಪೊರ್ತುಡು ಕುಂಬಳೆದ ಮಂಜಾಳ್ಳೆ ಕೋಚಣ್ಣಾಳ್ಳೆಲಾ ಜನ ಕಟ್ತ್ದ ಸುಲಿಗೆ ಮಲ್ತೊಂದು ಪೋಪಿ ದೊಂಬಿ ಕುಂಚಣ್ಣನ ಪೋಲಿ ಜವ್ವನೆರ್ನ ಪತ್ತ ಪಾಡ್ಯೆರ್. ಪೋಲಿ ಜವ್ವನೆರ್ ಮಂಜಣ್ಣಾಳ್ಳನ ದಂಡ್ ದ ಜವ್ವನೆರೆ ಕತ್ತಿದ ಪೆಟ್ಟೆಗ್ ತಿಕ್ಕೆರ್. ಮಂಜಣ್ಣಾಳ್ಳೆ ಕುಂಚಣ್ಣಿಗ್ ಶಿಕ್ಷೆ ಕೊರೈರೆ ತಯಾರಾಯೆ. ಆಂಡ ನೆನ್ನ ರಾಮಂತರಸುಲಾ, ಸುಬ್ರಾಯ ಸೇನೆರ್ಲಾ ಒತ್ತೊಂಚೆರ್. ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ ದಂಡ್ ಮುಲ್ತು ಪೋವೊನಡ್ ಅಯಿಡ್ಲ ಬೊಕ್ಕ ಸರಿಯಾಯಿನ ಶಿಕ್ಷೆ ಎಂಕುಲೆ ಕೊರ್ಕ ಪಂಡೆರ್. ಜಾಕ್ಸನ್ಡ ಸೈನ್ಯ ಬಲ ಇಜ್ಜಂದಿನೆಡ್ಲಾವರ ಆಯೆ ಅಯಿಕ್ ಒತ್ತೊನೊಡಾದ್ ಬತ್ತಂಡ್. ದೊಂಬಿ ಕುಂಚಣ್ಣೆ ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ ಪುದರ್ಡ್ ಇಲ್ಲ ಇಲ್ಲ ಲೂಟೊಂದು ಪೋಪಿ ಸುದ್ದಿ ಮಾತಕಡೆಕ್ಲಾ ಪಸರ್ಂಡ್. ಉಂದು ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನೇ ಲೂಟುನೆಂದ್ ಜನೊಕುಲು ಎನ್ನೆರ್. ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ ದಂಡ್ ಎಡನಾಡ್ ಗೆತ್ತನಗ ಅಲ್ಪ ಒರಿ ಭಟಿನ ಇಲ್ಲಾಲೊಂಜಿ ಸಂಗತಿ ನಡತ್ತಂಡ್.

ಶಂಕರ ಭಟ್ಟಿ ಇಲ್ಲಡೆ ದಂಡ್ ದಕ್ಲೆ ಪೊಗ್ಗುನಗ ಅಲ್ಪ ರಾಮನವಮಿದ ಪೂಜೆ ನಡತೊಂದಿತ್ತಂಡ್. ದಂಡ್ ದಕ್ಲೆನ್ ತೂದು ಬತ್ತಿ ಬಿನ್ನೆರ್ ಪೂರ ಪಿರಮಯಿಟೆ ಬಲಿತೆರ್. ಅಲ್ಪ ಒಂಜಿ ಇರ್ನೂದು ಜನೊತ ಉನಸ್ ದಟ್ಟಣೆ ಆದಿತ್ತಂಡ್. ಭಟ್ ಮಾತ್ರ ಪೂಜೆಡ್ಲೆ ಲಕ್ಕಜೆರ್. 'ಎಂಚಲಾ ತೈಪುನಾಯೆ ರಾಮದ್ಯಾನೊ ಮಲ್ತೊಂದೇ ತೈಪೆಂದ್ ರಾಮದ್ಯಾನೊಡೇ ಕುಲ್ಯೆರ್.

ಭಟಿನ ಬುಡೆದಿ ಪಿದಯಿ ಬತ್ತೆದ್ ಜಾಲ್ಡ ಪಾಡಿ ಚಪ್ಪರೊ ದಡಿಟ್ ಪಜೆ ಪಾಡ್ಲೆ ದಂಡ್ ದಕ್ಲೆನ್ ಕುಲ್ಯರೆ ಪಂಡೆರ್. ಪೂಜೆನಡತೊಂದೇ ಇತ್ತಂಡ್. ದಂಡ್ ದಕ್ಲೆ ಪೂಜೆ ಮುಗಿದ್ ಮಂಗಳಾರತಿ ಆಯಿನೇಟ ಕೈಮುಗಿದೇ ಉಂತ್ಯೆರ್. ಭಟ್ ಪೂಜೆ ಆಯಿಬೊಕ್ಕ ಆರತಿ ತಟ್ಟಿ ಪತೊಂದು ಬತ್ತೆದ್ ದಂಡ್ ದಕ್ಲೆಡ ಆರತಿ ತೋಜಯೆರ್, ಭಟಿನ ಬುಡೆದಿ ರಾಮ ನವಮಿದ ಪಾನಕ, ಪನಿಯಾರ ಪಟ್ಟೆರ್. ಪ್ರಸಾದೊ ತಿಂದ್ ದಾಯಿ ಬೊಕ್ಕ ದಂಡ್ ದಕುಲು ಪಿದಾಡ್ಯೆರ್. ಆತಾನಗ ಭಟ್ ಪಣವುದ ಕರಜನ ಕನತ್ ದಂಡ್ ದಕ್ಲೆ ಎದ್ ದೀಯೆರ್, ಬಟ್ಟಿ ಬುಡೆದಿ ಬತ್ತೆದ್ "ಮಗಾ ನಿಕುಲು ಮದ್ಯನದ ಪೊರ್ತುಗು ಬಚ್ಚಿದ್ ಬತ್ತಿನಕ್ಕು, ಇನಿ ರಾಮನವಮಿ. ನಿಕುಲು ಉನಸ್ ಮಲ್ಪಂದೆ ಪೋಯರೆ ಬಲ್ಲಿ. ಉಂಡುದೇ ಪೋವೊಡು" ಪಂಡೆರ್.

ಆತಾನಗ ದಂಡ್ ದ ನಾಯಗೆ ಕುಡೆಕಲ್ ಪುಟ್ಟಣ್ಣೆ "ಅಮ್ಮಾ ಈರ್ ಪಂಡಿನ ಬಾರಿ ಎಡ್ಲೆ ಆಂಡ್. ಎಂಕ್ಲೆಗ್ ನುಪ್ಪು ನೀರ್ ಸರಿಗಟ್ಟಿದಾಂತೆ ದಿನ ರಡ್ಡ್ ಮೂಜಿ ಕರಿಂಡ್. ಈರ್ ಬಳಸ್ಯೆರ್ಂಡ ಎಂಕ್ಲೆ ಉನಸ್ ಗ್ ತಯಾರಾದುಲ್ಲ" ಪಂಡೆ. ಬಟ್ಟಿ ಬುಡೆದಿ ಚಪ್ಪರೊಡು ಕುಲ್ಲದ್ ಇರೆ ಪಾಡ್ಲೆ ಬಳಸ್ಯೆರ್. ಉನಸ್ ಬಲ್ತನ ಆಂಡ್. ಉಂಡಿ ಬೊಕ್ಕ ನಾಯಗೆರ್ದುಕುಲು ಬಟ್ಟಿನಲಾ ಭಟಿನ ಬುಡಿ ದಿನಲಾ ಕಾರ್ ಪತೊಂಡೆರ್.

ಮಾತೆರ್ಲ ನನ ಎಂಕ್ಲ ಬರ್ಪಂದ್ ಪಂಡ್ ಪಂಡ್ ದೊಂಪೊಡ್ ಪಿದಯಿ ಪಿದಡ್ಯೆರ್. ಆತಾನಗ ಭಟ್ ನಿಕ್ಲ ಕರಜನ ಬುಡ್ಡು ಪೋಯರತ್ತಾ ಪಂಡರ್. ಕುಂಚಡ್ಕ ತಿಮ್ಮಣ್ಣ ಪಂಡೆ ಎಂಕ್ಲ ಊರು ಲೂಟಿಯರೆ ಪಿದಾಡ್ ಪೋಲಿ ಪುಂಡರತ್ತ. ಊರುನು ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆನ ಮುಷ್ಟಿಡ್ ತಪ್ಪಯರೆಗಾದ್ ಪಿದಾಡಿನಕುಲು. ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆನ್ ಮುಲ್ತು ಬೆರಿಪತ್ತಾದ್ ತುಳು ರಾಜ್ಯೊನು ಸ್ವತಂತ್ರ ಮಲ್ಪುನನೇ ಎಂಕ್ಲನ ಉದ್ದೇಶ. ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪೆರ್ ಇತ್ತ ಎಂಕ್ಲೆ ಒಟ್ಟುಗೆ ಇಚ್ಚೆರ್. ಆರ್ ಪತ್ತೆ ಸಾರೊ ದಂಡಾಳ್ ದೊಟ್ಟಿಗೆ ಇನಿ ಬಂಟ್ಲಾಳಗ್ ಮುಟ್ಟುವೆರ್. ಎಂಕುಲು ಆರೆನ ತೈನಾತಿನಕ್ಲ. ಆರೆನ ಪುದರ್ಡ್ ಈ ಊರುಡು ಮುಲ್ಪದ ಪೋಲಿಲೇರೋ ದರೋಡೆ ಮಲ್ತೊಂದುಲ್ಲೆರ್. ಎಂಕ್ಲೆ ಕರ್ಚಿಗಾದ್ ಈರ್ ಕೈ ನೀರ್ಡ್ ಕೊರ್ನ್ ಕಾಸ್ ಬಂಗಾರ್ನ್ ಎಂಕುಲು ಸಂತೋಸುಡುಗತೊನ್ವ. ಬಡವುಡು ಬತ್ತಿನ ಎಂಕ್ಲೆಗ್ ಬಲ್ಪನೊದ ಉನಸ್ ಪಾಡ್ಯರ್ ಅವ್ವೆ ಯಾವು. ಈರೆನ ಆಶೀರ್ವಾದ, ದೇವೆರೆ ಪುರ್ಸಾದೊ ತಿಕ್ಕಂಡ್ ಅವ್ವೆ ಎಂಕ್ಲೆಗ್ ಯಾವು ಪಂಡೆ. ಆತಾನಗ ಭಟಿನ ಬುಡೆದಿನ ಕಣ್ಣೆಡ್ ಕನನೀರ್ ಜತ್ತಂಡ್. ತನ್ನ ಕೆಕ್ಕಿಲ್ಡ್ ದೆತ್ತದ್ ಒಂಜಿ ಮಿಸ್ತಿ ಮಾಲೆನ್ ಅಯನ ಕೈಟ್ ದೀದ್ ಉಂದು ಎಂಕ್ಲೆ ಪ್ರೀತಿದ ಕೊರುಗೆ. ನೆನ್ನ್ ದೆತೊನೊಡೆ ಪಂಡರ್. ಕಾಣಿಕೆನ್ ದೆತೊಂದು ದಂಡ್‌ದಕ್ಲ ಅಲ್ಪ ಪಿದಾಡ್ಯೆರ್.

ಈ ಸಂಗತಿ ಪೂರ ಸುಬ್ರಾಯ ಸೇನೆರೆಗ್ ಗೊತ್ತಾಂಡ್. ಸುಬ್ರಾಯ ಸೇನವೆರಾ ಆ ಊರ್ದ ಮುಂದಾಳು ಮಂಜನ್ನಾಳ್ಳೆಲಾ ಸೇರ್ವ್ ಮಂಜೇಶ್ವರ ರಥಬೀದಿದ ಬಕ್ತೆರೆ ಮಲೊಟು ಪಂಚಾತಿಕಿ ಮಲ್ತೆರ್. ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ ದಂಡ್‌ದಕ್ಲ ಎಲ್ಲೆ ಈಡೆ ಬನ್ನಗ ಬಂಗ್ರ ಮಂಜೇಶ್ವರ ಪೇಂಟಿದಕುಲುಮಾತ ಒಟ್ಟು ಸೇರ್ವ್ ಒಂಜಿ ಗೌಜಿದ ಉನಸ್ ಕೊರೊಡು. ಅಯಿಡ್ ಬೊಕ್ಕ ನಮಡ್ಲಾಪಿ ನಾತ್ ಬಂಗಾರ್, ಕಾಸ್ ಒಟ್ಟು ಮಲ್ತದ್ ಅಕ್ಲೆಗ್ ಒಪ್ಪಿಸವೊಡು ಪಂಡ್ ನಿರ್ಧಾರ ಮಲ್ತೆರ್. ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ ದಂಡ್‌ಗ್ ದೇವಸ್ಥಾನೊಡ್ಲಾ ಸುಬ್ರಾಯ ಹೆಗ್ಡಿನ ಸೇನೆಗ್ ಬಸ್ತಿಡ್ಲಾ ಕುಂಬಳೆ ಸೇನೆದಕ್ಲೆಗ್ ಬಡಾಜೆ ದೇವಸ್ಥಾನೊಡ್ಲಾ ಉನಸ್‌ದ ಏರ್ಪಾಡ್ ನಿಗಂಟಾಂಡ್. ಈ ಉನಸ್‌ದ ಕರ್ಚಿ ವೆಚ್ಚೊ ಬೊಕ್ಕ ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ ದಂಡ್‌ದಕ್ಲೆಗ್ ಕೊರ್ಪಿ ಕಪ್ಪೊದ ಏರ್ಪಾಡ್ ಕೊಂಕಣ್ಕೆರೆ ಸಮಾಜೊದಕ್ಲ, ಬೇರದ ಬ್ಯಾರ್ಲು, ಬಂಡ ಸಾಲೆದ ಜೈನ ಸೆಟ್ಟಿ ನಕುಲು ಒಟ್ಟು ಮಲ್ತದ್ ಸುದಾರ್ಪೊಡುಂದು ನಿಗಂಟಾಂಡ್. ಬಂಗ್ರ ಮಂಜೇಶ್ವರೊದ ಮದನಂತೇಶ್ವರ ದೇವಳ್ಳೊದ ಅಂಗಣೊಡು ಉನಸ್ ನಡತ್‌ಂಡ್. ಉಂಡುದಾದ್ ಬಯ್ಯಗ್ ದಂಡ್‌ದಕುಲು ಮಾತ ರಥಬೀದಿಡ್ ಸೇರೈರ್. ಭಂಡಾರದಿಲ್ಲದಕ್ಲೆ ಜನ, ಆದಿ ಶೆಟ್ಟಿನ ಕೆಲಸದಕ್ಲ, ಕುಂಇಾಲಿ ಬ್ಯಾರಿನ ಜಮಾತ್‌ದಕ್ಲ, ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ ದಂಡ್‌ದಕ್ಲ, ಸುಬ್ರಾಯ ಹೆಗ್ಡೆರೆನ ಜನೊಕುಲು ಒಟ್ಟು ಸೇರೈರ್. ಊರುದಕ್ಲೆ ಲೆಕ್ಕೊಡು ಪೇಂಟಿದ ಬೇರೊದಕ್ಲ ಬೆತ್ತೊದ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಡ್ ಪಣವು ಪದ್ದೆಯಿ ದಿಂಜದ್ ಕೊರೈರ್. ಕುಡೆಕಲ್ ಪುಟ್ಟಣ್ಣಿಗ್ ದುಂಬೆನಾನಿ ಊರುಡು ನಡತಿ ಸಂಗತಿ ಕೇಂಡ್ ಬಾರಿ ಬೇಜಾರಾಂಡ್, ಎಂಕ್ಲೆಡ್ಲಾದ್ ಇಂಚ ಮಾತ ಊರುಡು ಅನಾಚಾರ ನಡತ್‌ಂಡತ್ತ ಪಂಡ್ ದುಕ್ಕೊ

ಮಲ್ಲೆ. ಅಂಚೆ ಬೊಡ್ಡಂದಿ ಬೇಲೆ ಅತ್ಯಾಚಾರ ನಡಪಯಿ ನಕ್ಷೆಗ್ ಸರಿಯಾಯಿನ ಶಿಕ್ಷೆ ನಿಕುಲು ಪಂಚಾತಿಕೆಡ್ ನಿಗಂಟು ಮಲ್ತೊಡು. “ಪಂಡೆ.” ಬ್ರಿಟಿಷರನ್ ಮುಲ್ಲಡ್ ಬೆರಿಪತ್ತುನೇ ಎಂಕ್ಲೆ ಉದ್ದೇಶೊ ಅತ್ತಂದೆ ದರೋಡೆ ಮಲ್ಲ್ಯರಗಾದ್ ಎಂಕುಲು ಬತ್ತಿನಕುಲತ್ತ್. ಇತ್ತೆ ಇನಿ ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ ದಂಡ್ ಬಂಟ್ವಾಳ ಕರಿದ್ ಕುಡ್ಲಗ್ ಪೋವೊಂದುಂಡು. ಯಾನ್ಲಾ ಕುಂಚಡ್ಕ ತಿಮ್ಮಣ್ಣೆಲಾ ಇನಿಯೇ ಪೋದು ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರೊನ್ನ್, ನಿಕ್ಲೆ ಮಾತೆರಾ ಎಪ್ರಿಲ್ 5 ನಾನಿ ಕುಡಲಗ್ ಬತ್ತ್ದತ್ತೊಡು. ಸುಬ್ರಾಯ ಹೆಗ್ಡೆರ್ ನಿಕ್ಲೆನ್ ಮಾತೆ ಲೆತೊಂದು ಬರ್ಯೆ ಒತ್ತೊಂದೆರ್. ನಿಕುಲು ಪ್ರೀತಿಡ್ ಕೊರ್ನ್ ಪಣವು, ಬಂಗಾರ್ನ್ ಎಂಕ್ಲ ಪತೊಂದು ಪೋಪ. ಉಂದು ಎಂಕ್ಲಿಗತ್ತ್. ಉಂದು ನಮ್ಮ ರಾಜ್ಯೊಗಾದ್, ರಾಜ್ಯೊದ ಭಂಡಾರೊಗಾದ್ ಪಂಡ್ಡ್ ನಿಕುಲುಲಾ ಎನ್ನೊನೊಡು. ನಮ ಮಾತೆ ಕುಡ್ಲಡ್ ಎಪ್ರಿಲ್ 5 ನಾನಿ ಒಟ್ಟು ಸೇರುಗೊ. ಪಂಡ್ಡ್ ಕುಲೈ. ಕುಂಚಡ್ಕ ತಿಮ್ಮಣ್ಣೆ ಮಾತೆರಗ್ಗ ಕುಡ ಒರ ಸೊಲ್ಮೆ ಸಂದಾಯ ಮಲ್ಲೆ ನಾಲ್ಯೆನ್ ಜನ ಕುದುರೆ ಸವಾರರೆನ್ ಲೆತೊಂದು ತಿಮ್ಮಣ್ಣೆಲ, ಪುಟ್ಟಣ್ಣೆಲ ಬಂಟ್ವಾಳೊದ ಸಾದಿ ಪತ್ತೆರ್.

ಸುಬ್ರಾಯ ಹೆಗ್ಡೆನ ಕಡೆತಕ್ಲೆಗ್ ಎಪ್ರಿಲ್ 5 ನಾನಿ ಕುಡ್ಲಗ್ ಎತ್ತರಾಯಿಜಿ. ಅಕುಲು ಮಂಜೇಶ್ವರೊಡ್ಕ ಪಿದಾಡ್ಡ್ ಉದ್ಯಾವರ ಉಳ್ಳಾಲ ತೊಕ್ಕೊಟ್ಟುಗಾದ್ ನೇತ್ರಾವತಿ ಸುದೆಬರಿಕೆತ್ತನಗ ದಿನ ರಡ್ಡ್ ಕರಿಂಡ್. ಹೆಗ್ಡೆನ ಕಡೆತಕ್ಲೆ ಓಡೊಡು ಕುಲ್ಲುದು ಸುದೆ ಕಡಪುನಗ ಸುದೆ ಬರಿಟ್ ದೆಂಗ್‌ದುಂತಿನ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸೈನಿಕರ್ ಓಡೊಡಿತ್ತಿನಕ್ಲೆನ್ ಪೂರ ಗುಂಡು ಪಾಡ್ಡ್ ಕೆರೈಗ್. ಸುಬ್ರಾಯ ಹೆಗ್ಡೆ ಒರೈ ಓಡೊಡ್ಕ ಲಾಗಿಡ್ ಕತ್ತಿನ್ ಕೂಲಿಡ್ ತುಚ್ಚೊಂದು ಮೀಂದ್‌ದ್ ಸುದೆ ದಾಂಟೈರೆ ಸುರು ಮಲ್ಲೆಗೆ. ಆಯೆ ಸುದೆತ ಆಯೆರೆ ಮೈಕ್ ಎತ್ತದ್ ಸುದೆಡ್ಡ್ ಮಿತ್ತೇರೊಡಾಂಡ ಆಯೆನ್ಲಾ ಗುಂಡು ಪಾಡ್ಡ್ ಕೆರೈಗ್.

ದಂಡ್ ಕುಡಲಗಿತ್ತಂಡ್:

ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸೇನೆಕುಡಲಗಿತ್ತಂಡ್. ಆತಾನಗ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಅಧಿಕಾರಿಲು ಅಕುಲೆ ಕುಟುಮೊದಕುಲೆನ್ ಲೆತೊಂದು ಓಡ, ಮಂಜಿಲೆಡ್ ಕುಲು ಕಣ್ಣನೂರು, ತಲಚೇರಿಗ್ ಪೋದಾದಿತ್ತಂಡ್, ಕುಡಲ ಪಟ್ಟೊ ಖಾಲಿ ಖಾಲಿಯಾದ್ ತೋಜೆದಂಡ್. ಆಂಡಲಾ ದಂಡ್‌ದಕುಲು ಬುಡ್ಡೆರ್. ವಿಲಾಯತಿ ದಕುಲು ಓಲೋಲು ಇಲ್ಲ ಮಲ್ತದಿತ್ತೆರಾ, ಆ ಇಲ್ಲೆಗೆ ಪೂರ ಸೂಕೊಡ್ಕ ಬುಡಿಯೆರ್. ಅಯಿಡ್ಡ್ ಬೊಕ್ಕ ಜೈಲ್‌ಗ್ ಪೋಯೆರ್. ಜೈಲ್ ಅಧಿಕಾರಿಲು ಪರಾರಿಯಾಯೆರ್. ಕೈದಿಲೆನ್ ಪೂರ ಜೈಲ್‌ಡ್ ಬುಡುಗಡೆ ಮಲ್ತದ್ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಲೆತೊಂಡೆರ್. ಜಿಲ್ಲಾ ಖಜಾನೆಗ್ ಪೋದು ಬೀಗ ಪೊಲ್ತಿದ್ ಖಜಾನೆನ್ ವಶೊಕು ದೆತೊಂಡೆರ್. ಕುಡಲದ ಜನೊಕುಲೆನ್ ಮಾತೆ ಬರ್ಯೆ ಪಂಡ್‌ದ್ ಜಿಲ್ಲಾ ಕಲೆಕ್ಟ್ರಿನ ಕಚೇರಿನ್ ಸ್ವಾಧೀನ ಮಲ್ತೊಂಡೆರ್. ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪ ಜಿಲ್ಲಾಧಿಕಾರಿನ ಗದ್ದಿಗೆಡ್ ಕುಲ್ಲುದು ದರ್ಬಾರ್ ನಡಪಯೆ. ಒತ್ತುಡು ಕೆದಂಬಾಡಿ ರಾಮಗೌಡೆ, ಹುಲಿಕುಂದ

ನಂಜಯ್ಯ ಕುಲ್ಲಯ್ಯರ್, ಬಿರುಪಗರಿ ಪತ್ತಾದ್ ರಡ್ಡ್ ಬರಿಟ್ ಚೆಟ್ಟಿಕುಡಿಯೆಲ, ಕರ್ತು ಕುಡಿಯೆಲ ಉಂತ್ಯರ್. ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ ಜಯಘೋಷ ಮುಗಲ್ ಮುಟ್ಟಂಡ್. ಓಲೆಗ ಸುರುವಾಂಡ್.

ತುಳುರಾಜ್ಯ ಉದಿಪನ ಆಂಡ್:

ಕ್ರಿ. ಶ 1837 ಎಪ್ರಿಲ್ 5 ನಾನಿ ಕುಡಲದ ಜಿಲ್ಲಾಧಿಕಾರಿನ ಕಚೇರಿದ ಎದ್ರದ ಕೊಡಿಕಂಬೊಡು ರಾವೊಂದಿತ್ತಿ ಯೂನಿಯನ್ ಜಾಕ್ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಧ್ವಜ ತಿರ್ತ್ ಜತ್ತಂಡ್. ಅಯಿಕ್ ಸೂ ಕೊರ್ದು ಪೊತ್ತಯೆರ್, ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಜ್ಯದ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಿ ಧ್ವಜೊನು ಏರಯೆರ್, ಬ್ಯಾಂಡ್, ವಾಲಗ, ಗರ್ನಾಲ್, ಕದಿನ ಕೊಂಬು ಕಹಳೆ, ಚೆಂಡೆ, ತಮಟೆದ ಸಬ್ದೊಡು ಕುಡಲನೇ ನಡ್ಗಂಡ್. ಸ್ವತಂತ್ರ ತುಳು ರಾಜ್ಯೊದ ಉದಿಪನ ಆಂಡ್.

ಜಿಲ್ಲಾಧಿಕಾರಿ ಕಚೇರಿದ್ ಮಾತೆರ್ದ ಬಾವುಟಗುಡ್ಡೆ ದಂಚಿ ನೆರಣಿಗೇಡ್ ಪಿದಾಡ್ಯೆರ್, ಸಾರಗಟ್ಟೆ ಜನೊ, ಕೊಂಬು ವಾಲಗ, ಚೆಂಡೆ, ತಮಟೆದ ಗದ್ದಲ, ಬಾರಿ ಮಿನದನ, ಬಾವುಟ ಗುಡ್ಡೆಡ್ ಪಿರಬರ ಸ್ವತಂತ್ರ ತುಳುನಾಡ್ಡ ಕೊಡಿ ಏರಯೆರ್. ಇಂಚ ಬಾವುಟ ಏರಯಿನೆಡ್ಡಾದೆ ಈ ಗುಡ್ಡೆಗ್ ದುಂಬುಗು ಬಾವುಟ ಗುಡ್ಡೆಂದ್ ಪುದರ್ ಬರ್ಯೆ ಕಾರಣ ಆಂಡ್. ಪಿರ ಅಲ್ಲೊರ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಪತಾಕೆಗ್ ಸೂಕೊರ್ದು ಪೊತ್ತಯೆರ್. ಜೈಕಾರ ಪಾಡ್ಯೆರ್.

“ಭಾರತ ಮಾತೆಗ್ ಜೈ! ಸ್ವತಂತ್ರ ತುಳುನಾಡೆಗ್ ಜೈ! ಅಮರ ಸುಳ್ಳೊದ ಕ್ರಾಂತಿಗ್ ಜೈ! ಕಲ್ಯಾಣ ಸ್ವಾಮಿಗ್ ಜೈ! ಕೆದಂಬಾಡಿ ರಾಮಗೌಡೆರೆಗ್ ಜೈ! ಹುಲಿಕುಂದ ನಂಜಯ್ಯಗ್ ಜೈ! “ಜೈ ಕಾರ ಪಾಡ್ಡಾ ಉಂತಯಿ ಬೊಕ್ಕ ಮಾತೆರ್ಲ ಕುಲ್ಯೆರ್. ಎದ್ರದೀದಿತ್ತಿ ಬೊಳ್ಳೊಡೆ ಸತ್ತಿಗದ ಗದ್ದಿಗೇಡ್ ಕಲ್ಯಾಣಸ್ವಾಮಿ ಕುಲ್ಯೆರ್. ಲಕ್ಷ್ಮಪ್ಪ ಬಂಗರಸೆ, ಕೆದಂಬಾಡಿ ರಾಮಗೌಡೆ, ಹುಲಿಕುಂದ ನಂಜಯ್ಯನಕುಲು ಬೇತೆ ಆಸನೊಡು ಕುಲ್ಲಿಯೆರ್. ಗೌಜಿ ಗದ್ದಲ ಕಮ್ಮಿ ಆನಗ ನಡುಟು ಕುಲ್ಲಿ ಕಲ್ಯಾಣ ಸ್ವಾಮಿ ಲಕ್ಶ್ಮದುಂತದು “ಎನ್ನ ಮೋಕೆದ ಬಂಧುಲೇ, ನಿಕುಲು ಮಾತ ಹೋರಾಟ ಮಲ್ತಾದ್ ಈ ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಜ್ಯೊನು ಕಟ್ಟಿದರ್, ನಿಕುಲೆಗ್ ಮಾತ ಯಾನ್ ಸೋಲ್ಯೊತ್ದ ಸೊಲ್ಯೆ ಸಂದಾವೆ” ಪಂಡಾದ್ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಲ್ತೆರ್. “ಇನಿ ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆನ್ ಈ ಸ್ವತಂತ್ರ ನಾಡ್ಡೊ ಬೆರಿಪತ್ತಾದ. ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆ ಪಂಡ ತುಳುನಾಡ್ ಸ್ವತಂತ್ರ ಆತ್ಂಡ್. ಈ ನಾಡ್ಡೆದ ಪ್ರಜೆಕುಲು ಸುಖ, ಸಂತೋಸುಡು, ಸಾಮರಸ್ಯೊಡು ಪೊರ್ಲುಡು ಬದ್ಡೊಂದುಪ್ಪೊಡು ಪಂಡದೆನ್ನ ಬಯಕೆ. ಎನನ್ ಈ ರಾಜ್ಯೊದ ಅರಸು ಆದ್ ಆಯ್ಕೆ ಮಲ್ತಿನ ನಿಕುಲೆಗ್ ಪೂರ ಸೊಲ್ಯೆಲು. ಪೊರ್ಲು, ಪೊಲಿಗೇಡ್ ಈ ರಾಜ್ಯೊದ ಆಳ್ವಿಕೆ ಮಲ್ತುವೆಂದ್ ಯಾನ್ ನಂಬುನ ದೇವೆರೆ ಪುದರ್ಡ್ ಶಪಥ ಪಾಡೊನ್ವೆ, ನೆಕ್ ಕದ್ರಿ ಮಂಜುನಾಥೆಲಾ ಊರುಕಾಪುನ ಮಂಗಳಾದೇವಿಲಾ ಸಾಕ್ಷಿ. ಆ ದೈವ ದೇವರ್ನಕುಲೇ ನಮ್ಮ ರಾಜ್ಯೊನು

ನಮ್ಮ ರಾಜ್ಯದ ಜನೊಕುಲೆನ್ ಕಾಪೊಡು ಪಂಡ್‌ದ್ ಅಕುಲೆಡ ನಟ್ಟೊನುವೆ. ಇನಿ ಈ ಹೋರಾಟ ನಡಪಯರೆ ಮೂಲ ಕರ್ತು ಆಯಿನ ಕೆದಂಬಾಡಿ ರಾಮಗೌಡರೆನ್ ಈ ರಾಜ್ಯದ ದಣ್ಣಾಯಕೆ ಆದ್ ಬೊಕ್ಕ ಈ ಕ್ರಾಂತಿದ ಸೂತ್ರ ದಾರಿಯಾಯಿನ ಹುಲಿಕುಂದ ನಂಜಯ್ಯನ್ ದಿವಾನೆರಾದ್ ನಿಕುಲೆ ಒಪ್ಪಿಗೆದ ಮಿತ್ತ್ ನೇಮಕ ಮಲ್ತೊಂದುಲ್ಲೆ. "ಪನ್ನಗ ಮಾತೆರ್ಲ ಕೈ ಬೊಟ್ಟುಬ್ಬು ಒಪ್ಪಿಗೆ ಕೊರ್ಪೆರ್".

'ಯಾನಿನಿ ಈ ರಾಜ್ಯದ ಅರಸು ಆತೆ. ಆವು ನಿಮಿತ್ತ ಮಾತ್ರ. ಓಲೋ ಇತ್ತಿನ ಎನನ್ ನಿಕುಲು ಲೆತೊನು ಬತ್ತ್‌ದ್ ಇನಿ ಈ ರಾಜ್ಯಗು ಅರಸು ಮಲ್ತರ್. ಉಂದು ಪೂರ ದೈವೇಚ್ಚೆ. ನೆಕ್ಕ ಪೂರ ಕಾರಣ ಕರ್ತುಲಾಯಿನ ಅಮರ ಸುಳ್ಳೊದ ಮಾತ ಗೌಡರ್ ನಕುಲೆಗ್ ಯಾನ್ ಸೊಲ್ತೆ ಸಂದಾವೆ. ಬೆರಿಸಾಯೊ ಕೊರ್ತಿನ ಕೊಜುಗೋಡು ಪಟ್ಟೇರೆಗ್, ಬೆರಿಸಾಯೊ ಕೊರ್ತಿನ ನಂದಾರೊದ ಅರಸು ಲಕ್ಷಪ್ಪ ಬಂಗಂಸಸೆರೆಗ್ ಇಟ್ಟಿಲ್ಲ ನರಸಿಂಹ ರಾಜ ಡೊಂಬರಸೆರೆಗ್, ಕುಡುಮದ ಧರ್ಮಾಧಿಕಾರಿ ಕುಮಾರಯ್ಯ ಹೆಗ್ಗಡ್ಡೆಗ್ ಯಾನ್ ಸೋಲ್ತೊತ್‌ದ್ ಸೊಲ್ತೆ ಸಂದಾವೆ. ಸುಳ್ಳೊ ಪುತ್ತೂರು, ಬಂಟ್ವಾಳ, ಕಾಸ್ತೋಡು, ಕುಂಬಳೆ, ಮಂಜೇಶ್ವರ, ಕುಡ್ಲದ ಮಾತ ಜಾತಿದ ಜನೊಕುಲು ಹಿಂದೂ-ಮುಸ್ಲಿಂ ಭೇದದಾಂತೆ ಈ ಹೋರಾಟೊಡು ಪಾಲ್ ಪಡೆತರ್, ನಿಕ್ಷೆಗ್ ಮಾತ ಎನ್ನ ಸೊಲ್ತೆಲು, ಈ ರಾಜ್ಯನು ಪೊರ್ಲುಡು ನಡಪಯರೆಗ್ ಯಾನ್ ನಿಕ್ಷೆನ ಆಶೀರ್ವಾದ ನಟ್ಟೊನುವೆ". ಪಂಡ್‌ದ್ ಕೈಮುಗಿದ್ ಕುಲ್ಲಿಯೆರ್.

ಅಯಿಡ್ ಬೊಕ್ಕ ಹುಲಿಕುಂದ ನಂಜಯ್ಯ ಲಕ್ಕದುಂತುದು "ಬ್ರಿಟಿಷರೆನ್ ಮುಲ್ತ್ ಗಿಡತ್‌ದ್ ಈ ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಜ್ಯನು ಕಟ್ಟೆದ್ ಕೊರ್ನನಿಕುಲೆಗ್ ಮಾತ ಸೋಲ್ತೊತ್‌ದ್ ಸೊಲ್ತೆ ಸಂದಾವೆ. ಇನಿಡ್ ಮಿತ್ತ್ ನಮ ಸ್ವತಂತ್ರ. ಬ್ರಿಟಿಷರೆನ ಅಧೀನೊಡು ಇಜ್ಜಿಯೊ. ಈ ತುಳುರಾಜ್ಯ ಭಾರತೊದ ಸುರುತ ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಜ್ಯ. ನನ ಮಿತ್ತ್‌ಗ್ ನಿಕುಲು ಸುಂಕ ಕೊರೊಡುಂದು ಇಜ್ಜಿ. ರಡ್ಡ್ ವರ್ಸೊ ಮುಟ್ಟಿ ನಿಕುಲು ತೀರ್ವೆ ಕೊರೊಡುಂದು ಇಜ್ಜಿ. ಈ ಕೂಡಲೇ ರಾಜ್ಯದ ಮಾತ ಇಲಾಖೆದ ಅಧಿಕಾರಿಲೆನ್ ನೇಮಕ ಮಲ್ಪುವ. ಮಂಡಲಾಧೀಶೆರೆನ್ ನೇಮಕ ಮಲ್ಪುವ. ಆತ್ನೇಟ ಜನೊಕುಲು ಶಾಂತಿ - ಸಮಾಧಾನೊಡು ಸಾಮರಸ್ಯೊಡು ಬದ್ಕೊಂದುಪ್ಪೊಡು ಪಂಡ್‌ದ್ ಯಾನ್ ನಿಕುಲೆಡ ನಟ್ಟೊನುವೆ. ಪಂಡ್‌ದ್ ಚಿಕ್ಕಡ್ ಭಾಷಣ ಮುಗಿತೆರ್. ಸೇರ್ದಿ ಜನೊಕುಲು ಪೂರ ಅಗಪ್ಪರೆ ಸುರು ಮಲ್ತೆರ್.

ಹೋರಾಟೊಗು ಸೋಲಾಂಡ್:

ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ ರಾಜ್ಯ ಉದಿಪನ ಆದ್ ಕೆಲವೇ ದಿನೊಟು ತಲಚೇರಿ ಬೊಕ್ಕ ಕಣ್ಣಾನೂರುಡ್ಲ ಪಡವುಡು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸೇನೆ ಕುಡ್ಲಗ್ ಬತ್ತ್‌ಂಡ್, ಆ ಪೂರ್ತುಗು ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನೊಟ್ಟಿಗೆ ಇತ್ತಿನ ಸೇನಾಬಲ ಬಾರಿ ಕಮ್ಮಿ ಪಿರಂಗಿಲಂತು ದಾಲ ಇಚ್ಚಾಂಡ್. ಇತ್ತಿನ ದೇಶೀಯ ಸೈನಿಕೆರ್ ಜೂವೊದ ಹಂಗ್‌ದಾಂತೆ ಹೋರಾಟ ಮಲ್ತೆರ್. ದಂಡನಾಯಕೆ ಕೆದಂಬಾಡಿ ರಾಮಗೌಡಲ ದಿವಾನೆ ಹುಲಿಕುಂದ ನಂಜಯ್ಯ

ಲಡಾಯಿಡೇ ಪ್ರಾಣಾರ್ಪಣೆ ಮಲ್ತ್‌ದ್ ಅಮರತ್ವ ಪಡೆಯಿರ್. ಆ ಪೂರ್ತುಗು ಅಲ್ಪ ಇತ್ತಿನ ಲಕ್ಷ ಪ್ಪ ಬಂಗರಸೆ, ಕಲ್ಯಾಣಸ್ವಾಮಿ, ಗುಡ್ಡೆ ಮನೆ ಅಪ್ಪಯ್ಯ ಉಪ್ಪಿನಂಗಡಿ ಮಂಜಪ್ಪ ಕುದುರೆ ಮಿತ್ತೇರ್ಡ್ ತಪ್ಪವೊಂಡೆರ್. ಒಂಜೊಂಜಿ ಕೋಡಿಡೆ ಪೋಯೆರ್. ಬ್ರಿಟಿಷರ್ ಅಕುಲೆನ್ ನಾಡ್ ಪತ್ತ್‌ದ್ ಮಡಿಕೇರಿದ ನ್ಯಾಯಾಲಯೊಗು ಒಪ್ಪಿಸಯೆರ್. ಮೇ ತಿಂಗೊಳ್ 10ನೇ ದಿನೊತಾನಿ ವಿಚಾರಣೆ, ನಡತ್‌ಂಡ್. ಮಾತೆರಗ್ಲಾ ಶಿಕ್ಷೆ ಆಂಡ್. ನಂದಾವರದ ಅರಸು ಬಂಗರಸನ್ 1937 ಮೇ 27 ನಾನಿ ಉಪ್ಪಿನಂಗಡಿದ ಮಂಜಪ್ಪನ್ ಬೊಕ್ಕ ಕಲ್ಯಾಣಸ್ವಾಮಿನ ನಕಲಿ ವೇಸೊ ಪಾಡೊಂದಿತ್ತಿನ ಪುಟ್ಟ ಬಸಪ್ಪನ್ ಜೂನ್ 19 ಗ್ ಬೊಕ್ಕ ಗುಡ್ಡೆ ಮನೆ ಅಪ್ಪಯ್ಯನ್ ಅಕ್ಟೋಬರ್ 31 ನಾನಿ ಕುಡಲದ ಬಿರ್ನಕಟ್ಟೆಡ್ ಗಲ್ಲಿಗೇರ್ದಯೆರ್, ಅಕುಲೆ ಪುನನ್‌ಸನ ಏರೆಗ್ಲಾ ಮುಟ್ಟರೆ ಬುಡ್ಡೆರ್. ಗಲ್ಲುಕಂಬೊಡು ನೇಲೊಂದಿತ್ತಿ ಪುನಕುಲೆನ್ ನಾಯಿ, ಕಕ್ಕೆ, ಕರು (ಹದ್ದು) ತಿಂದ್‌ದ್ ಮುಗಿತ.

ಕೆದಂಬಾಡಿ ರಾಮಗೌಡಲ, ಹುಲಿಕುಂದ ನಂಜಯ್ಯಲ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸೈನಿಕೆರೆದ್ ತನ್ನ ಸೈನ್ಯೊನು ಲೆತ್ತೊಂದು ಕಾಳಗೊ ಮಲ್ತ್‌ದ್ ಪೌರುಸೊ ತೋಜಾದ್ ಜೂವೊ ಕಳೆವೊಂದು ಹುತಾತ್ಮರಾದ್ ಪೋಯೆರ್. ಬ್ರಿಟಿಷರ್ ಸೈನಿಕೆರೆನ ಪುನತ ರಾಶಿದೊಟ್ಟಿಗೆ ಮುಕುಲೆನ್ಲಾ ಮಣ್ಣೆ ಮಲ್ತ್‌ದ್ ಪೊಡು, ಜೂವೊಡು ತಿಕ್ಕಿನ ಬಾಕಿ ಹೋರಾಟಗಾರೆನ್ ಪೂರ ಜೀವನಾಂತ್ಯ ಮುಟ್ಟ ಕರ್ಪಿಲ್ಡ್ ಪಾಡ್ಯೆರ್, ಇಂಚ ಅಮರ ಸುಳ್ಳೊಡ ಬೆನ್ನಿದ ಜನೊಕುಲೆ ಕ್ರಾಂತಿದ ಅಧ್ಯಾಯ ಮುಗಿದ್ ಪೊಂಡು.

ಅಮರ ಸುಳ್ಳೊಡ ಹೋರಾಟೊಗು ಸೋಲಾಯರೆ ಕಾರಣೊಲು

1. ಹೋರಾಟೊಡು ಪಾಲ್ ಪಡೆಯಿನಕುಲೆಗ್ ಸರಿಯಾಯಿನ ಲಡಾಯಿ ತರಬೇತಿ ಇಜ್ಜಾಂಡ್. ಒಟ್ಟಿಗೆ ಬತ್ತಿನಕುಲೆನ್ ಪೂರ ಸೈನಿಕೆರೆಂದೇ ಲೆತೊಂಡೆರ್.
2. ಹೋರಾಟ ಶಿಸ್ತು ಬದ್ಧವಾದ್ ನಡತಿಜಿ. ದಂಡಯಾತ್ರೆಡ್ ಪಾಲ್ ಪಡೆಯಿನಕುಲು ಯಾತ್ರೆ ಮುಗ್ಯೊಟ್ಟುಗು ಅಕುಲಕುಲೆ ಊರುಗು ಪೋಯೆರ್. ಕುಡ್ಲಡ್ ರಕ್ಷಣೆಗಾದ್ ಒರಿನ ಸಿಪಾಯಿಲೆ ಮಂದೆ ಕಮ್ಮಿ ಆಂಡ್.
3. ಸರಿಯಾಯಿನ ಹತ್ಯಾರ್ ಇಜ್ಜಾಂಡ್. ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆಡ ಧಾರಾಳ ಬೆಡಿ, ಪಿರಂಗಿಲು ಇತ್ತ್ಲೊ. ಮುಕುಲೆಡ ಕತ್ತಿ, ದೊಣ್ಣೆ ಬುಡುಂಡ ಬಾಕಿ ಹತ್ಯಾರ್ ಬಾರಿ ಕಮ್ಮಿ ಇತ್ತ್‌ಂಡ್.
4. ಕುಡ್ಲ ವಶ ಮಲ್ತೊನ್ನ ಕೂಡ್ಲೆ ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ ಸೈನಿಕೆರೆನ್ ಕಡಲ ಬರಿಟ್ ಕಾವೆಲಿಗ್ ದೀವೊಡಾಂಡ್, ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸೇನೆ ಕಡಲ್‌ಡ್ ಮಿತ್ತ್ ಬರ್ಯರೆ ಬುಡಿಯರಾತುವಂದ್.
5. ದಂಡಯಾತ್ರೆದಕುಲು ಪೋನಗ ಕೆಲವು ಕಡೆಟ್ ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ ಪುದರ್‌ಡ್ ಊರುದ ಪುಂಡು ಪೋಕ್ರಿಲು ದರೋಡೆ ಮಲ್ತೆರ್. ದುಡ್ಡು ಬಂಗಾರ್ ಜನೊಕುಲೆಡ ಒಯ್ತ ದೆತ್ತೆರ್, ಕುಂಬಳೆ ಮಂಜೇಶ್ವರ ಕಡೆಟ್ ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪ ಪಂಡ ದರೋಡೆ ಕೊರೇಂದೇ ಸುದ್ದಿ ಅಂಡ್. ಕೆಲವು ಕಡೆಟ್ ಪೊಣ್ಣುಲೆನ ಆತ್ಮಾಚಾರೊಲಾ ನಡತ್‌ಂಡ್. ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪ

ಕಾಸರಗೋಡು, ಕುಂಬಳೆ, ಮಂಜೇಶ್ವರೂ ದಂಚಿ ಪೋಯಿಜೆಂದಾಂಡಲಾ ಆಯೆನೇ ಸುಲಿಗೆ ಮಲ್ತೊಂದು ಪೋಯೆಂದ್ ಸುದ್ದಿ ಪಸರ್ಂಡ್.

6. ಕೊಡಗ್‌ಡಿತ್ತಿ, ಅಧಿಕಾರಿಲು, ಕೊಡವೆರ್ ಮುಕುಲೆಗ್ ಬೆರಿಸಾಯೊ ಕೊರ್ಚೆರ್. ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆಗೇ ಸಹಾಯ ಮಲ್ತೆರ್.

7. ತುಳುನಾಡ್ ಜನೊಕುಲು ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ್ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟೊದ ವೀರೆಂದ್ ಎನ್ನಿಚೆರ್. ಆಯೆ ಕೊಡಗ ರಾಜೆಂದ್ ಎನ್ನಿಯೆರ್. ಕೊಡಗರಸುನ ದಣ್ಣಾಯಕಿ ಗೋಪ ಗೌಡೆಲಾ ಒರ ತುಳುನಾಡ್ ಮಿತ್ತ್ ದಾಳಿ ಮಲ್ತೆರ್ ಸುಲಿಗೆ ಮಲ್ತೊಂದು ನಂದಾವರೊ ಮುಟ್ಟ ಪೋತೆಗೆ. ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪೆಲಾ ಅಂಚಿನ ಒರಿ ದರೋಡೆಕೋರೆಂದ್ ಜನೊಕುಲು ಎನ್ನಿಯೆರ್. ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆನ ಕಡೆತಕುಲು ಪ್ರಚಾರ ಮಲ್ತಿನನ್ ಸತ್ಯಂದ್ ನಂಬಿಯೆರ್.

ಇಂಚ ಕೆಲವು ಕಾರಣೊಡ್ಲಾವರ ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ ದಂಡಯಾತ್ರೆ ದಂಡ ಆದ್ ಪೋಂಡು. ಆಂಡ ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆಗ್ ಭಾರತೀಯೆರೆನ ಮಿತ್ತ್ ಪೋಡಿಗ ಕುಲ್ಲುಂಡು. ಭಾರತೀಯೆರೆಗ್ಲ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಉಂಡು ಪನ್ನಿ ಸಂಗತಿ ಗೊತ್ತಾಂಡ್, ದಂಡಯಾತ್ರೆ ಮುಗಿಬುಕ್ಕ ಅಯಿನ್ ಬ್ರಿಟಿಷೆರ್ ದಂಗೆ ಅತ್ತಂಡ ಕ್ರಾಂತಿಂ ಪಂಡಿಚೆರ್. ಅವು ಕಾಟ್‌ಕಾಯಿ, ಪಲೊಕು ತಿಕ್ಕಂದಿ ಕಾಯಿಂದ್ ಪಂಡೆರ್, ಈ ಪ್ರಚಾರೊನು ಜನೊಕುಲುಲಾ ನಂಬುದು ಬುಡ್ಡೆರ್.

ಚರಿತ್ರೆಕಾರೆರ್ ಮಾತ್ರ ಕೆಲವೆರ್ ನೆನ್ನ್ 'ಕೊಡಗಿನ ಕ್ರಾಂತಿ ಪಂಡೆರ್' ಬರೆತೆರ್, ಅಕುಲುಲಾ ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ ದರೋಡೆ ಪಂಡೆರ್ ಅರ್ತೊ ಬರ್ಪಿಲೆಕ ವಿವರಣೆ ಕೊರ್ತೆರ್. ತುಳುನಾಡ್ಡ್ ಮಾತ್ರ ಶತಮಾನೊನೇ ಕರಿಂಡಲ ಜನೊಕುಲೆನ ಮನಸ್ಸೆಡ್ ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ ನೆಂಪು ಒರಿದಂಡ್. ಆಯನ ಬಗೆಟ್ ದಿಂಜ ಕತೆಕುಲು ಪುಟ್ಟುದೊ ನನ ಒಂತೆ ವರ್ಸ ಪೋನಗ ಖಂಡಿತ ಪಾತ್ರ್‌ನಲಾ ಜನೊಕುಲು ಕಟ್ಟುವೆರ್ಂದ್ ಪನ್ನಿನೆಕ್ ಸಂಶಯ ಇಜ್ಜಿ.

ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪನ ದಂಡಯಾತ್ರೆದ ಬಗೆಟ್ ಇಸೇಸ ಸಂಸೋಧನೆ ಮಲ್ತೆರ್ ಬೂಕು, ಲೇಖನ ಬರೆಯಿನ ಸಾಹಿತಿ ಎನ್. ಎಸ್ ದೇವಿಪ್ರಸಾದ್‌ರೆನ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಿರ್ಕಾರ "ಉಂದು ಕೊಡಗ್‌ದ ಕ್ರಾಂತಿ ಅತ್ತ್. ಉಂದು ಅಮರ ಸುಳ್ಳೆದ ಬೆನ್ನಿದ ಬೇಲೆದ ಗೌಡ ಜನಾಂಗೊದ ಮುತಾಲಿಕೆಡ್ ನಡತಿನ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆದ ಜನೊಕುಲೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟ. ನೆಟ್ಲೆ ಸುಳ್ಳೆ ಪ್ರದೇಶೊದ ಗೌಡೆರತ್ತಂದೆ ಪುತ್ತೂರು, ಬಂಟ್ವಾಳ, ಇಟ್ಟೇಲ್, ಕುಂಬಳೆ, ಮಂಜೇಶ್ವರೂದ ಬೇತೆ ಬೇತೆ ಜಾತಿದಕುಲು ಪಾಲ್ ಪಡೆತೆರ್, ಸುಳ್ಳೊಡ್ಲ ಪಿದಾಡ್ಲಗ ಇತ್ತಿನ ಒಂತೆ ಜನ ತೈನಾತಿ ಬಂಟ್ವಾಳ ಕರಿನಗ ಸುಮಾರ್ 8000 ಡ್ 10000 ಮುಟ್ಟ ಆತೆರ್, ಇಟ್ಟೇಲ್‌ದ ಅರಸುಲು ನಂದಾವರದ ಅರಸುಲು, ಬೊಕ್ಕ ಕುಡುಮದ ಧರ್ಮಾಧಿಕಾರಿ ಕುಮಾರಯ್ಯ ಹೆಗ್ಗಡೆರ್"-ಇಂಚ ಮಲ್ಲ ಮಲ್ಲ ಜನೊಕುಲು ಬೆರಿಸಾಯೊ ಕೊರ್ತೆರ್. ಅಂಚಾದ್ ಉಂದು ಬಜೀ ಕಾಟ್‌ಕಾಯಿ

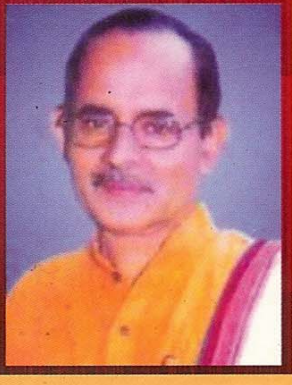
ಆಯರೆ ಸಾಧ್ಯನೇ ಇಜ್ಜಿ. ಕೊಡಗರ್ ಈ ಹೋರಾಟೋಡು ಪಾಲ್ ಪಡೆತ್‌ಜೆರ್ ಅಪ್ಪರಂಡ ಬೋಪು ದಿವಾನೆ ನೆನ್ನ್ ಉಂತಯರೆ ತೂಯೆ. ಕೊಡಗರ್ ದಿವಾನೆರಾದಿತ್ತಿನ ತುಳು ಬಾಸೆದ ಲಕ್ಷ್ಮೀ ನಾರಾಯಣಯ್ಯನ್, ಆಯೆ ದಂಗೆರ್ ಸಾಯೊ ಮಲ್ತೆಂದ್ ಬ್ರಿಟಿಷರ್ ಕೆಲಸೊಡ್ಲ ವಜಾ ಮಲ್ತೆರ್ ಶಿಕ್ಷೆ ಕೊರ್ತೆರ್. ಆತೇ ಅತ್ತ್ ಈ ದಂಡಯಾತ್ರೆ ಸಂಪಾಜೆಡ್ಲ ಕುಡಲ ಮುಟ್ಟ ನಡತ್‌ಂಡ್. ಹೋರಾಟ ನಡತಿಜಾಗೆ ಪೂರ ತುಳುನಾಡ್‌ಗ್ ಸೇರ್ದಿತ್ತಿನವು. ಈ ಹೋರಾಟ ಮುಗಿ ಬೊಕ್ಕ ಕೊಡಗರ್ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟೋಗು ಅಟ್ಟನೆ ಮಲ್ತೆರ್. ಆಂಡ ಅವು ಆರಂಭೋಡೇ ಉಂತುದು ಪೋಂಡು”

ಮದಪಂದಿನೆಂಪು :

ಅಮರ ಸುಳ್ಳೊದ ಕ್ರಾಂತಿವೀರೆ, ಸೂತ್ರದಾರಿ ಕೆದಂಬಾಡಿ ರಾಮಗೌಡೆ ಇಡೀ ಸುಳ್ಳೊದ ಜನೊಕುಲೆನ ಬೆರಿಸಾಯೊ ಪಡೆದ್ ತುಳುನಾಡ್ ಗಣ್ಯಾತಿ ಗಣ್ಯೆರೆನ ಆಶೀರ್ವಾದ ಪಡೆದ್ ಪತ್ತ್ ಸಾರೊ ಜನೊಕುಲೆನ್ ಒಟ್ಟು ಸೇರಾದ್ ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆನ್ ಪತ್ತ್ ದಿನೊಕಾಂಡಲಾ ಜಿಲ್ಲೆಡ್ಲ ಪಿರಗಿಡರ್ನ ಹೋರಾಟಗಾರ. ದೇಶಭಕ್ತಿದ ಬಗೆಟ್ ದಾಲ ತೆರಿಯಂದಿ ಬೆನ್ನಿದ ಜನೊಕುಲೆನ ಉಡಲ್ಡ್ ಶತಮಾನೊಗು ದುಂಬೇ ದೇಶಭಕ್ತಿ ದಿಂಜದ್ ಉರ್ಕಯಿನಾಯೆ. ಚರಿತ್ರೆಡ್ ನಮ ಭಗತ್‌ಸಿಂಗ್, ಚಂದ್ರಶೇಖರ ಅಜಾದ್ ಇಂಚಿನ ವೀರೆರೆ ಕತೆನ್ ಓದುವ. ಜಲಿಯನ್ ವಾಲಾಬಾಗ್‌ದ ಕತೆ ಕೇನ್ನಗ ನೆತ್ತರ್ ಕೊದಿಪುಂಡು. ಆಂಡ ಈ ಘಟನೆಲು ಪೂರ ನಡಪುನೆಗ್ ಅರ್ಥಶತಮಾನೊಗು ದುಂಬೇ ರಾಮಗೌಡೆ ದೇಶೋಗಾದ್ ಆತ್ಮಾರ್ಪಣ ಮಲ್ತದೆ. ದಿಂಜ ಜನೊಕು ಈ ವಿಸಯೊ ಗೊತ್ತಿಜ್ಜಿ. ನೇತಾಜಿ ಸುಭಾಶ್ಚಂದ್ರ ಬೋಸ್, ಅತ್ತಾವರ ಎಲ್ಲಪ್ಪೆ ಹೋರಾಟೋಡು ಮಾಯಕ ಆದ್ ಪೋಯೆರ್. ಅಂಚನೆ ರಾಮಗೌಡನ ಕತೆಲಾ ನಡತ್‌ಂಡ್. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸೇನೆ ಬನ್ನಗ ಒರಿನಕುಲು ಪೂರ ಬಲಿತೆರ್. ಆಂಡ ರಾಮಗೌಡೆ ದಂಡನಾಯಕೆ. ಆದ್ ಸೇನೆನ್ ಬುಡುದು ಬಲಿಪುನ ಸಾಧ್ಯನೇ ಇಜ್ಜಿ. ಧರ್ಮಿಷ್ಟ ವೀರೆ ಆಯಿನ ರಾಮಗೌಡೆ ಪೋಡಿಡ್ ಬಲಿಪುರೆ ಖಂಡಿತ ಸಾಧ್ಯ ಇಜ್ಜಿ. ಆಯೆ ಆಯನ ಇಸ್ಪೆ ತೈನಾತಿ ನಂಜಯ್ಯ ನೊಟ್ಟು ಸೇರೊಂದು ರಣರಂಗೊಡು ಹೋರಾಟ ಮಲ್ತ್ ಮಲ್ತದ ಬ್ರಿಟಿಷೆರೆನ ಗುಂಡುಗ್ ಆಹುತಿಯಾದ್ ಹುತಾತ್ಮೆ ಆಯೆ. ತನನ್ ನಂಬುದು ಬತ್ತಿ ಸೈನಿಕೆರೆನ್ ಬಲಿ ಕೊರ್ದು ತನ್ನ ಜೂವೊ ಒರಿತೊನ್ನರೆಗಾದ್ ಬಲಿಪುನಂಚಿನ ಹೇಡಿ ಆಯೆ ಅತ್ತ್. ದೇಶೋಗು ಬೋಡಾದ್ ಕಾಯ ಕಳೆವೊಂದು ಮಾಯೊಗು ಸೇರ್ ಪೋಯಿನ ಆಯನ ಸಾಧನೆನ್ ನಮ ಮದಪುರೆ ಬಲ್ಲಿ. ಚರಿತ್ರೆಕಾರೆರ್ ನೆನ್ನ್ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಚರಿತ್ರೆಡ್ ಒಂಜಿ ಸಾಲ್ ಸೇರುಲೆಕ ಮಲ್ತೊಡು. ಆಯನ ಪುದರ್ಡ್ ತುಳುನಾಡ್‌ಡ್ ಸಾಸ್ವತ ನೆಂಪುಗಾದ್ ಒಂಜಿ ಸ್ಮಾರಕ ಭವನ ಲಕ್ಕೊದುಂತುಲೆಕ ಆವೊಡು.

ಆಧಾರಗ್ರಂಥೋಲು:

1.	ಎನ್ ಎಸ್. ದೇವಿ ಪ್ರಸಾದ್	ಗೌಡರ ಏಳು ಬೀಳು - ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಅವಲೋಕನ 2003. ಗೌಡ ಜನಾಂಗ ಇತಿಹಾಸ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿ (ಸಂ. ಡಾ. ಕೆ ಚಿನ್ನಪ್ಪಗೌಡ)
2.	ಡಾ ಪುರುಷೋತ್ತಮ ಬಿಳಿಮಲೆ	'ಸುಳ್ಳು ಪರಿಸರದ ಗೌಡರು - 2003 ಗೌಡ ಜನಾಂಗ ಇತಿಹಾಸ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿ (ಸಂ. ಡಾ. ಕೆ ಚಿನ್ನಪ್ಪಗೌಡ)
3.	ಡಾ ಪೂವಪ್ಪ ಕಣಿಯೂರು	ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಗೌಡರ ಐನ್ ಮನೆಗಳು 2003 ಗೌಡ ಜನಾಂಗ, ಇತಿಹಾಸ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿ (ಸಂ ಡಾ. ಕೆ ಚಿನ್ನಪ್ಪ ಗೌಡ)
4.	ಡಿ ಎನ್ ಕೃಷ್ಣಯ್ಯ	ಕೊಡಗಿನ ಇತಿಹಾಸ 1995 ಪ್ರಸಾರಾಂಗ ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ
5.	ಈಶ್ವರಚಂದ್ರ	ಕಲ್ಯಾಣ ಸ್ವಾಮಿ 2005 ರಾಷ್ಟ್ರೋತ್ಥಾನ ಸಾಹಿತ್ಯ ಬೆಂಗಳೂರು
6.	ಡಾ ಪೀಟರ್ ವಿಲ್ಸನ್ ಪ್ರಭಾಕರ್	ಬಂಟ್ವಾಳದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಚಳುವಳಿ 2003. ಬಂಟ್ವಾಳ ಇತಿಹಾಸ. ಸಂ ತುಕರಾಮ ಪೂಜಾರಿ ರಾಣಿ ಅಬ್ಬಕ್ಕ ತುಳು ಅಧ್ಯಯನ ಕೇಂದ್ರ, ಬಂಟ್ವಾಳ
7.	ಡಾ ಪ್ರಭಾಕರ ಶಿಶಿಲ	ಅಮರಕ್ರಾಂತಿ ವೀರರು 2005 ಬಂಟಮಲೆ ಪ್ರಕಾಶನ ಗುತ್ತಿಗಾರು
8.	ಕೆ ಆರ್ ವಿದ್ಯಾದರ್	ಕೆದಂಬಾಡಿ ರಾಮಗೌಡ- ನಾಟಕ ಬಂಟಮಲೆ ಪ್ರಕಾಶನ ಗುತ್ತಿಗಾರು
9.	ಡಾ ಡಿ. ಕೆ ಚೌಟ (ಆನಂದಕೃಷ್ಣ)	ಮಿತ್ತಬೈಲು ಯಮುನಕ್ಕೆ 2005 ಹೇಮಾಂಶು ಪ್ರಕಾಶನ ಮಂಗಳೂರು

1857 ಡು ನಡತಿ ಪ್ರಥಮ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಂಗ್ರಾಮೋಗು 20 ವರ್ಷೋಡ್ಡು ದುಂಬೇ ಪಂಡ 1837 ಡ್ ತುಳುನಾಡ್ಡ ಜನೋಕುಲು ಒಟ್ಟಾದ್ ಟ್ರಿಟಿಷೆರೆಗ್ ಎದ್ರುಂತುದು ಒಂಜಿ ಕ್ರಾಂತಿ ಲಕ್ಶದೇರ್. ಅಮರ ಸುಳ್ಯೊದ ರೈತಾಪಿ ಜನೋಕುಲು ಕೆದಂಬಾಡಿ ರಾಮಗೌಡನ ಮುತಾಲಕೆಡ್ ಲಕ್ಶದುಂತ್ಯೇರ್. ಕಲ್ಯಾಣಪ್ಪ ಪನ್ನಿ ನಕಲವೇಸೊದ ಅರಸುನು ದುಂಬು ದೀವೊಂದು ಸುಳ್ಯೊಡ್ಡು ಕುಡಲ ಮುಟ್ಟ ದಂಡಯಾತ್ರ ಮಲ್ತಾದ್ ತುಳುನಾಡ್ಡ್ ಒರೊಕು ಟ್ರಿಟಿಷೆರೆನ್ ಬೆಲಿಪತ್ಯೇರ್. ಪದಿಮೂಜಿ ದಿನೊತ ಮಟ್ಟ್ಗ್ ತುಳುನಾಡ್ ಸ್ವತಂತ್ರ ಆಂಡ್. ಪದಿ ಮೂಜೆನಾನಿ ಪರಂಗಿ ದಂಡ್ ಮುಂಬಯಿಡ್ಡ್ ಬತ್ತಾದ್ ಕುಡಲಗ್ ಮುತ್ತಿಗೆ ಪಾಡ್ಂಡ್. ಪಿರ ತುಳುನಾಡ್ ಟ್ರಿಟಿಶೆರೆ ಕೈ ಸೇರ್ಂಡ್. ಕಾಳಗೊಡು ಕೆದಂಬಾಡಿ ರಾಮಗೌಡನೊಟ್ಟಿಗೆ ದಿಂಜ ಜನ ದೇಶೊಗಾದ್ ಜೂವ ಕೊರ್ದು ಹುತಾತ್ಯೆರಾಯೆರ್. ಕೈಕ್ ತಿಕ್ಕಿನಕುಲೆನ್ ಟ್ರಿಟಿಷೆರ್ ಗಲ್ಲೊಗು ಪಾಡ್ಯೆರ್. ಸುಮಾರ್ ಪತ್ತ ಸಾರೊಜನ ಸೇರ್ಡ್ ಮತ್ತಿನ ಅಮರ ಸುಳ್ಯೊದ ಕ್ರಾಂತಿ ತುಳುನಾಡ್ಡ ಜನೋಕುಲೆನ ಉಡಲ್ಡ್ ಉರ್ಕರುನ ದೇಶಭಕ್ತಿಗೊಂಜಿ ಸಾಕ್ಷಿ ಆಂಡ್ಂದಾಂಡಲಾ ಟ್ರಿಟಿಷೆರ್ ಅಯಿನ್ ಪುಸ್ತ ಮಲ್ತಾದ್ ಅವ್ವೊಂಜಿ ಕಾಣ್ಕಾಯಿ (ಪೊಟ್ಟು) ಪಂಡ್ಂದ್ ಗೇಲಿ ಮಲ್ತೆರ್.

ಇತಿಹಾಸದ ದಾಕ್ಲೆಲೆನ್ ಆಧಾರ ದೀವೊಂದು ಡಾ. ಪಾಲ್ಟಾಡಿ ರಾಮಕೃಷ್ಣ ಆಚಾರ್ ದೇಶಭಕ್ತೆ ಕೆದಂಬಾಡಿ ರಾಮಗೌಡನ ಬಗೆಬ್ ಈ ಬೂಕು ಬರೆತೆರ್. ಡಾ ಆಚಾರ್ ಅಕಾಡೆಮಿದ ದುಂಬುದ ಗುರ್ಕಾರ್ ತುಳುತ ಬಗೆಬ್ ಎಡ್ಡೆ ಬೇಲೆ ಬೆಂದಿನ ಸಾಹಿತಿ, ಸಂಶೋಧಕೆ, ತುಳುನಾಡ್ಡ ಬಜೀ ಕಂಡ ತೋಮೊದ ಬೆನ್ನಿದ ಜನೋಕುಲುಲಾ ಟ್ರಿಟಿಶೆರೆ ವಿರುದ್ಧ ಹೋರಾಟ ಮಲ್ತಾದ್ ಗೆಂದ್ಂದೆರ್. ದೇಶೊಗಾದ್ ಜೂವ ಕೊರ್ತೆರ್. ಪನ್ನಿ ವಿಸಯ ತೆಲಿಯೊನೊಡಾಂಡ ಈ ಬೂಕು ಓದೊಡಾತೆ.

ಚಂದ್ರಹಾಸ ರೈ ಬಿ

ಸಹಾಯಕ ನಿರ್ದೇಶಕರು
ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಇಲಾಖೆ, ದ.ಕ.ಜಿಲ್ಲೆ